

ס פ ר

המסע

לארץ הקדושה

איך נסעתי ויגעתי, חרתי והקרתי, בקשתי ודרשתי,

בשנת

בְּמִדְבַר אֱלֹהִים הוּא יָבֹא וְיִשְׁעָבְדֶם:

(תרמ"ב לפ"ק)

אנכי

יעקב בכרך

הוצאה שניה

הכובאת הממכר קרוש לתמיכת בני בילו בארץ הקדושה.

יצא לאור ע"י

יעקב סאפירשטיין

ווארשא

לפ"ק

תרמ"ה

שנת

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 512.

ס פ ר

ה מ ס ע

לארץ הקדושה

וְכָרוּ סִרְחוּק אֶת־הַתְּהוֹה
 וַיְרִישׁוּ שְׁלָם תְּעֵלָה עַל־לִבְבְּכֶם
 (ירמ' נ"א נ')

אשר נסעתי ויגעתי, תרתי וחקרתי, בקשתי ודרשתי,

בשנת

בְּמִזְל אֱלֹהִים הוּא יְבוֹא וַיִּשְׁעֶכֶם :

(תרמ"ב) לס"ק

אנכי

יעקב בכרך

(מחבר ספר היחס לכתב אשורי וכו', ובעל ההנהגות החדשות לארבעת
 הטורים ומספריהם (שהסכו כקלענינגרנג), ובעל הערות לספרים אחרים אשר נקרא
 שמו עליהם, מלבד ספרים ומאמרים הנחות ובאורים אשר עודם אתו בכ"ו, ובחשרי"ו
 הנם נכונים לצאת לאור).

הוצאה שניה

חבואת הממכר קדוש לתמיכת בני ביל"ו בארץ הקדושה.

Г А М А С О

т. о. Путешествіе по Палестинѣ

1884

ДОЗВОЛЕНО ЦЕНЗУРСЮ

Кієвъ 16 Іюля 1884 г.

Бъ Типографіи Н. Шрифгиссеръ Назевки № 12.

Reise

NACH DEM

HEILIGEN LANDE

unternommen im Jahre

5642

Oekonomisch und charakteristisch beleuchtet
nebst kritischen Gesichtspunkten etc.

von

JACOB BACHRACH

Zweite verbesserte auflage

Verlag von Jacob Sapirstein

מצבת קדיש לזכר עולם

לכבוד

נשמת אבי מורי הרב המאור הגדול
צדיק מושל יראת אלהים
מו"ה **משה בכרך** זצ"ל ;
בן הרב הנאון הגדול רבי ומורי
הורי ואורי כבוד שמו
מו"ה **יהודה בכרך** זצ"ל
אב"ד דק"ק סייני .

ולכבוד

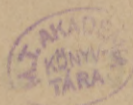
נשמת אמי מורתי הצנועה
ויראה את י"י בכל לבה ונפשה
מ' **שינא** זצ"ל ;
בת הרב הנאון כבוד שמו
מו"ה **יעקב** זצ"ל
אב"ד ומ"ס דק"ק שצוצין .

תהינה נפשותיהם צדורות בצרור החיים את י"י אלהינו .

שניהם יחד ערגה נפשם וכלתה רוחם לארץ הקדושה ארץ אבותינו ;
לכן ספר מסעו זה הגני מקדיש לשמם ולזכרם הקדושים לי .

אני בנם המתאבל לזכר שמותם ;
מכבדם בחייהם ומכבדם במותם .

יעקב בכרך

תכּן הענינים

7	צד	הסבה למסעי	א'
18	"	ראשית המסע, בואי לאדעססא	ב'
33	"	קאנסטאנטינאפאל	ג'
41	"	המסע לאיזמיר	ד'
44	"	אלכסנדריא של מצרים	ה'
46	"	פארט סעיד	ו'
48	"	ארץ פלשתים	ז'
49	"	חוף יפו	ח'
51	"	עלותי היבשה ;	ט'
56	"	יפו או יפוא	י'
58	"	דבה רעה	יא'
63	"	על אדות הועד לישוב הארץ	יב'
74	"	עלותי ירושלמה	יג'
78	"	ישוב הארץ	יד'
85	"	מקבלי החלוקה	טו'
93	"	העליה לארץ	טז'
96	"	שלשת הרועים	יז'
100	"	בתים למעון ובתי חסד	יח'
112	"	סוף דבר	יט'
116	"	שובי אל ארץ מולדתי	כ'

אור מאיר

תני בשם רבי מאיר כל מי שהוא קבוע בארץ ישראל
ואוכל חוליו בטהרה ומדבר בלשון הקודש וקורא
את שמע בבוקר ובערב מובטח לו שהוא מחיי העוה"ב.

(ירושלמי שנת פ"א סוף ה"ג)

רמז גדול רמז לנו התנא האלהי ר' מאיר, ויאר עינינו ויורני, כי
ארבעה אלה, הם המה לאומית ישראל: אדמתו, אמונתו (זיינע
רעדליכקייט), שפתו ודתו. הקביעות (שתהיה לו אחוזת נחלה)
בארץ ישראל, היא ארצו ונחלתו; ואוכל חוליו בטהרה, לחם
חול טהור מיניע כפיו מבלי און ומרמה, הוא צדקתו ואמונתו;
ומדבר בלשון הקודש, הקשר היותר חזק ואמיץ (אשר נשאר
לנו לפלטה מכל הקשרים אשר נקשרנו בהם בשבתנו על אדמתנו)
המקשר את כללות ישראל, הוא לשונו ושפתו; וקורא את שמע
בבוקר ובערב, שמקבל עליו עול מלכות שמים ועול מצות, הוא
תורתו ודתו. בארבעת אלה הוא מובטח שהוא מאלה החיים לעולם הבא
להצלחתו ותקותו, החיים הומניים לגויתו, והנצחיים לנשמתו. והדברים
ארוכים ועמוקים, ישמע חכם ויוסף לקח, ונבון ישכיל ויבין מה לאומיתנו
שואלת ממנו.

הַסְפָּה לְמַסְעֵי

- ציון ישאלו דרך הנה פניהם וגו' .
- צאן אובדות היו עמי רועיהם התעום וגו' .
- ושובבתי את ישראל אל נוהו וגו' .
- (יכמי' ל')

קבועת כוס התרעלה, לבעת כוס החמה, אשר שתו מצו בני ישראל .
בומי חשך ואפלה, ימי צר ומצוק ההם, העירו ועוררו את בני יעקב
מתרדמתם, ויקיצו; ויתבוננו ויראו איפה הם, ויבינו כי עמדתם כקצף
על פני המים הננה, כמעט יעבור רגע ולא יכירנו עוד מקומו. שמו
לבס אל הית ידם, וישכילו, כי מסחרם מסחרם, ופרי הרוח רוח
הנהו, כי בטרם ישאפו רוח, ועבר רוח סערה ואיננו. ידעו והבינו,
כי אף אם ישוב ההמון ונחם עד מה מאכזריותו רצה; ואף אם יושם
מעצור בעד שטף מי הזדונים ההם, כל עוד לא ישתוו בני ישראל
לאחיהם יתר גויי הארץ במשפטי האזרחות, כל עוד לא ישבר וינתץ
קיר הברזל המבדיל בינם ובין עם הארץ, כל עוד יראו בני העמים אותם
ברע, כי אין להם חלק ונחלה בארץ כמוהם, כל עוד בני בלי שם
(אנטי-סעמיטים) בני בליעל הנחשים הצפעונים ואבי ערב וחיתו טרף
מתעי המון העם ומסיתיו, חיים תחת השמים, ולא השיבו יריהם מכלע,
ולא נתצו שני הכפירים ההם ולא הרפו מנשוק, ופי כלבים עזי נפש
לא חדל מנבות, אין תקומה אין במחון לישראל, בין בני בלי-שם
אלה; ומסחרם ומשלוח ידם קורי עכביש המה, ועבר המטאטא
במטאטאי השמר ומטאטא אותם, והיו כלא היו. ויאמרו בני יעקב להשיב
ידם ממסתי, ולשוב אל עבודת האדמה, עבודה המאשרת והמעשרת

(עתה) את בעליה, עבודה הנותנת חיים של חילוץ עצמות, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה וכלכלה • ובראותם כי פה בארץ מולדתם במקום מושבות בני ישראל עד היום, גם שם לא יתנו חקי הארץ לעברים לקנות חבלי נחלה אף לא לשכור, וינהו בני שם אחרי ארצות שם, כי שם ארץ סכורתם; שם לא יעלה על שפת לשון לחרף בני שם, יען כי אביהם הראשון היה שם, ולא חס ויפת; שם כבר נהפכה סדום ונהפכו נחלי אנשיה הרעים והחטאים לזפת; שם לא יתנו אחינו בני שם (הישמעאלים בני אברהם השמי והעברי) לבני בלי שם אנשי התפת, אלה בני געל, להטיף זרמי רעל במקום נופת; שם אלה בני בלי שם, מתנגדי שם 6), בלי יד ושם

6) הלא יבושו ויכלמו שסעקקע, חבריו ותלמידיו וכל כח דיליה, כי יתהללו כי נוצרים הם, והוא הוא המטיף למלך גדול רם ונשא זקן ושבע ימים, כהן גדול לבית ממלכה, מטיף למשוח מלך בדת משיחם, והוא הוא המחרף והמגדף את בני שם, ישם לו שם להתפאר **נגד-שם**, **אנטי-סעמיטי**! ומשיחם זה התהדר והתרוסס והתיחש לבני שם! וכה יאמר לוקס 2): „וישוע הוא החל להיות כבן שלשים שנה בהיותו כאשר דמו בן יוסף בן עלי וכו' בן דוד בן ישי וכו' בן אברהם בן תרח וכו' בן ארפכשד בן שם בן נח" וכו'. וכן התיחש (אף כי היחש שם משונה וחסר דורות אין הדבר הזה נוגע עתה לענינינו): „ספר תולדות ישוע המשיח בן דוד בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק וכו' וישי הוליד את דוד וכו' ומתן הוליד את יעקב ויעקב הוליד את יוסף בעל מרים אשר ממנה נולד ישוע" (מתיא א). מי הוא ישי? ומי הוא דוד? ומי הוא אברהם! הלא כלם בני שם הם! ופאול יהללהו (אגרת אל הרומים א'): „על אודות בנו הנולד מזרע דוד". ודוד הוא בן שם! וכי הוא שרש ישי (שם טו), ישי בן שם הוא! „תורת משה כה תרומם את שם, עד כי יחדה שם יי לאלהי שם, באמור נח אביו, ברוך יי אלהי שם, ויברך את יפת לשכון באהלי שם (בראשית ט', כ"ו כ"ז)". וזה... בן בלי שם, יחרף ויגדף את היהודים בני שם, יען כי בני שם המה! זבשומו את שמו ושם חברתו הרשעה **נגד-שם**, האם לא בזה יחרף ויגדף את שם משיחם, בהיות שם הצור אשר ממנו הוצא, האם לא יודו כל חכמי הנוצרים, כי בדבר הזה לא לכד נגד היהודים עם עברתו, אמנם נגד משיחו ומושיעו הנהו! אם גם ישנה שמו מן **נגד-שם** ויכנה את עצמו **מפורש נגד-היהודים**. לא ידעתי מה היה למושעים המחרפים והמגדפים האלה, האם לא ידעו את משיחם, את יחוסו ואת דתו! ישוע בעצמו אמר (יוחנ ד) אל האשה הנצבת למולו בשכתו על הבאר: „כי הישועה מן היהודים היא". ואלה יחרפו ויגדפו את היהודים מעיני ישועתם! הלא כה יאמרו המושלים: „כירא דשתיית מניה לא תשדו כיה קלא". וכן התפארו ביחש אבותינו הקדושים (בני שם) גם שליחיו.

ישם. ראתה בת יעקב את קנאת הדת בת השחת יוצאת ממחבואה,
 רגליה לרע ירוצו, וכפיה נגואלו בדם, שפתיה דולקים ולשינה לשון
 אפעה, שואפת לחילה ויורדת לחייה, ולעיני השמש המיף במקום
 גדולים

נוצרים, נוצרים, זכרו כי יהודים אנחנו; נוצרים, נוצרים, זכרו כי עליכם
 לאהב אותנו ולכבדנו כי מאתנו צמחה ישועתכם, מאתנו צמח משיחכם, אבותינו אבות
 משיחכם ושליחיו הם, ועליכם לזכור כי פרושים בני פרושים היו, ומשיחכם צוה לשמור
 תורת הפרושים, כי הם על כסא משה יושבים (מתיא כ"ג), ואנחנו, אנחנו היהוים
 התלמודיים, אנחנו המחזיקים בתורת הפרושים (המשנה והתלמוד) הם והגנו פרושים גם
 היום, חנונו, חנונו, ואל תגמלונו רעה תחת טובה. אהה נוצרים, כל כבוד כל גמול
 לא נבקש מידכם בגלל הטובה אשר באה לכם מאתנו; אבל אחת נבקש מכם ובצדק, חשבוננו
 לאנשים בין אנשים, ריעים בין ריעים, ואזרחים בין אזרחים. אל תוסיפו לרדפנו באף ובחמה,
 להקל בכבודנו, לבזות אותנו, אל תשיתו עלינו הטאים אשר לא נואלנו ולא הטאנו.
 מה לכם לאמונת איש ורתו, כי בגללן תשימו קור ברזל בינינו וביניכם! השמים שמים
 לויי ואיש באמונתו יהיה ושם ימצא שכרו ותגמולו, והארץ נתן לבני אדם, וכל אשר הוא
 אדם, משפט אדם לו; הארהים לא הבדיל בין אדם לאדם, ואת כלם בצלמו ברא,
 צלם אחד לכלמו, ואתם הבדילו! בני הם ויפת ובני שם אל אחד בראם ואב אחד לכלם,
 ולמה כה בגדתם בנו ותרחיקונו! לא חסד נבקש, אמנם צדקה, צדקה אשר תרוםם
 גוי, צדקת האדם כאשר הוא אדם, צדקתו ומשפטו לחיות בצדק ובמשפט תחת כל
 השמים, ולהיות אזרח בכל הארץ. האמינו אתם כאשר תאמינו ואנחנו נאמינו כאמונתנו,
 ושם בשמים האלהים ישפוט את כלנו; אבל פה בארץ, מה לכם כי פרצתם שרץ, להביא
 עלינו קרץ, לתחנו לטרמס לרגלי כל שרץ! אהבנו כאשר צוה עליכם משיחכם, זכרו את
 את אשר ענה לאיש אשר שאלהו ואמר (מתיא יט): המורה הטוב, מה דבר טוב אעשה
 למען יהיו לי חיי עולמים? ויאמר אליו וכו', שמור את המצות, ויאמר אליו מה הן?
 ויאמר ישוע אלה הן: לא תיצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה עד שקר, כבוד את אביך
 ואת אמך ועוד, ואהבת דרעך כמוך; וכאשר שאלהו אחד מהפרושים (שם כ"ב, מרקוס
 י"ב, לוקס י'): מורה מה היא המצוה הגדולה בתורה? ויאמר אליו ישוע ואהבת את
 יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל תבונתך (ובמרקוס ובלוקס שם נאמר ג"כ ובכל
 מאורך, ואין חקירתנו עתה על חלופים כאלה) והשנית דומה לה ואהבת לרעך כמוך.
 הנה לפנינו כמה גדולה יקרה וקרובה היתה בעיניו אהבת הרע, עד שהשוה אותה
 לאהבת יי; ואין ריע זה ריע באמונה ודת, אמנם כל אדם אף שתהיינה דתיהם שונות,
 בראיה אשר צוה הוא ושליחיו לרחם ולאהבה את כל אדם, כמבואר אצלנו במקום אחר במאמר
 מיוחד. ובראיה שאין עליה תשובה מהמעין המהור אשר ממנו שאב ישוע את המצוה
 הגדולה, הקרובה והיקרה הזאת; המעין הנאמן הזה הוא תורת משה, וכן שאלהו
 הפרוש: מה היא המצוה הגדולה בתורה? בה אנחנו קוראים (יקרא י"ט ז'): לא
 תס ואל תמר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני יי. בהזכירה בני עמך בחצי

הראשון

נדולים לצרה ומצוקה לשד ורצה; את כל אלה ראתה, ותכהינה עיניה מראות, לכל אלה התבוננה, ותכיר כי לשוא התחפשה השעירה הארורה הזאת באפר אהבת בני חם ויפת, ותצעק מרה כי בני שם יאכלום בכל פה, ויצודרום למדחפות; ותוכח כי הקנאה הזאת לא מאהבתם לעמם נולדה, אמנם משנאתם לצדיקים וישרים זעומי נפשם, על לא חמס עשו ולא פעלו עולה. הקנאה הזאת, אף אם שרשה אחד, והיא שנאת חנם מולדת שאול, כאשר יוסר האפר מעל פניה, והנה שני ראשי פתנים מסעל לכתפותיה: קנאת הדת וקנאת איש מרעהו. הקנאה הראשונה עמוקה משאול יורדת חדרו מות, ויושבת עתה במסתרים בקרב איש מבהיל ומהביל, ולא תוכל הראות החוצה, אף לא תעלה על שפת לשון; בשכבר הוכיחו חכמי לב ומשכילי עם, הצדיקים המכהקים הזקנים הנבונים שבכל עם ועם, כי רק רשע כסל הנה, ומרורת פתנים בקרבה, אל דמי אדם תערוג, ונקי וצדיק תהרוג; ובימים האחרונים היה היה למשכל ראשון שאין להשיב עליו: שאין לכנסת החברה שום זכות ומשפט לפקח על עסקי מחשבות ודעות תושבי הארץ בדבר שנוגע להצלחתם הנצחית (מולדת דתם ואמונתם), כי אם חייבת לשאת ולסבול כל איש הולך תמים ופועל צדק בקרב אחיו, ר"ל את כל אשר לא יפריע מנוחת רעהו והצלחתו הזמנית; הכנסיה בהיותה כנסת החברה אין לה שום עסק עם הדתות והאמונות, כי האמונה מצד עצמה לא תוסיף ולא

תנרע

הראשון מהמקרא, מראה לדעת כי הרע אף שאיננו בן עמו, והפליא תראב'ע כאמרו בפרדושו: ופעם אָנִי יִי כִי אֲנִי אֱלוֹהֵ אַחֵר בְּרֵאתִי אֲתֶכֶם, וי"י אֱלֹהֵי כָל הָעַמִּים, וכמעט הלא אל אחד בראנו (מלאכי ב' י'); ועיין באור מהרנה"ו ז'ל שם; וכבר הביא ריב"ל ז'ל (אפס דמים שם) ראייה מן וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה (שמות י"א ב') האמורים כמצרי ומצרים, וכן מהאמור אצל שמשון ויקחו שלשים מרעים (שופטים י"ד א'), והם פלשתים; וכן תאר אה הוא גם כן לכל אדם, כמו שפצאנו אצל אחאב מלך ישראל (מלכים א' י"ב ל"ב) שתאר את בן הדר מלך ארם בשם, אח'; ועיין ספר הברית סאמר אהבת רעים (פ"ה); וכן אמר הכתוב (מלאכי שם): הלא אל אחד בראנו מדוע נבגד איש באחיו. הנה כל בני אדם ברואי אל אחד הם ואחים חמה. וגם חכמי המדרש הבינו את התאר, אח' לכל אדם אף שאינם בני עם אחד, שכן אמרו במדרש רבה (דברים פ"ו): תשב באחיך תדבר בכך אמך תתן דפי, אמר ר' יוחנן אם הרגלה לשונך לדבר באחיך שאינו בן או מתך סוף בכך וכו' תתן דפי. נוצרים, שיתו לבכם לרברי אמת אלה.

תגרע דבר בעניני החיים הזמניים וכו'. „הקים ופקודות לא ישנו את המחשבות, השכר והעגש לא יולידו יסודות מוסדות ולא יזכבו המדות, היראה והתקוה לא תכרתנה להאמין בדבר שהוא אמתי, אמנם השתכלות מופתיים שכליים וראיות, אלה לבד יולידו יסודות מוסדות אשר בהתחוקם עוד ע"י דוגמאות בהיות מכובדים בוהרים בהם ושובו למדות; פה תושיט האמונה את ידה לעזור לכנסת החברה, וכנסת הדת תהיה למשען לאושר המדיני; עליה הדבר מוטל לברר לעם על ידי ראיות ברורות וחזקות את אכתת היסודות המוסדות והמחשבות המובות; להראות להם כי חובות האדם לרעהו הן גם כן חובות האדם למקום, והעובר עליהן משחית נפשו הוא; שעבודת המלך היא באמת גם כן עבודת י"י, משפט וצדקה הם פקודיו הישרים, ועשות טוב הוא רצונו הקרוש, ושידיעת י"י באמת לא תסבול בנפש היודע שום שנאה לעמיתו וכו'” (הרכבמ"ז ו"ל בספרו הנכבד ירושלים פ"א, כפי העתקת הח' אב"ג).

ומה יעשו האנשים הרשעים ההם לדברי תן ושכל טוב אלה! להשיב עליהם אין בפייהם מלה, לדחותם לא יעצור כחם. אפס התמו כל האמצעים, מאנשים רעים, מבוא אל תכליתם, זדינם ורשעתם! אמור יאמרו, הלילה לנו טקנאת דת, ילכו כל העמים איש בשם אלהיו; חלילה לנו ממלחמת תגרה עם בעלי דת וזולתנו, אמנם מלחמת מן אנחנו נלחמים עם אלה אשר לא לחמם אמנם לחמנו יאכלו, ולא מימיהם אמנם מימינו ישתו, הם בני שם אשר בחריצותם, זריזותם והשכלתם (שלשה פשעי ישראל!!!) יעלו מעלה מעלה, ואנחנו נרד מטה מטה. והיה כי נאמר להם: הבגלל הרוב העצל נפשו מתאוה ואין, תפילו שן הנמלה הזריזה ותנקרו לה עין! ואם בגלל הזולל והסובא אשר על לחם חמודות מתרפק, תגולו משפט ישר הולך ומסתפק! ואם בגלל העצלים האוילים, תעשקו תשדרו רביץ החרוצים, הזרוזים והמשכילים! ומו שם קור ברול ביניכם ובין החריצות, הזריזות וההשכלה! תמול ההתהללתם ואמרתם כי בשלשת אלה עליתם למעלה ראש, והיום נתיבותיהן לא ידעתם ולא שופתם עינכם! חרצו, הזדרו, השכילו גם אתם, ומו יעצור אתכם משלשת אלה! ואם אלה מכס יחסרון? ! ושכחו את דבריהם הראשונים, ושבו ואמרו: יש בבני שם, נוכלים, מוצצים דמי אחרים, ומאסונם יתעשרו, לכן לא תשא אותם הארץ לשבת יחדיו, ואמרנו אליהם: ואתם, בקרבכם אין כמו אלה? ! ואם הרשו למו הפילוסופים הראשונים

הראשונים, למשול כל המציאות כלה וכל הנמצא בכללה, לאיש אחד, והשתנות עצמי זה הכדור הגלגל הקיצון בכל מה שבו כהשתנות איש איש מבני אדם על דרך משל (מו"נ ח"א פע"ב); נרשה לנו גם אנתנו לדמות כל עם ועם לאיש אחד. כל איש ואיש מרכב מאברים אברים, באברים ההם, נמצא אברי הכבוד, הראש והלב וזולתם, ואברי הבושה, בית הבשת ובית הערוה; אין גויה מבלי ראש, ואין ראש מבלי מוח, אין גויה מבלי כרש, ואין כרש מבלי פרש. הנשחית את הגויה כלה בגלל הפרש אשר נמצא בכרשה? הנמחץ הראש, הנקרע הלב בגלל בית הבשת ובית הערוה אשר בתחתיתם? לכל עם ועם ראש ולב, בית הבשת ובית הערוה, לכל עם ועם מוח בקדקדו ודם בלבו, לכל עם ועם גללים ופרש בכרשו ובקיבתו, הנחרפם ונגדפם בגלל אלה? הנרשיע את המוח בגלל הגללים, ואת דם הלב בעבור הפרש? ואנחנו ידענו כי אין גויה מבלי אלה. ומה לכם כי תצקו תרחיבו פה תאריכו לשון רק על גויתנו?! האין גם גויתכם כמוה?! האם רק עלינו ולא עליכם אמר פאול שליחכם (אגרת אל הקורנתים י"ב): „אם נחלה אבר אחד כל האברים נחלים עמו". ורק עליכם ולא עלינו השלים מאמרו זה (שם) „ואם מכובד אבר אחד כל האברים שמחים עמו". ואם יש בגויתכם אברים מכובדים, הביטו וראו כמה אברים מכובדים יש בגויתנו; ספרום בספר, העבירות בסך, העריכו מספרנו לעמת מספרכם ותדעו; את האברים הנקלים נכסה כמונו כמוכם, ואת הפרש שבכרש כח הדוחה ירחם גם בנו גם בכם; ומדוע תלחצונו בלדת עד כי תבקעו את כרשנו ויעלה באוש פרשו באפכם, והיתה צחנתו לכם לזרא! סורו ממנו פועלי און, הסירו ממנו ידיכם המלאות דם נקיים, ושימו ידכם למו פיכם, ודעו כי כגויתכם כגויתנו אל אחד בראן ואב אחד לכלן; הוי טורים המורים! האם לא גם אתם תטיפו לעמכם: „צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה" (יהוקאל י"ח כ')? האם לא קראתם בתורת משה אשר גם אתם תתנו לה כבוד, איך התנפל לפני י"י ואמר (במדבר ט"ז כ"ב): אל אלהי הרוחות לכל בשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף! אחד היה מרדכי היהודי אשר לא כרע ולא השתחוה להמן, והנה בן המדתא האנגי הזה בקש להשמיד ולהרוג את כל היהודים אשר במלכות אחשוורוש. אחד היה לאסקער היהודי אשר דבר סרה בשרי ממשלת פרייסין, והנה האנגים יצאו ממחבואיהם וירעישו

וירעישו תבל ומלואה ועוד לא השיבו ידם מבלע ומהשחית את כל זרע היהודים מתחת שמי י"י, בפרייסין החלו, ואנה יכלו, י"י יודע. ידענו י"י, כי כאשר הצלתנו זה כאלפים ומאתים שנה מיד המן בן המדתא שר השרים אשר למלכות מדי ופרס, ככה תצילנו מפי מטיפי אונגארין ופרייסין, אבל מתי, רק אתה י"י אלהים יודע.

אהה בני בלי שם, איך תדברו שקר ולשונכם רמיה בפיוכם, כי לא קנאת הדת יתגה לבכם, לא אל דתנו תורו חציכם, אמנם לאנשי שם יען כי בני שם המה. הגידו נא מה תועילו להותכם בקנאתכם לדתכם? האם בהמר בן שם דתו יומר גם צור מחצבתו ובן שם לא יהיה עוד! ובהזות עליו מי הטאת, בין רגע יהפך שרשו משם, להם ויפת!! ואם לא השחוק הוא זה!

כל העמים יודו עתה, כי אין פשע ורשע יותר גדול מהכריח בן דת לעזוב דתו, ולקחת אחרת תחתיה אשר במסתריו לבו בל עמה, וגם אתם תודו כי ההכרח הזה גול משפט וצדק הנהו; ואתם התחברתם חבר מרעים לשום מועקה במתני היהודים במסחרם, במקומות משכנם ובזכויותיהם, לחק למו חקקי און גם במקומות אשר השתוו באזרחות לכם: זה יהי להם מותר וזה אסור, פה יהי להם מותר ופה אסור; והיה כי יצר להם, צר ומצוק ימצאום, וימירו אחדים מהם את דתם, ושבו לראות חיים עמכם, חיים שאין בהם צרה ומצוקה, חיים של מנוחה ושלווה; הזאת היא הכרה שהכיר את דתו החדשה לבכרה על פני דתו הישנה, ולא הכרח שהכריח אותו אליה? האם לא הכרתם אותם להמרה הזאת בהצרכם ובהצקכם אותם בטרם ימירו, ובתתכם למו השקט והשלווה המשפט והאושר הגשמי אחרי אשר ימירו? ! (ג) ומה היא

(ג) אך שוא יביעו ודברו עתק הרוברים סרה כמחזיקים בתלמוד, כי יפתו אנשים לרתם, אשר על כן ירחיקום הלאה מגבול הנוצרים, ולא יתנו את הנוצרים להיות לעבדים ולשפחות ליהודים, אף כי יושב להם סאד בבית אדוניתם אלה, הרבה יתר מאשר בבית אחיהם בעלי דתם ואמונתם, באסרם פחד פחדנו פן יבלע לדתנו בהיות הנוצרי בבית איש יהודי. שקר הוא, שקר נמאס, וכל היודע רוח התלמוד יודה, כי הדת התלמודית יסרה הגרות על ההכרה הכרה מבלי כל הכרח כלל וכלל, הן מהמצוקה אשר לאיש אשר בריתו הישנה, הן מהמובנה הזמנית אשר בדתו החדשה. וכה תאמר אמריה: כשיבא הגר או הגירות להתגייד בודקן אחריו שסא בגלל סמון שיפול או בשביל

היא דתנו העלובה, כי כה תהיה לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם?
 הן האמונה שבלב, בכל עמלכם ויגיעכם לעקור אותה מקרב לבנו, לא
 תוכלו; כי רק לאל אלהי הרוחות היוודע מהשבות, לו נגלו תעלומות
 לב, לא לכם. ואם בחקינו תרע עינכם ותגעל נפשכם, כי צמנו
 ולא

בשביל שררה שזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת, ואם איש בודקין אותו שמא
 עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי
 ישראל, אם לא נמצא להם עולה מודיעין אותם כבוד עול התורה וטורח שיש בעשייתה
 על עמי הארצות כדו' שפרשו, אם קבלו ולא פרשו וראו אותן שחזרין מאהבה מקבלין
 אותן וכו'; לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה, בימי דוד שמא מן
 הספר חזרו, ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והמובה והגדולה שהיו בה ישראל
 חזרו, שכל החזור מן העכו"ם בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגרי הצדק וכו' (רמב"ם הלכות איסורי ביאה פ"ג ה"ד ומ"ו, מוש"ע יו"ד הלכות גרים סימן רס"ח).
 כשזכא להתגייר מן העכו"ם ויבדקו אחריו ולא ימצאו עילה, אומרים לו מה דאית
 שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישאל בזמן הזה דווין ורחופין ומסוחפין ומזורפין
 ויסורין כאן עליהן! אם אכר אני יודע ואינו כדאי מסבלין אותו מיד וכו' (שם שם
 פ"ד ה"א, ומוש"ע שם שם). והרת התלמודית מעולם לא פתחה ולא הסיתה שכניה
 ולא הדרים באהלי המחזיקים בה, לרתה, אדרבה אמרה: אמרו חכמים קשים גרים
 לישראל כנגע צרעת שרובן חזרין בשביל דבר ומטעין את ישראל וכו' (שם שם פ"ג
 ה"ח). וכה היא הרת התלמודית סבלנית עד שתבטיח חיי העוה"ב גם לאלה אשר לא
 באו בבריתה רק שקבלו עליהם שבע מצות בני נח (שהן הרת הטבעית השכלית והגימוסית
 אשר זולתה האדם פרא ואיננו מן הישוב שקוע ברע וחברתו סכנה, והן: עבודת אלילים, דינין,
 ברכת השם, גלוי עריות, שפיכות דמים, גזל, אבר כן החי, וע' סנהד' (נש); אבל כל יתר המצות
 עד תרי"ג איננו מחויב בהן, והעושה כלן הוא ישראל גמור, וע' רמב"ם הל' מלכים (פ"ח ה"י).
 ואמרה: כל המקבל שבע מצות (בני נח) ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם
 ויש לו חלק לעולם הבא (רמב"ם שם פ"ד ה"ז והלכות מלכים פ"ח ה"א). היש חך
 מתוך מזה? ! לכן רק על שבע אומות יושבי כנען אשר שבע מצות אלה לא שמרו,
 וישחיתו ויתעיבו לעשות כל חוועה, צותה התורה הקדושה (רברים כ' פ"ז): לא תחיה
 כל נשמה. ומעומה בצדה (שם שם י"ח): למען אשר לא ילמדו וגו'. ואמרה עוד
 (שם ז' ב'): לא תכרת להם ברית ולא תחנם. ובאה הקבלה ופרשה (ע"ז כ'). לא
 תחן להם חנייה בברקע, לא תחן להם חן, לא תחן להם מתנת חנם (והכל ע"פ
 עמק דקרוק הלשון כמו שבררתי בהגותי לש"ס שם). והכל בשביל שלא יתקרבו זה
 לזה, ולא ילמדו תועבותיהם; כי את י"ו לא ירעו, דמי נקיים שפכו, עד כי גם את
 בניהם ואת בנותיהם זכרו לעצביהם ושרפום באש לאלהיהם, עריות גלו, חמס שזד
 ונזל אהבו וכו' עד גמר שבע המצות כלן, שהן הן הרת הטבעית והגימוסית אשר בלחה

ולא צמתם אתם, כי תאכלו ולא נאכל את אשר תאכלו אתם! ההרעונו
לכם כל מאומה בדברים האלה ודומיהם! העשקנוכם, ואם רציצנו אתכם
באלה! מה לכם אם נאכל עוגות מצות בפסח ולא נאכל כל מחמצת?
אם גאכל בשר כשר אחר אשר נבדקה המאכלת מכל פגימה והיא חדה
וחלקה

האדם לא יכון בארץ. מי לא יודה כי מצוה וחיוב לבקר את הדע
והבליעל מקרב הארץ, ולהרחיק כל רוצח שופך דם נקיים, כל גזול,
כל חומס, כל שונאי אדם, כל מפריעי שלום ומשביתי מנוחה מקרבה; ואשר לא קבל
עליו שבע מצות הנ"ל ולא נזהר לקיימן, כבר הוא חשוד על כלן, ועל חשוד כזה
הסבלנות היא אכזריות גדולה מאין כמוה, כי הסבלנות היא בנפש כל גרי הארץ
הגה; ותורת משה המלאה הן וחסד ורחמים וחמלה היא אמרה: לא תכרת לחם
כרית ולא תחנם. ובבאור דבריה אמרו חכמי התלמוד (ב"ק ל"ח): אמר קרא עמד
וימודר ארץ ראה ויתר גוים ראה שבע מצות שקבלו עליהם בני נח כיון שלא קיימו
עמד והחיר ממנון לישראל. וההתר הוא הוא המפורש בתורת יי, הוא הוא מה שאמרה
(דברים ו' י' י"א): והיה כי יביאך יי אלהיך אל הארץ וגו' לתת לך ערים גדולות
וטובות אשר לא בנית ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת ובזרות חצובים אשר לא
חצבת כרמים וזיתים אשר לא נטעת ואכלת ושבעת. אבל חלילה לא על העמים אשר
ידעו את יי וגדורים בדתות ונמוסים; הלא תראה אהר מגדולי חכמי מפרשי התלמוד
(שישה מקובצת שם בשם המאירי) כפי' על המאמר ראה שבע מצות וכו' אמר: דכל
שמקיימן שבע מצות דינם אצלנו כדיננו אצלם ומעתה אין צריך לומר באומות הגדורות
בדרכי הדתות והנימוסין. והוסיף לאמר (שם ק"ג): כל שהוא מעמטין הגדורים בדרכי
הדתות ועובדי האלהות על איזה צד [שיחיה] אע"פ שאמונתם רחוקה מאמונתנו אינם
בכלל זה (האמור שם למעלה) אלא הרי הן כישראל גמור לדברים אלו אף באברה ואף
בשעות ולכל שאר הרברים בלא שום חלוק'. עכ"ל. והכלל הגדול הוא שמשה
רבנו לא הנחיל התורה והמצות אלא לישראל שנאמר מורשה קהלת יעקב, ולכל הרוצה
להתגייר משאר האומות שנאמר ככם כגר, אבל מי שלא רצה אין כוספן אותו (לא
בכפייה חיובית ולא בכפייה שלילית כמו שכתבנו בראשית דברינו) לקבל תורה ומצות,
וכן צוה משה מפי הגבורה לכוף את כל באי עולם לקבל מצות שנצטוו בני נח (לא יתר
המצות) וכל מי שלא יקבל יהרג, והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום וכו'
ואם נזהר לעשותן ה'ז מחסידי אומות העולם ויש להם חלק לעולם הבא' (רמב"ם הלכות
מלכים פ"ח ה"י וה"א). ונוהגין עם גרי תושב בדרך ארץ ובגמילות חסדים כישראל
שהרי אנו מצווין להחיותן וכו' * (שם שם פ"י ה"ב). ועוד תשוב תראה כמה ויתרה
הדת התלמודית גם לאלה עובדי האלילים שלא קבלו עליהם שבע מצות בני נח ואינם
גרי תושב, ער שאמרה: אפילו העובדים האלילים (שלא קבלו עליהם שבע מצות
כני נח) צווי חכמים לבקר חוליהם ולקבור מתיהם עם מתי ישראל ולפרנס ענייהם בכלל

וחלקה, והבהמה גם היא מכל חלי פנימי בדוקה, ולא נאכל החזיר ולא כל נבלה ושרפה ולא כל חלב ודם? וכבר אמר פאול שליח משיחכם (אגרת אל הרומים י"ד): „האוכל אל יבזה את אשר איננו אוכל ואשר איננו אוכל אל ישפוט את האוכל וכו', האוכל לוי' הוא אוכל כי הוא מודה לאלהים ואשר איננו אוכל לוי' איננו אוכל ומודה לאלהים וכו', אך אתה מה אתה שופט את אחיך או גם אתה מה אתה בוזה את אחיך וכו', כל איש ממנו יתן על נפשו חשבון לאלהים, לכן לא נשפטה עוד איש את רעהו אך את זאת שפטו לבלתי שום דבר נגף לאה או מכשול

עניי ישראל מסגו דרכי השלום הרי נאמר טוב י' לכל ורחמיו על כל מעשיו ונאמ' דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום" (שם שם שם). הוא הרמב"ם מאור עינינו אומר בפ' למשניות (כלים פ"ב מ"ז): „ובכאן דין אומר אותו כאשר יצא לנו הרבור אל זאת הכוונה, וזה, שהמקום אשר ישתמשו בו בדיגרון ובמענות במספר הנה אינו מותר לאדם שיקיים דיגור או מעה יחסר ממנה השתות וכו' כ"ש שלא ישתמש בה או יטעה בה את העובד אלילים, וזה אשר ידמו הסון האנשים וקצת מתיחידים שזאת ההשעה מותרת עם העובד אלילים היא מעות ודעת בלתי אמתית, אמר הש"י בדין קנינו במוכר עצמו לעובד אלילים או לעבודת אלילים עצמה כמו שבא בפ' אמר וחשב עם קנהו ואז ל (ב"ק קי"ג): יכול יגלום עליו ת"ל וחשב ידקק עמו בחשבון, וענין יגלום יערים עליו ויטעוהו, ואמרו: אם כן דברה תורה בעובד אלילים שתהת ידך ק"ו בעובד אלילים שאיננו תהת ידך, אם החמירה תורה על גזלו של עובד אלילים ק"ו על גזלו של ישראל, וכן אינו מותר הכדוי והתחבולה ומיני הרמאות והעקיפון על העובד אלילים, אמרו (חולין צ"ד): „אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד אלילים", וכ"ש בדבר שיכול לבוא לידו חילול השם שזהו חטא גדול והגעה לאדם תכונות רעות, ואלו רעות כלן אשר באר הש"י שהוא יתעב אותם ויתעב עושים, אמר (דברים כ"ה פ"ז) כי תועבת י' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול". וכן פסק להלכה בידו החזקה הלכות גניבה (פ"ז ה"ה) ות"ל גזלה ואבדה (פ"א ה"ב) והלכות מכירה (פ"ח ה"א). ועיין באר הגולה (ח"מ סי' רס"ז ס"ק א', ושם סימן ש"מ ס"ק ה'). וכן במקומות רבים במפרשים ובפוסקים, עד שאי אפשר להעתיקם, כי לא יכילם רק ספר שלם. ולא הכאתי הנה הטפה הזאת טן חיים הגדול התוא, רק להעיר ולעורר על מדת הסבלנות הקדושה והיקרה שבדתנו הדת התלמודית. וידעו שונאיה ומתריפיה אשר יצאו עליה ברעם וברקים, כי בהירה היא בשחקים, ולא תעלה ביום להחשיך השמש בצהרים, כל ימי הארץ תחת השמים. ובעיקר הדבר הזה שגה אחד מגדולי זמננו (כהגהתו היאשונר לקונטרס קרני רא"ם הנספח לקונטרס עמק ברכה שנדפס בירושלם בשנה הזאת, אחרי המבוא צד 12), כי גם הירושלמי כונתו שם רק לאלה שלא קבלו עליהם שבע מצות בני נח ואינם נר' חושב, ע"ש הט"ב.

מכשול וכו', אך אם בגלל אוכל נעצב אחיך לא עוד כפי האהבה
אתה תתהלך". השמתם לבכם לדברים אלה?

ובת ציון הנודדת, בת שם הרועדת, מר תייליל, תתיפח
הפרש כפיה, לפני מנאציה, גוזלי צדקה ורוציני משפטא, על לא חמס
עשתה ולא מרמה בפיה. היא מכאב לב ומשבר רוח נתכו כמים
שאגותיה: "אוי נא לי כי עיפה נפשי לשוודרים". והמה מזדון לב
ירוגו וישחקו על אסונה ומשבתייה; ומה יענו אלה? "לירושלים לבו,
לארצות שם, ולתוכחתכם לא נשיב, וריבות שפתיכם לא נקשיב". זה
היא השכלת הרור הזה, וזה פריה המר. אוי, ענבי רוש ואשכלות
מרורות! חמת תנינים וראש פתנים!

ובני ישראל בשמעם פי רשעים יביע רעות, ובראותם כי נבעו
מצפוני מטיפי רעל אלה, וממבועם יעל בועף אף שחין פורה אבעבועות,
וההמון כחיתו יער כואבי ערב ישרם, כליותיהם יפלה ולא יחמול,
עצמותיהם יגרים ואין מוציל; ומפי הממשלה עוד לא שמעה כי אין
נפשה לעלותם מן הארץ; לכן מהרו ממקומות רבים, לבור להם אנשים
נאמנים, זרויים ומתונים, לעלות אל ארץ שם (ארצנו הקדושה), אשר
היא גם עתה בידי בני שם, לתור אותה, לחקרה ולבקרה, ולראות אם
תוכל לקבץ ולרבץ את נדחי ישראל, הנודדים מפני חרב ההמון הנמושה
ומפני קשתם הדרוכה, אל תוכה; והיה בראותם כי חיקה לא יצר,
ושמה ימצאו רוחה מן המוצר, ושבו ובקשו את הממשלה הרוממה, אשר
בצל כנפיה חוסים המה, לחננם ולרחמם, לתתם לעזוב את הארץ,
אשר בה ממערב בא הקרץ, ובנגבה פרצו השוודרים פריץ, ואני הצעיר
שבצעירים, בי שמו עיניהם רבים מיודעי ומכירי התמימים והישרים,
לשום את משא המסע הזה עלי, ואביר יעקב יברכם לרגלי; ואנכי אשר
זה חשקי חפצי ורצוני כל הימים, לראות את ארצנו הקדושה ארץ
קדומים, לבכות את הריה, עריה ושעריה השוממים; באהבה רבה,
וברב חבה, מחפצם לא נסוגותי, ובקשתם מלאתי; ואבטח באלוה
ממעל, ואעל. ואת אשר חזיתי אספרה, ומאשר ראיתי ונוכחתי צדק
ואמת אדברה; כי את י"י יראתי, וחנף שנאתי, האמת הותמו לפני,
האמת מוטפות בין עיני; ואתם אותבי אמת אוהבי ציון וירושלים, שמעו
פרטי מסעי, שמעו והמו אונים:

ראשית המסע , בואי לאדעססא :

כבוא השמש ביום הראשון (כ"ט תמוז תרמ"ב) הכינותי מסעי לארץ הקדש , ובהחל הלילה החל המסע במסלת הברזל היוצאת מביאליסטאק אדעססאה; ביום השלישי באתי לעיר הגדולה הזאת , והתעכבתי שם כשבוע תמים , לרגלי ספר המסע אשר היה עלי לקחת מאת השר ראש העיר והפלך , על פי הרשיום אשר נתן לי השר ראש פלך סובאלק בתעודתו , ולרגלי האניה הטובה לפני לנסוע בה , אשר לא תעלה קיטורה ולא תפרוש מפרשיה עד היום השלישי הבא .

בכל יום ויום סימי שבתי בעיר ההומיה והעלויה הזאת , אחרי כלותי יום יום מהלכי בדבר ספר המסע , סרתי אל בית מסחר הספרים אשר לידדי הח' הנוסע ר' אפרים דיינארד ; יען כי בביתו ההוא מצאתי ספרים רבים חדשים גם ישנים נושנים וכ"י יקרי המציאות , אשר אספם ברב עמל במסעיו , ובקראי בס שבועתי ענג . ויהי היום ואני יושב אל השלחן מבקר וקורא בספר אחד מהספרים הרבים הערוכים לפני למקרא , והנה איש בא הביתה , הזור בלבושו ופניו מאורים , ואתרי אשר דבר דבריו את החכם רא"ד על דבר ספרים אחדים אשר חפץ לקנות ממנו , סר אלי , וישם עיניו בספר אשר אנכי הונה וקורא בו , ויחל לשאלני שאלות רבות , אשר מתוכן הבינותי כי רק לנסותני סר אלי , ולמען הראותני כרו וגבורתו בתורה ובחכמה . ובהשיבי לו עליהן , ואראה והנה מלחמה

מלחמה מתלקחת, יען כי לא מחשבותיו מחשבתי ולא דעתו דעתי, זהאיש עוד לא בא בימים, ודם הם נוזל בעורקיו, ואני זקן ודמי קר, זקנתי (כי בעשתי עשר יום לחדש השני מלאו לי המשים ושמונה שנים, והרביעית משנת נ"ט גם היא כמעט עברה) ודמי נקפא; נלהום נלחם האיש בזרוע עז, ואנכי כמעט הריחותי מלחמתי, הסבותי לאט לאט את כלי המלחמה אשר בידו, ויהי אחרית המלחמה ההיא שלום אמת שלום אהבה, וכמאמר ר' חב"א (קרושין ל'): "אפילו אב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשין אויבין זה את זה ואינם זוין משם עד שנעשין אוהבין זה את זה. אז הגיד לי ירדנו רא"ד את שם האיש לוחמי ואוהבי זה, כי הוא ר' יוד כהנא, אשר עשה לו שם בספריו אשר חבר, לחוקר ומבקר, לנבר ונבון דבר; ואשמה כי אנה האלהים לידו את האיש החכם הזה אשר שמו שמעתי, ואחדים מספריו קראתי. האיש היקר הזה אלצני ויאין בי להבטיחו לבקרהו בביתו עוד ביום ההוא, ואבטיחהו ואת הבטחתי מלאתי. ברדת היום, נסענו שנינו (אני ורא"ד) אליו, כי בקצה העיר לא רחוק מחוף הים ביתו. ובבואנו, ויביאנו אל גנו, ושם נועדו חכמים ונבונים יודעים וידועים, אשר גם לו גם למו, גם לחם גם עושר גם חן; ואשמה לראות עשירים בעלי מאות אלפים רו"כ, מבינים במקרא, חוקרים לכל תכלית, מתעלסים באהבה בדברי אלהים חיים, ומשתעשעים במאמרי חז"ל בחופיע עליהם אור בהיר. שם הראו לי ספר חברו ה' אברהם קראכמאל (בן לאיש הגדול החוקר הנשגב והמבקר הנפלא ר' נתמן הכהן קראכמאל ז"ל); הספר ההוא כלו מלא תקונים [שבושים] בכתבי הקדש, ערוך נסחו החדש מול הנסח הישן המקבל לנו ע"פ המסורה. כמעט פתחתיו, ואשתומם על המראה, כי איש אשר לא ידע מקרא ג), ולא-הבין במקרא, ולא יד ושם לו במליצות

ג) כל חוקר ומבקר יורה, כי כל חוקר ומבקר דבר, צריך להיות בקי בדבר ההוא אשר הנה סבך, ואם לא בכל פרטיו ודקדוקו הפנימים, הלא לפחות במציאותו החיצונית. והנה זה האיש הפילוסוף באלהות והחכם במקרא ה' א' קראכמאל, חפץ לעשות לו שם גם בפילוסופיא גם בבקרת ספרי קדש; ואנכי אראה לעיני השמש מספרו בפילוסופיא את בקיאותו במקרא, או אז תבינו סבירתו ספרי הקדש והשתבשותו בשבשו אותם, את כחו בפילוסופיא הנבואית והדתית. ספר כתב האיש הזה ושמו **אבן הראשה**.
להצדיק

במליצות כתבי הקדש, ושמוש לשון הקדש זר לו, ואת הקדוקה לא דק, הוא יעז פניו להלל קדשת הספרים הקדושים ההם, ולקציץ נמיעות בכרם י"י צבאות! ובמקום הפתוח לפני ולפניהם, בקרתי לפני היקרים ההם את תקונו [שבשויו] ואראה למו איך עקש והליו הנלוו הזה דברי אלהים חיים, וישהיתם ויתבלם, ובהם אין משהת, וכל מום אין בהם, כלם ישרים

להצדיק את שפינוזא ושימתו בפילוסופיא האלהית, וישם את הדברים כפי אביו וישימהו למורה, ובפי הגאון רצ"ה חיות וישימהו לתלמיד. והן עתה שימו גא עיניכם בעין ד' (צד 29) מספרו זה, שם תמצאו כי שם כפי התלמיד (מצ"ה) את הדברים האלה: אמש כקראי בשירי בן ישי השתוממתי מאד בהעמירי על דל שפתי, משוך חסדך ליודעך אל קנא ונוקם. האם יען כי הוא אל קנא ונוקם לכן ימשוך חסדך ליודעיו? וכי לא מצא תואר זולתו כי בהר לדבר תהפוכות? ועל הפליאה הרוממה הגדולה והגשגבה הזאת, שם כפי אביו המורה (רנ"ה) את החשובה העמוקה והארוכה והנכבדה הזאת: נתכונן נא אהובי אולי נוכל להפוך בזכותו (?!) התזכור את שם האלילה הנאווה כאהבה וכו' וכו'. ע"ש ותראה פלאות. הפילוסוף הזה הבקי בכל הדרי המקרא העליוס ממנו מספר השיר הזה למען נוכל לבוא הדרי למצוא את הכתוב הזה הראוי להשתומם עליו, בין כתובו. ואנכי כיד בקיאותי הדלה שאלתי לספר תהלים ואמר לא כי הוא, וליתר ספרי הקדש, ואמרו אין עמנו; השבעתי את המשלימים תהלים בלילי יוה"כ והור, המשלימים אותו בכל שבוע ושבוע, המשלימים אותו יום יום, כי יודיעוני מקומו, ואמרו אין; שאלתי לתינוק של בית רבו, פסוק לי הפסוק הזה! והנה זה ענני: פסקו, התכהו, כרתהו לשנים ואז תראנו לעינים, הציו הראשון (משוך חסדך ליודעך) אביו בן ישי (תהלים ל"ו י"א), והציו השני (אל קנא ונוקם) נחום האלקישי (א' ב') יוביל לך שי; ומעולם לא נברא האנדרוגינוס (בחנית דוכרא ונוקבא) הזה על ברבי דנביאים והמשוררים, שככ"ד ספרים. ואשאל לפייטנים ומזמרים, הקוצרים והמעמרים, האין בפיוטיכם שמץ מנהו? ויענו יש ויש ולפניך הנהו, בפיוט (או זמר) כל מקדש שביעו כראוי לו, שם אהלו, ובאות מ"ם מסנו. בראשיתו תמצאונו. והנה הפעם, מה זה כי הרעים רעם, על בן ישי המלך, והוא לא יהזיק לו כפלך, ולא שם את הפייטן העני הזה, למרסם להשתוממותו העזה או הרזה! אמנם גם הפייטן בענותו, לא יחת מהשתוממותו, גם אשר זמרו מזמר, לא יחליף ולא ימר, הפליאה בפילוסופיא, לא ישים לבו לאחרונה, ומה לו לראשונה? ומת לא יעשה החורז והרוקס, בהצטרכו למ"ם בראשיתו ובאחריתו לחרוז קם האם לא ימשוך משוך חסדך ליודעך אל אל קנא ונוקם, להקים ארבעת רבעיו עם להקם, תבחיקם, תשקם? ומה לו אם לא יתאימו דבריו עם הפילוסופיא הלבוא! האם גם עתה לא יודה זה הבקי, כי המלך דוד וכסאו נקי! כי הוא נבון דבר וחכם לב, אמר (תהלים שם): משוך חסדך ליודעך וצדקתך לישרי לב. ואולי ידע עבד יי' דוד הקטן, כי באחרית הימים יעמד לו שטן, אשר יחשב לי תועה, חוצא דבתו רעה, לכן חקף

ישרים למבין ונכונים ונכוחים למוציא דעת, והנמה שלפנינו ע"פ המסורה הוא העיקר והיקר. כשמוע ההכם מהר"ד כהנא את דברי, וישמח שמחה רבה ועצומה, וככה רעיו החכמים אשר התרועעו אתנו עתה, עד כי דוד הגדיל השמחה, יען כי בספריו הנדפסים, כבר נלחם מלחמת הנמה המקבל לנו מדור דור (ד), והנה מצאני איש ימינו, מוכיח אולת האוילים

אחרי הפסק הזה, אשר השתבש בו הפילוסוף והרוח, קרא ממעמקים, את אלה שני הפסוקים: אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנדני. שם נמלו פועלי און דחו ולא יכלו קום". והן עתה בינו לבקיאותו הגדולה במקרא והתפלאו, שיתו לבכם לתקניו [לשבושיו] והשתאו. את בית המדרש לא חבש, וכבשו דרממנא כבש! חרו מזמירות, שם למקרא בפי נעים זמירות, והוא כהן רואה [נותן] נגע בקירות בהירות יקרות ומהורות!

(ד) ידעתי כי לא פה המקום לבקר את ספרי ידירי זה ושימותיו בכל פרשה וקדוקיהן, כי אין ספר מסע, ספר מסה ומריבה, ספר מלחמת מצוה או חובה; אבל יסלה לי הקורא, אם אמורה מעט ממסעי, לגלות לאיש נלבב את אשר עם לבבי; קנה קניתי לידיר במסעי זה, לכן בספרי המסע הזה, תאלצני רוחי להגיד לו בלא לב ולב את המשפט חרצתי. לא אאריך, אבל בקצור היותר אפשרי אגיד את אשר עלי להגיד, כי אהבתי לאמת לא הניחני מהוכיח על פניו דרכו בכלל, ואת הפרטים אניח לימים יבואו, או לו לנפשו; ובה די לי ידירי, לשנות עליו הדרו והורו, ולא יפול עליו פחדו ולא עלי פחדו; כי לכל חכם באמת ראוייה האמת להיות יקרה מכבודו, וכמ"ש רבנו זרחיה הלוי בהקדמתו לספרו המאור בשם החכם המורה אבן גנאח שהוכיח דברי הפילוסוף שאמר: ריב לאמת עם אפלטון ושניהם אהובינו אך האמת אהובה יותר". ואמר אחר: אוהב אנכי את אפלטון אוהב אנכי את אריסטו אבל האמת יותר משניהם.

ספריו אבן התועים הכילל קורות הקבלה הסודית ואבן האפל הכולל דה"י לשי"צ שר"י, בכלל אבנים יקרות הנן; אמנם יתר ארבעת ספריו (אשר נתן לי למוכרת עולם) רוח אחד למו, כוללים בקרות ובאורי מקראי קדש, ית"י מבכל ספריו ההם הראה לנו באחד המיוחד שבהם והוא ספרו **מסדת סיג למקרא**, את שקדתי העצומה וקריאתו הרבה בספרי החכמים האחרונים מבני עמנו ושלא מבני עמנו, אשר בקרו את כתבי הקדש ברוח החפש אשר עליהם, ויקצו, ויגרעו, ויעקרו, פארות וענפים, שריגים וסעיפים, עיקר ושרש, אמיר וחרש, על כלם הלמו כהלומות, בבשול וקדרומות, ויחטבו עצי י"י על הגבעות הנשאות, אשר בכרם י"י צבאז, כחטוב עצי היער, כסופה וסער. ובספרו זה יצא כזרוע עז להלחם מלחמת מצוה וחובה כאלה אשר עקשו הישרה ואת הצדק סלפו, בגלל מה, בגלל אשר לא הבינו במקרא, וזיה כל

האילים המשבשים הספרים הקדושים מבלי השאיר למו שרש וענף, על פניהם. כה עברו שעות אחרות אשר בהן הרבינו חקר, ואשמח במו, וארא

כל הדבר הקשה למו, לא שקרו להעמיק בדבר במתינות, אבל מהרו ושכשו ותקנו (1) ככל העולה על רוחם, אף כי שקר בימינם וסלף בשמאלם. אולם מה אנחנו רואים ושוטמים במערכת מלחמתו זאת? רק קול גדול ולא יסף: הנסח הישן עיקר. ואיה הוכחתו לזה, את זאת לא מצאנו, קול דברים אנחנו שומעים, ותמונת הוכחה נמרתת אין אנחנו רואים. האם לא ידע האיש, תכונות אלה האנשים, כי הנם חכמים בעיניהם חכמי הרשים, ולא יסורו מדרך עקשים, כי אם בהראות למו מופתים ספורשים, יהיו ישנים או חדשים, אבל לא רק מהתלמוד והמדרשים, אף אם רחקו רק כמעט קט מפשוטי הפירושים, והרי זה כמשל ההמון: היש לך עדים נאמנים? הן, האב האשה והבנים! האם לא ידע כי יסרבו הסרבים והסלוגים, אלה עני הפנים, לירוא מהקשת אשר בעננים, ומההציון אשר באשפתם טמונים, אם אין קשת נחושה וחצים גלויים ושנונים, בירי איש מלחמה נכון בכנונים, ענקתה? גאווה אפיקי מגינים.

לא אדבר עתה דבר על דבר חילוף הכתב מעברי לאשורי אשר דבר בו במאמרו הראשון מספרו ההוא, כשכבר הארכתי בזה בספרי היחש לכתב אשורי ולתולדותיו הנקודות והטעמים, בשער השני, ע"ש. אבל אתפלא על אמרו: ולבל יצא לבלול וערבוביא בכתבי הקדש באותיות הדומות הבאות בסוף המלה להתחלת המלה תקנו אנשי כנה"ג לכתוב באותיות מנצפ"ך הבאים בסוף המלה בתמונה אחרת, ועשו בזה דבר גדול לבל יטעו הסופרים בכתביה על ידם, וזאת היא כונת חז"ל מנצפ"ך צומים אמרו ואמרו עוד מה שהתקינו הצופים, וע"ש בהערתי*, ואם זאת היתה כוונתם אחת אשאלנו, מדוע יראו מבלבול וערבוביא רק בחטשת אותיות אלה, ולא יראו ולא חרדו ליתר שבע עשרת האותיות הנשארות! אשר הסופרים גם היום לא יטעו בכתביה על ידם. הרוססי יחוש לסמן סוף כל חיבה וחיבה ביסמן קשה וזך וישם למו אותות ז, ז, ו, ואנשי כנה"ג חששו ולא חששו, חששו לחמש, ולא חששו לשבע עשרה! גודרי גדר ועומרים בפרץ

(* שחמר שם, כי הריבון שכתום וחזרו ויסדוס הוא לפנים. הגני מכרה להגיד כי האומר ככה הוא לאחור ולא לפנים, ובפרט לדעתו שם שעזרה שנה בהחלט אש הכתב מעבדי לאשורי ובי האשכורי כתב חול הוא אשר עלה בידם מאשור. אם הכתב כלו לשנות לא יראו ולא פחדו, ולטעם מעט תמונת חושם מאותיותיו אשר אין בהם כד כה כל קדושה לועמו, פחדו כעדו! האזן זה רעיון רוח?

וארא כי נם המה שמתו בי ; וכבר אמר החכם מכל אדם (משלי מ"ו כ"ג) : "שמתה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב" . ואתד החכמים

בפרץ , יעובו פרוץ מרובה , כמעט שלש סימנים ומחצה , על העומד כזה !! ובאמת בדברים כמו אלה טוב יותר לאמר , לא ידעתי מאסור , ידעתי , ואין דעת ; וכי מפני שאין אנחנו יודעים לדבר נעלם מאתנו מעט , מעט כעיקר , נתן לו מעט לפגם ! האם לא בוז יבוזו לנו ? עלינו להקור ולדעת את הכל כפי יכולתנו , אבל אין אנחנו אחראין לתת מעט , אשר אין בו כל נעם , ורוח קל יעבור על פניו , ומעמו לא יעמד בו . וריוח נמר , האם לא בזה השתיקה יפה מהדבור ?

דבר מקרא סופרים ועימור סופרים (גדרים ל"ז) , כבר גליתי דעתי בהגהותי לש"ס ש"ס . כי , מקרא סופרים הוא משפטי הקריאה , עימור סופרים הוא שמוש הלשון ; ואך לשוא הלאו המפרשים הרבים וההוקרים המבקרים העצומים את עמם בדבר הפשוט והברור הזה , כבודם במקומם טונח . ודברי הז"ל שם נאמנים צדקו יהדיו ,

דבר תיקוני סופרים , אין הכוונה התיקון בעת העלות הדבר על ספר , אמנם בעת דבר דבר , לדבר בהשכל ודעת ולשנות הדברים בעת צאתם מן השפה ולחוצץ , באופן אשר המבין יבין כונתם השמונה , ובדבורו לא יפגע המדבר בכבוד הראוי לכבוד . וכאשר יאמר משל החמוני : , האם כי הדבר לבתה באף דבריה , הכלה היא הממרה לחצי אמריה . ואמר החכם : החכם יחרף גפשו , ויבינו נבונים רגשו . ובכלל אין סופרים , כוחבי ספרים דוקא , אמנם עיקר הנחתו היתה על הקורא בספרים (והז"ל הרחיבו הדבר עוד יותר , ואמרו (קדושין ל"ו) : לפיכך נקראו הראשונים סופרים שחזו סופרים כל האותיות שבתורה) ; ויען כי חיה הכתב יקר בימים ההם , ואין חזונו נפרץ רק לחכמים וקוראים בספרים , לכן כנו את יודעי כתוב גם כן בשם הנכבד הזה . וכבר האריכו בזה שלמים וכן רבים .

דבר הפסקאות שבאמצע הכתובים הרעים את רוחי ; יצוא יצא להלחם באלה אשר הורידו קדושת התורה וישפילוה עד עפר , לאמר כי עזרא וסיעתו כתבוה או זייפוה , והנה זה בא וישם קטורה באף מלאכי שחת אלה , וגם חרב וחנית נתן למו , באמרו : , כאשר בא עזרא ומיעתו לפרסם אותם (את כתבי הקדש) לפני המון העם , ראו כי יש דברים רבים בכה"ק אשר אין לגלות אותם ברבים , כי אין להקל אף מעט בכבוד אנשים גדולים וחשובים לפני דלת העם , לבל תצא מזה תקלה וכבוד אלהים יהיה לשמצה בעיניהם , וברוב הכמתם ראו כי עת לעשות לי"י ולהעלים הדברים מעיני המון העם , והסירו מהר את כל המקראות שבכתבי הקדש אשר אי אפשר לפרסם אותם , וכאנשים ישרים ותמימים עשו מעשיהם , והשאירו לנו בקבלה ובמסורה רמו לסימן על החסר והוא הפסקא באמצע הפסקו והכוונה כי מה נפסק הספור וחסר מאמר שלם עכ"ל . חדברים האלה

החכמים אמר: „אין שמחה בשמחת התורה הספקות“. ואמר אחר: „היה יושב לפני החכמים, שאם תדע ישבחוך, ואם תסכל ילמדוך, ואם יודיעו

האלה לולא ראיתם יוצאים מפי נלחם לתורה במשמליה ומוידי קדושתה, כי עתה האמנתי כי כמוהו כמוהם. ישמעו אזניו מה שהוציא מפיו! האין זה זיוף גדול ונורא! התורה והנביאים לא חששו, והם חששו! התורה הוריעתנו מעשה חם וגח, מעשה האהים עם יוסף, מעשה יהודה ותמר, ולא כסתה על משה עבד יי' איש האלהים אשר לא קם כמוהו, ואמרה כי מרה את פי יי' ויענש, ולקחת שרה לאבימלך עוררה השד על מקבת בור נקרנו, ובכל זאת ספרה לנו התורה את הדבר הזה ולא העלימה ממנו; הנביאים ספרו לנו מעשה פסל מיכה, מעשה פולגש בגבעה, מעשה דוד ובת שבע אשת אוריהו, מעשה אמנון ותמר, ועוד ועוד, כלם דברים יותר נוראים ובלתי ראויים כי ידעם המון העם, מאלה החכמים בפסקאות לדעת מחברנו זה, ועזרא וסיעתו חששו לדברים הקלים ההם ויסירות, ואת אלה עזבו ולא חסרום! ולא עוד, כי גואלו וסכלו לעזוב את המקום אשר עליו שלחו מגל, חלק, ובא האיש החמוני (ולא לבד האיש החמוני, אמנם גם מבקרי זמננו כמוהו) וראה החלק, ואמר לא חלק ולא בלך ידעתי, אבל כי יש כאן חסרון שמעתי, באו זרים והחסירו, ומי יודע מה? וחשבו כמה יותר מאשר היה, ותכבר ותגדל הרעה אשר הרעו במעשיהם אלה, יותר מהטובה אשר הטיבו. ומי יסבור פי האומר: „ספרי הקדש יד שלחו בהם, הה, חסרו, ומי יתקע כפו כי לא יתרו! החסירו הלא זיפו, ומי יודע אם לא בויפס גם הוסיפו“. האומר כי התירה והנביאים מעשה ידי עולי הגולה, והאומר כי רק תקנו והחסירו, שניהם כמעט שוים בעיני הורדת קדושת התורה והנביאים, כי כבר איננה כפי אשר יצאה מפי ומידי נאמן בית יי', מפי הנביאים החזוים מלאכי יי'; ובעיקר הענין המקובל באומתנו בדבר קדושת התורה והנביאים, כמעט אין בין דברי אלה לדברי אלה ולא כלום; הכותב ספר שלם ותולה באחד קדוש בימים קדומים, מוסיף הוא, והמעתיק ספר ומחסר ממנו את אשר לא ישר בעיניו, גם הוא מוסיף הגהו, ודפחות משה מרעת מחברו הגהו, ולא יכון לו שם מעתיק ישר ונאמן (ועיין בהקדמת אבן תבון לחובת הרבבות בדבר המתרגם ולא יקלע אל המטרה אשר הציג לו המחבר). צדק נפשו גראעטין מכהנא, הראשון יאמר כי בהכרח מבלי יכולת באופן אחר עזבו המקום פנוי והלק לרמו וסימן כי נתקלקל ונמחק במקרה שתיים או שלש חיבות וכאנשים ישרים ו ח ת מ י מ ים לא רצו לשלוח יד לתקן, והשני יאמר כי הישרים ו ח ת מ י מ ים ההם בזרן החסירו, מפני וראת הקלת ההמון, שלמים מצאו הספרים לפניהם, ואשר לא הושב בעיניהם, מפני הכבוד, הסירו. ומי הוא הצדיק מרעהו כשתי דדעות המעוקלות והמקולקלות האלה, שפוט אתה הקורא הנאמן עם יי' ועם ספרי קדשו, כי אנכי הן כבר שפטתי. נצחווה האנשים ההם, נצחווה ולכדווה; יצא להלחם ודמה כי נצח, ונצח, כי לכה, ונלכה. המעתיק הישר והחמים, לא יחוש רק להעתיקו באמת ובתמים, ובהחסירו

יודיעו לך ויעילוך". ואמר אחר: "שב לפני נבונים, כי אמרי פיהם פנינים, ושאלתם תוציא מלבך מטמונים". ואמר אחר: "אם תחפוץ להרבות

ובחסיורו דבר יותר קל מפני טעם ידוה מה שיתיה, כבר אין העתקתו אמונה, ולוה יודה כל איש תכונה, ומה להם עוד!

כל משכיל על דבר אמת ונכון דבר יודה, כי לפני החיתום למקראי הקדש היו הספרים הקדושים מגלות מגלות, ובבוא הזקיהו וסיעתו ואתריהם אנשי כנה"ג, לקטו המגלות ההן ויחברו מהן ספרים שלמים, וכן עשו הנביאים שלפניהם והחכמים שאחריהם, וטו לא יודה כי במים חבון לספרים, בדקו כל מגלה ומגלה, לדעת אם באמת יצאה מידי כותבה אשר שמו נקרא עליה, ומה הדבר הכתוב בה, ומה התועלת אשר תצא ממנה לעם הקדש בהספחה לספרי הקדש, והיה במצאם בה חכמה ורעת, תוכחת מוסר ויראת יי, הפלה, תהנה, דה"י, וציון לגפש צדיק, וגמול עושה רשע, זכרון מקרה שקרה לדברים יקרים באומה, נבואה והאזהרות לאהור, ודומיהם, קראו שם מתברה עליה, ויכתבוה לדורות, ויעשוה לספר בפ"ע, או ספחה לספר אחר אשר מצאו כי יש למגילה היא קשור מה עם הספר ההוא. בבדקן המגלות ההן, הקרון ובקרון, והיה במצאם בה דבר אשר לא יכשר בעיניהם, ורוחם, רוח האלהים המרחפת על פניהם, איננה נוחה הימנה, הסתירוה, נגוזה, או קרעוה ושרפוה. אבל מי הוא המתעקש אשר יאמר אולת ורעות רוח כזה, בי תקנוה, בחסרם או בהוסיפם בה דבר! המחסר ממנה דבר, והמוסיף בה או עליה דבר, כבר שנה מדעת בעליה, ואין המגלה היא עוד לסופרה הראשון אשר עתה לא רוחו רוחה ולא דעתו דעתה, אמנם למעתיקה האחרון אשר מרוחו נפח באפה ואת דעתו שם בקרבה. והיה בקראו שם בעליה הראשונים עליה, מזיף הוא, כי זיף את ספרו בחסרון או הוספה אשר לא עלו על דעת בעליה הראשונים.

החיתום האחרון לכתבי הקדש היה בזמן ר' עקיבא והבירו (כאשר הוכחתי במקום אחר), והכמי המושנה תלמידי עזרא וסיעתו הגידו בפה מלא, כי חוששים הם לכבוד האנשים אשר עלינו החובה לחוש לכבודם, עד שאחד מתלמידי תלמידיהם (ר' יונתן שמו) בכל מקום אשר מצא בפשטות הכתוב הטא ועון לאחד כגדולי האומה, אמר כל האומר שחמא אינו אלא מועה, והחך בזכותו וזחה כעב פשעו ובענן דטאתו (עין שבת ג"ה: כ"ו ג"ו). ודעו הויב שאין ראוי לגלות לפני ההמון דבר אשר יכשל בו. וכי יש בגולוי זה משום סכנה (עין ספרי היהש לכתב אשרי וכו' שער ג' פ"ה הערה I.) ומה שהוספתי שם בכ"ו), ומה עשו? ההסירו רדברים ההם מכתבי הקדש? השלחו ידם בספרים הקדושים ההם? חלילה! כמעתיקים קדושים ונאמנים ישרים וחמימים עזבו את הכל כאשר מצאו, ואף קצו של ויד לא הסרו ולא יתרו. וכה חששו לצדקת ואמון העתקת עד שאחד מהם (הוא רבי ישמעאל חברו של רבי עקיבא) אמר ללבלד (הוא רבי

להרבות חלב בשרדיך, יעשו חכמים דדיך". לוחמי ואוהבי הנ"ל כבדנו
בחמשת ספרים מספריו אשר חבר (ראויים לבקרת, אבל אין מקומה

פה

מאיר תלמידו של רבי עקיבא ורבו של רבנו הקדוש) : "הוי זהיר שמלאכתך מלאכת שמים
היא שמא תחסיר אות אחת או היתיר אות אחת נמצאת אתה מתריב את כל העולם
כלו (טוטה כ'). ומה עשו? אמרו (מגלה פ"ד מ"י) : מעשה ראובן נקרא ולא מיתרגם,
מעשה עגל השני נקרא ולא מיתרגם, ברכת כהנים (בירושלמי על אתר נקראות ולא
מיתרגמות), מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מיתרגסין, אין מפטירין במרכבה,
אין מפטירין בתודע את ירושלים". הסתפקו לענון תקנת ההמון בהעדר התרגום או בהעדר
התרגום והקריאה יחד, ובספרי י"י את ידם לא שלחו. כה יעשו מעתיקים צדיקים,
ברים וישרים, חכמים ותמימים; מדיהם יצאו, הלביואות שבעות, והשיות חיות.

יומי בית שמאי ובית הלל בקרו ספר יהזקאל (כתבוהו אנשי כנה"ג, ב"ב מ"ו).
ומצאו שדבריו סותרין דברי תורה, וחפצו לגנוז (שבת י"ג: חגיגה י"ג. מנחות מ"ה).
וכן בקשו חכמים (שבת ל':) לגנוז ספר קהלת ואחוי כן גם ספר משלי (כתבום חזקיהו
ומיעתו (ב"ב שם) מפני שדבריהם סותרין זה את זה. מדוע לא הסירו הדבר הסותר
דברי תורה מיהזקאל, ואחד משני הדברים הסותרים מקהלת ומשלי, ולעשות במקומם
ספא, כאשר עשו עזרא ומיעתו בתורה ובנביאים? האם לא ידעו המה או מהמעם
לשבת (לפגם) שנתן הח' המזכיר הזה למעשה אנשי כנה"ג בספקאות! ומדוע בקשו לדון
את כל שלשת הספרים ההם כגניזה ולגזול מאת עם י"י גם את הסלת הרב הרבה יותר
מאד מהפסלת אשר דמו למצוא בהם למבראשונה! החפצו לקיים בתהי הוצא גוצא
לקי כרבא רבא?! הכמצאנו באתר הענפים עלה נובל אתר גשחית כל העץ כלו
בלחמו?! אמנם הורו לנו בזה, כי מעתיק נאמן חלילה לו מנגוע ידו בספר המעתיק
על ידו, והמעתיק ספר ומסיר ומחסיר ממנו דבר, מזיף הוא, ומוב לגנוז כלו מלשלות
יד בו ולזיפו חלילה. ועזרא סופר מהיר בתורת משה אשר נתן י"י אלהי ישראל (עזרא
ז' ו'), עזרא ספר דתא די אלה שמאי (שם שם י"ב) רא שם על דתא די מלכא מלך מלכיא
פעם ושלח פסא די ידא ויפא לאוריתא ועבד יתה רגולין נמורין ופציון (עקודים נקודים
וברודים)!! שמו שמים!

חכמי המדרש אשר מליצות חירות למו, ספרו לנו (ב"ר פרשה ח') משל אשר
עלינו להבין מליצתו : כשעה שהיה משה כותב התורה היה כותב מעשה כל יום ויום,
כיון שהגיע לפסוק הזה שנאמר ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, אמר לפניו
רבון העולם מה אתה נוהן פחחון פה למינים, אתמהא, אמר לו כתוב ותרוצה למעות
ימעה. כל מעמיק בדבר ישכיל ויבין ערך המעות הגדולה והנוראה בענין הזה שלפנינו, כי
הוא נוגע בעיקרים היותר גדולים כאלהות, והתקלה חלילה מוירדה לבאר שחת וגדולה
עד שחקים, והאמונה ביותר כאל אהר וכי יש לאל צלם ודמות, היא כפירה עצומה
בה'

פה, וגרורים אחרים שמתני בהערה ד'), ונשק איש את רעהו, ואשוב אל מלוני

בה' אלהים אמת ה' אלהינו ה' אחד אשר אין לו כל המונה כל צלם וכל דמות, וכו' התקלה בזה לבלל ההמון יותר גדולה מהתקלה הבאה להסון מהנגיעה בכבוד ראובן ודומיו' ובכל זאת הורונו דעה לבלתי נגוע יד בתורת ה', אף במקום שיש לטעות מסכנת מקום וכל הרוצה לטעות יטעה, ספני כבוד אלהים ועיקרי האמונה חיי הרוח והנשמה לא חששו, ולכבוד ראובן ודומיו חששו! לחשוב כזאת רעיוני רוששו, ולראות דברים כאלה עיני עששו, הה, האומרים דברים כאלה את הישרה עקשו. ועל אודות דברי המדרש ע' סנהדרין (ל"ה): .

זה האיש, כאשר אנחנו רואים בספריו, הנהו מתהלל למהזיק בדברי חז"ל בשתי ידיו; והם אמרו (ב"ב שם): ,עזרא כתב ספרו ויחס דברי הימים עד לו". והיטיב אשר אמר המבקר הגדול והדוקר הנפלא ר' נחמן הכהן קראכמאל בספרו הנכבד מורה נבוכי הזכין (שער י"א חקר אבות) שהברייתא הזאת היא ברייתא קדמונית וכל דבריה דברי קבלה קדמונית חמה*. הנה זה עזרא וסיעתו (אנכה"ג) הסירו מהתורה (לדעת מחברנו זה) חסרת

(*) הלואי שהביא שם שדה"י ועזרא היו מדבקים ונחשבים לספר אחד, מאשר מאלו שני הסוקים האחרונים אשר בסוף דה"ב הם עצמם אלה שגדלש עזרא, הוא ראה נחת; רק שלדעתי היו ספר אחד בעל שני חלקים אשר כל חלק שמו עליו, וכן הוא בתנ"ך יסן*) אשר בידי צחסי ה', עזרא תקף אחרי דה"י, ובכל זאת הסוקים הספולים נשחרו במקומם, ולא הוסרו.

(*) התנ"ך הזה גדלו 1/4, והשער חסר, לכן מקום הדפסתו והזמן שבו נדפס נעלם ממני. לכל עבר ועבר שני עמודים ונדפס לאחור ולא לפנים, היינו, שתיחת הספר מימין לשמאל, עד שכל עמוד ועבר אשר קראנו בו הוא לשמאלנו, וכל אשר עלינו לקרוא עוד הוא לימינו, המראה כי היה בין עלה עלה אשר עליו היה העתקה לשונו הקדושה לאחת מלשונות איירופא, ובגלל התרגום הסוף נדפס כמשפט ספרי לשון התרגום שהוא הנקראים משמאל לימין, לכן גם האותיות העבריות (האשוריות) אינן שוות גם בעלה אחד עלמו, ושורות רבות ממנו אותיותיהן קטנות מיתר אותיות הספר וכן יש אשר תלחנה השורות אחת אל אחת, ויש אשר רוח הכנס ביטחן, והוא למען יתאימו המתרגם עם התרגום, ויהיו מכוזים עלם כנגד עלם ועבר כנגד עבר; אבל התרגום כזה אין, ולא ראיתיו, ותגל על דאבד ולא משתכח. סדר ספריו משונים: תורה, יחושע, שופטים, שמואל, מלכים, דה"י, עזרא, נחמיה, אסתר, איוב, תהלים, משלי, קהלת, שיר שירים, ישעיהו, ירמיהו, איכה, יחזקאל, דניאל, תרי עשר, (וע' ב"ב י"ד); גם בקאטיווליו מלאחי הכנס שיעים אשר לא כחילוקס אלנו, חילוקס בו, ושתיים יהיו הכנס רשומים בו,

מלוני. בכל יום ויום הרביתי קרוא בספרים אשר ליד ידי רא"ד הנ"ל,
 וביחוד בכתבי היר אשר לו, אבל לא השבעתי את נפשי מרעבונה,
 וכל

הסרת הבכורה מראובן מפני כבוד ראובן, ובספר דה"י כתבה! האם חבר ספר דה"י
 לגניזה ולא לקריאה! ואם לקריאה, הלא התקלה והמכשלה לפתחם רובצת בהקילם בכבוד
 ראובן בגלל הסרת הבכורה ממנו! ומדוע לא חפצו החכמים הבאים אחריהם לגנוז,
 כחפצם לגנוז יחזקאל, קהלת ומשלי, ולא חזקיהם על פניהם: מהתורה הסירותם,
 ובספרכם

ואף כי לפי דברינו ספר אחד הוא, בכל זאת יען כי נחלק לספרים שנים,
 חשבוהו בין יתר ספרי הקדש לשנים, כמו שהשבו המשה הומשי תורה לחמשה; וזאת
 נחמיה לא חשבו לספר בפני עצמו, יען כי אותו ספרו לספר עזרא ויהי לספר אחד עמו,
 ושמו עליו, ובחז"ק בסנהדרין (ג"ג: ע"ט). ולפי החלוקה ככה: דה"י עזרא ונחמיה
 שלשם ספר אחד הם בעל שני חלקים, החלק הראשון דה"י כלו ושמו "דברי הימים",
 והחלק השני עזרא ונחמיה ושמו "עזרא". ומעולם לא נחלקו לא שמואל לא מלכים לא
 דה"י ולא עזרא ונחמיה לשנים, אבל החלוקה הזאת באה לנו מידי מניח חלוקת הפרשיות
 (הקאפיטולין) להנ"ך אשר על פי החלוקה הזאת נסדר הקאפיטולין, והיא
 מהמנחת המעתיק הראשון אשר העתיק הנ"ך מלשון עברי אל לשון רומי, כעדות ר"א
 בבור בהקדמתו לספרו "הבחור", וע' בהקדמת המניה למקראות גדולות ד' וויניצ'א ובחז"ל,
 וע' בדברי רוח"ה ז"ל סוף ספר בראשית בתומשיו מאור עינים ואמרי ביה. אמנם סדר
 הספרים וחלוקתם לנו העברים, הם הסדר והחלוקה אשר מסרו לנו חז"ל בצרייתא יסנה
 (ג"ב י"ד:), אשר גם העתיקה להלכה הרמב"ם (הלכות ס"ח פ"ז הע"ו) ועור וש"ע יו"ד
 (הלכות ס"ה סי' רפ"ג), ובכלם ז"ל דה"י קודם לעזרא, ואין כאן המקום להאריך,
 וכן בחלוקת הקאפיטולין תחתיים מסרה לנו המסורה חליקה אחרת, ונקראת בשם
 "סדרים", הציג המניה למקראות גדולות הנ"ל אחרי חלוקת הקאפיטולין אשר אחרי
 הקדמתו הנ"ל. ובאמת יש להפעל עליו, כי גם סדר הספרים גם חלוקת המסורים
 לנו מחכמי התלמוד, גם הסדרים (שהם במקום הקאפיטולין) המסורים לנו מחכמי
 המסורה, הם כלם עזבונו, ונקח לנו את אלף אשר לא לנו הם, תחתיים, ואין מעורר
 להשיב הנדחים.

בסדרים ההם (אשר אחרי ההקדמה הנ"ל) מלאנו סדרי דה"י (ואין זכר שם
 לחלוקת דה"י לא' וב' כמו שין זכר שם גם לחלוקת שמואל ומלכים לשנים שנים וכמו
 ואין זכר לכלמו בתלמוד) עשרים וחמשה, וסדרי עזרא (ואין זכר לנחמיה כי כללתהו

וכל אשר הוספתי שתות מימיהם הוספתי צבאון, והימים אשר ישבתו בעיר הגדולה הזאת, ימים מספר היו, וגם המה ארכו לי כימי מתושלת,

כי

ובספרכם אתם מגלים! ובכלל הנה אשאלנו, מה הוא היותר רע וקלון לראובן. האם חטא ממאו אשת אביו (כדבריו שם) וחללו יצועיו, או הסרת הבכורה ממנו! את הראשון הניחו, והשני מחקו הסירו והדיחו! ומה היא התקלה היותר גדולה לפני ההמון, אם לספר לפניהם המא איש גדול בעל בעמיו ובי כגמול ידו הושב לו, או להגיד למו כי
המא

עם עזרא כמו התלמוד) עשרה; ה"כ לדעתו ששלשתם (דה"י עזרא ונחמיה) ספר אחד, יהיו סדריהם יחד שלשים וחמשה; והנה הסדר הכלשים שם הוא תחלת ספר נחמיה (אלנו עה), בידיעה הזאת נחננו מזוהים ללחם מהמזוכה בצאור שמי מלות עד לו שבצרייתא הקדומה ה"ל האומרת: "עזרא כתב ספרו ויחס של דברי הימים עד לו". אשר ללאו כל המפרשים לבאר שמי המלות האחרונות האלה, אשר אחרי כל הלחץ והדחק שנלחצו ונדחקו צביאורן מאורכו וזורנו, רש"י, תוספות, ריטב"א, מהרש"ל ומהרש"ח, ואחריהם רבים מהמבקרים האחרונים, לא נמלט ציבור כה"י מקושיות חזקות ופליחות עלומות אשר לא פה המקום לבארן. ולדעתי ז"ל עד ל' ר"ל עד סדר שלישים, עד ולא עד בכלל, ומשה והלחה כתב נחמיה, היינו מן דברי נחמיה וכו' עד תשלוס הספר (ושם יש עשות שרשם אלא י"י תהי נא חזק לתחלת סדר ה', וז"ל תחתי דברי נחמיה, ואכמ"ל), והוא הוא שאמרו (ב"ב ט"ו): "ומאן אסקיה (מי השלימו) נחמיה בן חכליה". ואמרו (סנהדרין ז"ג): מכדי כל (ע' רש"י שם) מילי דעזרא (ז"ל) "דנחמיה" וכעדות הש"ס ב"ב (שם) עזרא כתב ספרו ולא נכרך ללחץ רש"י ז"ל) נחמיה בן חכליה אמריהו" וכו'. והמעטיק הראשון אשם בדבר שהניג ל' תחת שלישים, ויעש הקו הנטוי על הלמ"ד עב וארוך עד שהתראה לוי"ו, והלא מזה מלת לו אשר חין לה שחר. אולם מה שחשב הש"ס עזרא קודם דה"י, הוא בעבור שרצה להשוות מליצתו ולאמר: "עזרא כתב ספרו ויחס של דה"י". כמו שאמר: "משה כתב ספרו ופרשת בלעם וכו'. יהושע כתב ספרו וזמורה וכו', שמואל כתב ספרו ופוסקים וכו', ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וכו". הלא מוונה פסוקים שבחורה קודמים לספר יהושע, ובפסוקים קודם לשמואל, ומלכים קודם לירמיה, ובכל זאת הקדים ספרו של כל ה' מהם לספר אחר שיצא מתחת ידו, וכן בעזרא ויחס של דה"י, ואולי מזה יצאה הקדמת עזרא לדה"י בסדרן של כתובים בגמ' שם, וכבר הבאת למעלה ראייה שאין עליה חשבה שדה"י יודם לעזרא.

כי נכספה גם כלתה נפשי לארץ אשר עיני ה' אלהינו בה, ארץ אבותינו,
הארץ הקדושה. הימים אשר בהם חכיתי לספר המסע ולאניתו כי תסע
עברו

חזא הטא, ואת ענשו להעלים מהם, עד כי ידכו כי אין ענש לעושי רשע, ויאשרו
זרים כי אין משפט ואין דין חלילה! האמנם אין הדברים האלה ראויים להשיב עליהם אבל
ערכתים הנה, למען יהיו למשל לכל יתר דבריו בדבר יתר הפסקאות, כי רוח אחד לכלם,
ולא טובים אלה טאלה; ורא המשכיל על דבר אמת אשר לא ידע חונף, וישפוט.
ומה אומר ומה אדבר, ראיתי והרגז בשני, ראיתי ורחפו עצמותי, זה האיש
האומר, כי חז"ל בעלי המסורה והתלמודים והמדרשים, הם אספו ורחמו את כתבי
הקדש והעמידו את דבריהם ע"פ כתבי יד שונים, והם הרחיקו את הספרים החיצונים,
וכל

והאמת חגיד כי תקוני זה חף כי טוב הוא בעיני, בכל זאת לא אוכל לנטוע צו
מסורות כל עוד שלא אמלא ברור כי סדרי המסורה החלה כבר היו גלויים וידועים להכתי
הבריחה והתלמוד, ועד הימים ההם נראה לי שאין כאן רק טעות קלה בסדור התיבות
וז"ל: עזרא כתב ספרו עד לו ויחס של דה"י, או עזרא כתב יחס של דה"י וספרו עד לו.
וטעם עד לו, עד ועד בכלל, עד הדברים שהם שלו השייכים למעשו ולזמנו, והם כל
ספר עזרא (שליפניו עתה) עד דברי נחמיה (שהוא לפניו ספר בפ"ע), ולהיוחס כבר
בימי חז"ל לספר אחד ושמו "עזרא" כאמור, לכן שאלו, מי השלימו? והשיבו, נחמיה בן
חכליה. ולכן המפרשים הראשונים קראו שם עזרא על פסוקי נחמיה. ואחד נבון (הוא
ידידי ר' דוד שפיסונסקי מפה) אמר כי אפשר שהחז"ל ע"ד סי' וכו"ל:
עזרא כתב (ע"ד סי') ספרו ויחס של דה"י, וע"ד ר"ת עזרא דה"י, והוא כמו שימא
ימ"ק קג"ג הקודמים שם; ואף כי ההשערה הזאת השערה חרוזה הנה, בכל זאת נדק
לא ילין בה, יען כי לפ"ז אין זכר במאמר שלפנינו, כי עזרא לא השלים הספר, ומה
זה אשר ישאלו: "ומאן אסקיה". אשר באמת הפליאה הזאת יש להתפלג גם על ראש חזק
משפחהי המהרש"ל ז"ל בפי"ע"ג. ואשר בגלל זה לא אומר כי עזר לו היא מלה אחת
עזרלו מן עזרלא הסורית (שפעמה כמעט פס, לפני) והתייחסה בפי חז"ל, ע"מ מאמר
על דקדוק לשון המשנה לר"ם לעוויזואהן, ובה כאן בכוני לה"ק וטעמו כמעט לפני, ודע
כי הראיה משני הפסוקים שבהן דה"י ובראש עזרא, שהם ספר אחד כבר היא כתובה
בהקדמת האברבנאל לספר פלכים ע"ג, ויש לי דברים הרבה בכל הענין הזה, רק שאין
כאן מקוםם.

עברו, ספר המסע בא לידי, ואחתימהו בלשכת הציר התורקי היושב שם במלאכות

וכל דבריהם מקבלים מהאבות הראשונים, ולהם המשפט לדבר בראש באלו הענינים. כי הם היו חוקרים ומבקרים נאמנים וכו' וכו'. חז"ל אלה אמרו בפה מלא בברייתא קדמונית, עזרא כתב דה"י, וכה היה עזרא זה קדוש כעניניהם עד כי אמרו (תוספתא ס"ד דסנהדרין, ובבלי שם כ"א): ,ראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו לישראל אלמלי לא קדמו משה" וכו'. וזה בא בספריו ויחרף ויגדף את סופר דה"י, ויתנהו לאיש חונף וטרמה ומוליך רבים תועה; לא אומר כי אמתן כי כה כבוד עזרא שפל בעיניו, אבל אמתן כי לא יאמן כי מעשה ידו עזרא הנהו, וכי אחרי כל דבריו על אודות השנויים שבספר דה"י נגד ספר מלכים, אשר ידמה לטפס בהן על קירות ישרות, בדברים אשר אין בהם לא להבר ולא לזרות, הוא גזול את ספר דה"י מידי עזרא, ויתנהו בידו סופר אחר, אשר השליך עליו שקצים, ויתנהו לאיש נוכל אין אמן בו; ומי הוא מהחרדים אשר לא יחרד בשמעו יתר תארי הכבוד אשר כהם כבד את כותב ספר דה"י, אשר אין רצוני להעלותם פה על ספר; מאין בא לנו ספר דה"י? וע"י מי הגיע לידינו? הלא מחכמי התלמוד ועל ידיהם; והוא אומר כי הם הרחיקו את הספרים החיצונים וכל דבריהם מקבלים מהאבות הראשונים! יגיד נא לנו מחברנו, אם אחרי כל הכבוד הרב אשר נחל הספר הזה טידו, הוא וכותבו יחד, ראוי לקראו בשם ספר קדוש ולמנותו בין ספרי הקדש! ואם לא חיצון שבחיצוני חיצונים הנהו! חז"ל עמלו ויגעו בכל כחם ואונם לפשר בין השנוים הרבים שבין ספר מלכים לספר דה"י, והדברים האלה מלאים בתלמודים ומדרשים, חידועים לכל בר בי רב, ואי אפשר לפרטם פה כי יארכו הדברים, וזה בא ויבכר את סופר ספר מלכים, ויורד עד שאול תחית את סופר ספר דה"י וספרו יחרו! וא"כ אך לשוא חזרו דחזיקו חז"ל להתאים ספר דה"י עם ספר מלכים, טעו והמעו גם אחרים, ובניהם אשר ילכו אחריהם, עד דור אחרון. ואיך החניף למו ואמר: ,והם הרחיקו את הספרים החיצונים, וכל דבריהם מקבלים מהאבות הראשונים ולהם המשפט לדבר בראש באלה הענינים"! אחד מראשי המפרשים הנאמן עם י"י ועם כותבי ספרו הקדוש (האברנאל) לא ידע לנפץ ויפגע בכבוד עזרא (בס' למ"א י') ויאמר: ,ואולי טעה עזרא וכו' והוא א"כ טעות ביד עזרא הסופר". ההשאיירו בטעותו? שם חתך אח"י חתר בכל עז להסיר הטעות הזאת ולגללה מעל עזרא, ולו לא עלתה בידו להסיר הרפת הטעות מעל פניו, כי עתה גם אז לא היה עונו גדול מנשוא, וכבר מצאנו גם לחז"ל (מגלה י"ב). שאמרו: ,אף דינאל טעה". וכבר אמר הרמב"ם (בהקדמתו לפי' המשניות סדר זרעים): ,כי כל מי שיש בו טבע בשר דם אי אפשר שלא יפעה וכו'". אבל זה האיש אומר בפה מלא כי כל מעשה כותב ספר דה"י, בדרך עשה, היש חרף ויגדף גדול מזה! יצוא יצא המערכה בתור רופא הבא לרפוא את הפצעים אשר פצעו מרעים, את הפצעים לא רפא, ואבר שלם נתק! זה בא להחזיק במעוז הנסח הישן וכי אין שבוששם בספרי הקודש; שבוששם תקונייהם לא הראה, והנסח הישן כי תוא הוא המתקן לא הוכיח; ומה פעלה

במלאכות כמשלתו, וביום השלישי (צום החמישי) עליתי על אניה
הקיסור „עלבארוס“, לנסוע אל עיר הברדה

באניה

כל החרדה הגדולה הזאת? הורידה לארץ את הכותב ספר דה"י! כי הספר הקדוש הזה אין
אמון בו וכסופרו! הדיל קדשוהו, והוא השפילו עד עפר, ועודנו מתהלל למחזיק כמעולם,
וכל דבריהם מקבלים, ולהם המשפט לדבר כראש באלו הענינים וכו'!! הה, שמה ושערוריה!
הפה האומר: אין שנוש במקרא, תקוני המתקנים הם המה השבושים, וישחגם
אשר הוא מרגלא בפומיה הוא: „הנוסחא שלנו הוא העיקר“, הוא המה האומר על
לסרבה המשרה וגו' (ישעיהו ט' ו'): והנה מלת לם נשארה בלי ספק (sic) ממלת
לעולם ולזה תמכים מליצת הכתוב פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום
[לעו] לם וגו' וכו'. לא אחקור הפעם על המליצה אם תסכים או לא, כי כמו שלכל
אדם שם הבורא ית' חך לו לבדו, וכל חך והך משנה לכל איש ואיש, ככה ישנה גם
מעמו בו, ואשר מעמו טוב ומתוק לזה, יתכן מאד כי יתיה רע וזר לרעהו; אבל אשאלה
נא את אוהבי אמת ונכודה, הגידו נא אחי ורעי, מה זה? האין זה שבוש וחסרון! ואלה
המתקנים (אשר יקראם בשם משבשים) האם לא הדברים האלה בעצמם יאמרו, כי הכותב
שגה והחסיר, טעה ושגשג, הספרים נתקלקלו ונמחו, כאשר יאמר המחבר הזה. ואיה
עונם, ולא העוה הוא! ומדוע יצא להלחם בם? ואיפה מלחמתו? הלא כמוהם כמוהו,
לכם לבו, וכליותיהם כליותיו! והחצים? — והקשת? — החנית? — ותרומוח? —

אמנם ברוך ירדנו זה, כי לא הציג בזה, רק השבוש האחד הזה, אשר עליו
הרעישו המבארים החדשים גם הישנים, חכמי ישראל וחכמי האומות, החרדום והמבקרים
החפשים, המאמינים והמשכילים, מימי התלמוד עד כה, וע' מנחת שי וע' במבארים
ובמפרשים; ואני בעניי, בקצר מלין אראה כי צדק ילין במלה הזאת, אין בה כל נפתל
ועקש, ולא כל גרעון וחסרון, וישמעו אלה המאריכים פה ומרחיבים לשון בתקונים
ושבושים, החושבים את עצמם עשירים ברעת והנם רשים, כי ארחותיהם עקשים, וכל ספרי
הקדש תמימים וקדושים.

ידוע הוא כי אותיות בכל"ם ישמשו כפעלים ובשמות, וגם ישמשו לבדן עם
הכנוים, כמלות; ונדבר עתה רק מאותיות ב"ל לבדן, עם כנויהן; מצאנו הבי"ת עם
הכנויים רבים נפתרים בהם, במו, וכן בלמ"ד להם, למו; וכבר מצאנו הבי"ת
עם המ"ם לבדה בם, והנה ככה לם לפי הכתיב, וכמו שמעם בם כמעם בהם,
במו, כן טעם לם כמעם להם, למו. והנה עתה הברירה ביד המבין במקרא, או
לחבר המלה הזאת לכתוב הטודם (ויהיה מטודר שנחלק, והוא מדה י"א מל"ב מדות של
ר"א בנו של ר"י הגלילי, אשר על פיהן יתבארו מקראות רבות באופן היותר פשוט),
ושיעורו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום למו, או לחברה לכתוב שאחריו:
להם רבה המשרה וגו'. ויש להאריך בבאור המקראות האלה לפי דעתנו במלת לם, וכבר
חשב כן במלת אראלם (ישעיהו ל"ג ז') יונתן בתרגומו שתרגם הא כד אהגלי להן,
שטעמו

קאנסטאנטינאפאל .

באניה נלוו אלי שני אנשים עברים צעירים לימים, מלאים כח עלומים, וגם המה ארצה ישראל יסעו; וכבר באדעססא הוכחתי על פניהם דרכם לבלתי יעזבו את ארץ מולדתם, ולבלתי יהיו לנסוע וכיסם ריק, והמה חשבו, כי כל המניא אותם ממחשבותיהם ויועצם לשוב, שונא ארץ ישראל ושונאם בנפש הנהו, לכן לא שמעו בקולי, ויסעו.

המסע מאדעססא לקאנסטאנטינאפאל אכל מהזמן שלשים ושש שעות. היום השחור היה בכל הזמן ההוא שקט ושאנן, והאניה התנועה בתנועה נעימה. קר הלילות השביענו נעם, גם הם היום לא גזל ענג המסע, ויהי

שפעמו כמו אראה להם ע' רד"ק שם וראב"ע שם, וכן חשבו גדולי גאוני הלשון ר' אדונים והריק"ם אבי הרד"ק ז"ל ע' שרשיו שורש אראל. ויש עוד לחקור בבאור כנוי בשלם הבשר (ס"א י"ש כ"א) ע' במפרשים ובשרשים ובמכלול לרד"ק, ואין כאן מקומו. ובכלל ספרו מסורת סיג למקרא זה, כמעט לא מצאתי בו עלה אשר אין להשיב עליו, ואם אומר לעשות ככה בגלל מחברו, ובעבור האמת החביבה לשנינו, יגדל ספר התשובות מספרו; ודי לי עתה כזה, והלואי לא ישטמוני קוראי ספר מסעי זה, בגלל הדברים המעשים האלה אשר רא נגעתו במ רק בקצה עמי, והם לא לעניגים ולא למסרתם לא כזה ולא כבא.

כהחמי דברי אלה, הנני מכתב לגלות דעתי הכללית על דבר הפסקאות שבאמצע הפסוקים, ושופטי אמת וצדק המה ישפוטו. דרכנו כדברים אשר אנחנו כותבים בכתבי חול ובשאיורים ענין לחכם ומבין מדעתו, לגמות קו בסוף המאמר אשר לא השלמנוהו, — להורות כי במקום הקו היה עלינו לדבר דבר כמו פיננו ולכתבו בעפנו, רק השארנוהו לחכם ומבין שמדעתו יבינהו. זה הוא טעם הפסקאות שבכתבי קדשנו, והיא יצאה בתחלה מירי הכותב הראשון שכתב דברי עצמו והעלם על ספרו; ולא חלילה, שהמעתיקים החסירו והציגו מקום החסרון ריק; והרי זה ענג ממרת מדרך קצרה (מדה ט' מהמדות הנ"ל) רק ששם הוא במלה אחת או שתיים, או בדבר שכבר מכאן למעלה ואין רצונו לכפלו, כמו שבארתי במקום אחר, ופה הוא במאמר אשר החל ולא השלים, ובכונה השאירו לחכם ומבין מדעתו, כי לא חפץ להעלותו על שפת לשון, בדעתו כי המשכילים יבינו.

ויהי למשיב נפש. וביום החמישי (י"א מנ"א) בבוקר באנו אל העיר הגדולה לאלהים, קאנסטאנטינאפאל. הבאספרוס יחצנה לשנים, ובבואנו מאדעססא, החלק הימני הוא לאירופא, והשמאלי לאזיא; הרכבה העיר הגדולה הזאת משני חלקי העולם, איירופא ואזיא, והבאספרוס הוא הגבול אשר ביניהם, ויחברם. אם נביט אל העיר מעל האניה בלכתה על מימי הנחל (באספרוס), עד המקום אשר בו תעמוד, או גדלה ויפיה, בתיה, חומותיה, מגדליה ובתי תפלותיה, יפליאו עיני רואיה מרחוק. ומראה ארמון השלטון והיכלו הנצבים בחוף הנחל, כמראה שושנה יפהפיה בעמק השרון, וכל היכליה יחד ככרמי חמד בקרן בן שמן, אבל בקרבה, בקרבה, רבות מחוצותיה צרות ומלאות אשפה, וכלבים לאלפים; קנאתי בכלבים ההם, ואומר, מי יתן ובארצות אשר עינם צרה בישראל ויתנהו לנבזה לשפל ולמתעב גוי, יהי חלקו, חלק ה' עמו, כחלק הכלבים במקדש מלך זה, חפשים המה לנפשם, וכל רע לא יאנה למו, בחוצות ירוצו, בשוקים ישוקו, ברחובות ירהבו, אצל כל חומה יהמו ובראש כל פנה יישנו שנה נעימה, ואין נוגע במ לרעה; באמצע רחוב אחד אשר בו יהמה המון אדם רב, ראיתי תשעה כלבים גדולים כעגלים בני שנה, שוכבים את משכב הצהרים במעגלה, ישנים תרדמה מתוקה, ואין מרגיז מנוחתם, וכל העוברים ידחקו ילחצו לבלי תגע כף רגלו בכלב הישן, פן יגזול שנתו; וכה ינומו וישנו וירדמו בכל חוצות העיר ורחובותיה; בהקיצם ירוצו ולא ייגעו, ואצל כל פתחי הבתים וחתנויות ימצאו אכל למו, כי שם ישפכו השופכין השמנים, ועצמות לרוב פזורות שם למאכל לאלה המשומטים ברחובות. ואוי לאיש אשר ישלח ידו במ, כי אנשי החיל העומדים אצל כל פנה, והשומרים הסובבים בעיר, המה יריבו ריבם, הכלבה כי תמליט, ארון המקום אשר התאשר באשר הוזה כי על חבל נחלתו המליטה, יביא חציר וירבד ערשה וערש ילדיה, למען ירך למו, והוא יאכילם עד כי יחזקו יגדלו וילכו למו.

חלקי העיר הזאת רבים, וכל חלק וחלק כמוהו כעיר גדולה. החוצות אשר במעלה ההרים, יש אשר מדרגות מדרגות להן, אשר לכן לא תכשרנה למעבר עגלות; והאדם ברגליו, והמשא בנושאי סבל או בחמורים ובגמלים יעלו וירדו. חצי העיר בעבר איירופא, וחציה השני בעבר אזיא, והבאספרוס יחצם, כאשר ספרנו; לעבור מעבר אל עבר אך גשר אחד ראיתי, ראשו האחד בחלק העיר גאלאטא, והשני בחלק העיר סטאמבול, ויתרם יעברו

באניות קיטור או בסירות דוגה המובילות עוברים ושבים מעבר אל עבר במחיר מצער. בחלקי העיר הזאת יש רבים גם יפים הראויים לתהלה בגלל תפארתם, הם נמצאים בתים תחתיים שניים שלישים ממסד עד המטפות מאבני שיש. מסתרה נשא עד שחקים, והאניות תכסינה את פני הבאספרוס, כדשא את פני אדמה פוריה. ובכלל ראויה העיר העליונה הזאת להכתב בספר שלם בכל חלקיה ופרטיה.

כמעט באה אניתי, אשר בה באתי, אל החוף, וכארבה לרוב סבבה סירות דוגה אשר עליהן משרתי בתי מלון, ויעלו אל ספון האניה, לפתות את האורחים אשר באו, כי יסודו לבית מלוננו; כל אחד דבר סרה על בתי מלון אחרים, ויהלל את בית המלון אשר הוא ישרת בו על אחת שבע; ואותי קדמו מלאכי בלהות אשר למיכל בלום או ספאמבולער, ויהללו את בית מלוננו מאד מאד, אלה הורידוני מהאניה הגדולה, ויוליכוני העירה. באתי אל מלוננו, וכיונה תמימה ותמה התיצב לפני, ואשאלהו על דבר שכר המלון, ויתפשר עמדי עשרים קאפויקעס ליום, כי בשלישים שם מדורי, יען כי ההדרים אשר בתחתיים ובשניים נושבים היו. המשה ימים לפני במלוננו, וביום האחרון הוא יום החשבון חשב שבועים ליום, וכי ידן את אוהב בצע מעשקות בעת אשר האניה נכונה ללכת הלאה. כמעט אכלתי מלחמו שלש פעמים, ונוכחתי כי אפילו כבהמתם של צדיקים לא הייתי (ע' טוס' שנה (י"ג:)) ד"ס כ' נקן וכו', טוס' פסמים (ק"ו:)) ד"ס אשפלי וכו', טוס' יצמות (ז"ס:)) ד"ס ס"ו וכו', טוס' נקין (ז"ו:)) ד"ס השטט וכו', וטוס' מולין (כ' :)) ד"ס נדיקים וכו'), ואחדל מאכול עוד. הודעתי הדבר הזה, למען ידעו הנוסעים ויזהרו ולא יכשלו. בשכבר הגידו לי אנשי אמת וצדק וגם נוכחתי כי לא אנכי הראשון אצלו בדברים האלה.

בבואי אל מלוננו קדמוני תלמידיו ת... אשר עזבו את ארצם ארץ מולדתם, ויאמרו להאחו בארץ הקדושה, ועל דגלם הרימו נס ושם ביל"ו חרתו עליו; ויבקשוני לבוא אליהם לפנות ערב למשתה הטעעה; ואבוא. במשתה ספרו לי, את אשר חפצתי לדעת ואת אשר לא חפצתי, וידברו בקאזעלעט ובאלכסנדר נאמן ביתו ובד"ר שווארץ ועום נפשם, כל אשר היה בלבבם. ביום השבת לפנות ערב בקרתי את הד"ר שווארץ, וידבר סרה בתלמידים ויחרפם ויגרפם. ואנכי אנכי כקל האמונה הנני מאמין לדברי שני הצדדים;... ואוי לארצנו הקדושה אם מאלה או על ידי אלה תקוה ישובה, ומהם ועל ידיהם תצפה להבנות ולהכונן. לא ראי אלה כראי

אלה, ולא הרי אלה כהרי אלה, הצד השווה שבהם... ואנוד לתלמידים
ההם, ואברכם ממקור לבי, כי ייטיבו מעשיהם עם אלהים ועם אנשים,
וחפץ י"י בידם יצלה.

ביום הראשון (י"ד מנ"א) אמרתי לראות את פני הרה"ג גאון יעקב
השר הרם והנשא כ"ש ר' משה הלוי חכם פאשא נ"י ולבקררהו בהיכלו. והנה
אלה אשר היו לי למידעים בימים האחרים ההם, העידו בי לבלתי נסוע
אליו, כי יקר הוא לבוא אל האיש, כי אנשי חיל נצבים על פתחו, ולא
יתנו לבלתי מכיריו דרוך על מפתן ביתו; ורבים כאשר באו כן שבו, אליו
לא הגיעו, ואת פניו לא ראו. אף כי שחקתי למשמע אזני, בכל זאת,
בהאמיני לדבריהם, כי אנשי אמונים המה, פהד פחדתי פן כמקרה יקרני
גם אני; ואעל אל מלוני, ואכתוב אליו מכתב קצר, ואחתמהו בחותמי,
ואשימהו בצלחתי. ואלך אל גשר סמאמבול, אשר שם המעמד לאניות
הקיסור וסירות הרוגה, המובילות את העוברים, אל כל חלק מחלקי העיר
אשר מעברי הבאספרוס, אשר יחפצו. אניות הקיסור כבר יצאו מזה עם
הנוסעים בהן, ועלי לחכות כשעה וחצי, עד כי תשובנה, ותעבורנה.
לכן לא אחרתי אף רגע, וארד בסירת דוגה, ושני ספרדים מאחינו דרו
החלק ההוא אשר בו משכן החכם, נוסעים עמדי, ושם החלק (אשר כמיהו
כעיר) "קוסקונדזשוק". ונסע כשעה וחצי שעה עד כי באנו אל המקום אשר
אנחנו מבקשים. שמה הראו לי האנשים ההם את שמש החכם, והוא
הבילני עד חצרו, והנה שני אנשי חיל (עברים המה, אבל מלובשים
כאנשי הצבא, בכפתורים לבנים על מעילם הקצר והשחור ופתילים על
כתפתיהם, כמשפט ושגנדארמי מירקאוי) עומדים בפתח; כדברי
האנשים אשר העידו בי, כן היה; וישאלוני עברית (לה"ק) בלעגי שפה (כי
לא יבינו לדבר כן): "מה לך פה?". ואען: "דבר לי אל חכם פאשא".
"הידעתהו?" ואומר: "לא". "אם כן גש הלאה, אל ביתו לא תבוא".
ואוציא את המכתב מצלחתי, ואומר: "מכתב נחוץ הוא לכבודו, הביאודו
אליו, ואנכי אחכה פה לתשובתו"; הוקן שבהם לקח את המכתב מידי ואת
כתבתו (אדרעססא) קרא, ויקחני בידו, ויביאני המסדרונה; שם הושבני,
והוא הלך הלאה אל אחד מחדרי ההיכל ומכתבי בידו, ויבוא החדרה ואת
הדלת סגר אחריו; לא עברו כעשרים ועקונדין והדלת נפתח, ואיש החיל
קראני מרחוק בשמי, ויאמר אלי: "כבוד הרב החכם ירשך לבוא אל חדרו".
ואלך. ואבוא אל חדר רחב ידים, הקירות הרמות מהרצפה עד הספון

משוחות בששר, חלונותיו פתוחות אל מי הבאספרוס, כי קיר החלונות בבאספרוס יסודו: נפלא החרד ביפיו בהדרו ובאווירו, אצל כל קיר וקיר מטה (זאפא) נמוכה ארכה כאורך הקיר, למושב האנשים הבאים לבקרהו בהיכלו, ושם במקצועו על מנת סדינים נחמדים יושב איש יפה עינים וטוב רואי, רגליו תחת ירכו, הדור בלבשו, כמשפט הישמעאלים, וישאלני עברית: "מה לך אלי?" לא כשאלתו השיבותיו, ואומר: "המכיר אתה אדוני את גאוני וחכמי איברופא?" ויאמר: "לא". "ואת גאוני הספרדים?" "את מי?". "את הרב הגאון משים לילות כימים לתורה, אב"ד דק"ק קראסוב באזאר אשר בארץ כרים, מחבר ספר "מכתב ליחוקיהו" ואור לי", את ר' יחוקיהו מדיני?". כשמעו את שם הרב הזה, ויחרד וינשא, ויען ברב שמחה: "הוא חברי, הידעתהו אדוני?" ואומר: "ידעתיו היטב, והוא אחד מאוהבי". ואשלח ידי אל צלחתי, ואוציא שני מכתבים ממנו אלי, אשר בהם רוממני כתור האדם המעלה לגאון ולתפארת, מלאים אהבה וחרושי תורה אשר היו בינו לביני, בשבתי בסבסמפול, ואתנם אל ידו; כמעט החל לקראם, וישלח את ידו ויתקעה אל ידי ויברכני בשלום, וימשכני אליו ויושיבני בצדו, וככלותו קרוא, הראה לי כל אותות אהבה וישמח בי, ואנכי שמחתי בידידות איש רם ונשא כמוהו, ובקרבתי אלי; את שאלותי על דבר מסעי שאלתי, והוא כיקרת רוחו ענני על כל פרט ופרט בכל דקדוקיו, ועוד הוסיף עליהם דברים רבים כהמת, דברים אשר היו לי למאור עינים וכעמוד אש להאיר לפני בדרך אשר אנכי הולך ולהורותני את המטרה אשר אליה עלי לירות. כשעה התכבדתי לשבת אצלו, והנה אני ת הקיסור עוברת על יד חלונותיו, ואקום ואומר: "ברוך אדוני לאל עליון, הנה אניה באה, בה אשוב למלוגי". "לא, לא". ענני, "בעוד שעה וחצי שעה תבוא אניה אחרת ובה תסע, כי טוב לי חברתך הנעימה, ומתי אשיגנה עוד מי יודע". כה ענני האישי הרם והנשא הגבר הוקם על הוזה בענות צדקו וביקרת רוחו, ואשוב לשבת אצל יפה פרי תאר זה, וספרו לפנינו איש זקן, והדר לו, עומה מעיל ובאבנמו יחוקהו, בין המעיל לאבנמו תקוע תיק, קצהו האחד שמוח ודק, וקצהו השני עב ובלט, והנה איש בא, ויצו עליו אדוניו לכתוב מה ולתתו אל ידו, ויוציא הסופר את הנרתק ההוא אשר בתגורתו אשר במתניו, את קצהו הדק והשטוח פתח ויוציא משם את עטו, ואת קצהו העב, והנה שם כיוור דיו (זו הכינוי מעט המקרא וקטן הסופר במתניו, יחזקאל ט' ג'), וינת

את נרתקו על המטה אשר הוא יושב, ואת הניר שם על כרעיו, את עמו
 טבל בדיו, ויכתוב על הניר אשר על כרעיו אשר ממעל לרגליו אשר תחת
 ירכו, חיש ומהר, כמעט ככתבנו אנחנו על השלחן אשר לפנינו. כל העת
 ההיא השתעשענו יחד בדברי תורה ובמגדיו אשר שם לפנינו; מרגע אל
 רגע הוספנו שמחות וניל אהבה וחבה, עד עבור המועד. אניה באה,
 ויקרא את אחד מאנשי החיל שומרי ספו, ויצו עליו להובילני אליה, והוא
 בכבודו (וסופרו הזקן אחריו) לוני עד מפתן היכלו, ונברך איש את רעהו
 בשלום, ואשוב אל מלוני.

בשובי אל מלוני, ואעל הגשר, ואלך ברחוב אשר יובילני אל מלוני
 אשר בחלק העיר גאלאטא, ואפגוש במרכבות מרקדות מרכבות מרקדות,
 יותר מששים, הולכות אחת אחרי אחת, חלונותיהן פתוחות, אופניהן
 ירעשו, וסוסיהן דוהרים, ובהן שתים נשים נשים נשים; כבודות ויפות
 מראה, ויש אשר ממולן במרכבה ילד אחד או שנים, ובמרכבה האחרונה
 אשה אחת כלולה בהדרה יותר מרעותיה הנוסעות לפניה, וממולה אשה
 כושית שפחתה, ברק שחרות פניה כברק שחרות עור נעלי הרגלים אחרי
 מרט היטב במנקיות שער; ומעיל הרכב רקום בפתילי זהב. כל הנשים שרות
 הן, ואחריהן מרכבה מרכבת מלך, ובה איש מלא כח עלומים, יפה תאר,
 זקן עב עגול ושחור את פניו יעמר. וכי תשאל מי כל המחנה הזה אשר
 פגשתי? כאשר שאלתי גם אני, וידעת כי הוא הוד הסולמן ואשתו
 המלכה, ויתרן, מאת ועשרים וארבע נשיו (וכי תחפוץ קראן פילגשיו),
 נוסעים מהיכלו אל בית תפלתו אשר בחלק העיר סטאמבול, כי היום קדוש
 למו, כי מאחרית ימי ראמאדאן הנהו. אנשי הצבא עמדו נצבים משני
 צדי הרחוב וקני רובה בידם, ולא בקול מצוה אמנם ברב כבוד והדר
 בקשו מאת העוברים והשבים הרבים לפנות מקום למרכבות הרבות לבלתי
 תעצרנה במסען, כי הרחוב צר; השומע שמע והחדל חדל, ובכל זאת
 קול נוגש לא נשמע, והמסע לא נעצר.

באתי אל מלוני, סעדתני לבי; והנה שני האנשים אשר גלו אלי
 במסעי מאדעססא באו, ודמעה על לחייהם; "מה לכם בני כי תבכו?"
 שאלתי, "אבדנו, אבדנו". ענוני, "אבל מה היה לכם, הגידו לי". "לא
 שמענו לעצתך אדונינו", השיבו, "ואובדים אנחנו", הנה אניה באה,
 ועליה השבים מארץ הקדש כמאה משפחות, עורם צפר על עצמם,
 ותארים חשך משחור, כי אין חלב ואין דבש, אין גלוסקאות ואין כלי מילת,

אין לחם ואין שמלה, אין אדמת חנם ואין כרמי מתנה, אין עבודה ואין מלאכה לעניים ולאביונים, לדלים ולחלכאים שם בארץ, ואנחנו לא נדע מה נעשה עתה!" עצה לא רחקה ממני, בני", עניתים, "לא תאבדו, עוד תאשרו, רק שמעו אלי, שמעו בקולי ויטב לכם, לכו אל הועד אשר פוז בעיר, ועד לעור השבים לארץ מולדתם, הוא יעזרכם לשוב לאדעססא; ועל תעודת שכר המסע ליפו אשר לכם, קחו רשיום מבית התעודות, למכרה, תמכרוה והיה לכם לשכר מסלת הברזל מאדעססא לערי מולדתכם, וכי יפול עליכם הגורל לצאת בצבא, את מלכנו תעבודו והייתם לאנשי חיל, וטוב לכם אז מעתה, ואת שם ישראל לא תעכורו". כדברי עשו, ועצתי קמה, והמה שבו אל ארצם ואל מולדתם, שמחים וטובי לב. העני, מתי שמה נראנו? כי יקרנו אסון וינצל ממנו.

בימי שבתו בעיר המלוכה הזאת, שמועה שמעתי כי גורת שעה יצאה מאת ממשלת השלטון, לבלתי נתון מדרך כף רגל לגולי (עמיגראנטין) רוסיא ורומעניא על אדמת פלשתינא. הדבר הזה שמעה אזני ויחרד לבי, ואפחד משר השוטרים אשר ביפו, כי מי יוכיח על פניו דרכו, אם יתנני גם אני לגולה (עמיגראנט) ולא יניחני עלות היבשה. ואועץ שם את האנשים היודעים משפטי הארץ וחקיה, ויורוני לבוא אל הציר הרוסי היושב פה בעיר המלוכה במלאכות ממשלת ארצנו, ולבקש מלפניו כי יחתום גם הוא את שמו בספר מסעי, וכי יתן בידי מכתב אל ראש שרי השוטרים אשר בעיר הבירה הזאת, לתת לי תעודת מסע אל כל ארץ פלשת. עצתם שמרה רוחי; באתי אל מקום משכן הציר הרוסי, ואמצא ממלא מקומו איש יקר רוח, וימלא בקשתי תכף אחרי שלמי נדבתי לבית החולים שמה כחק, ואלך אל חלק העיר סטאמבול אשר שם בית המשטר (פאליציי), ושם מושב ראש שרי השוטרים ועוזריו. השר וסופריו עוד לא באו, אף כי כבר עבר חצי היום, כי הימים ימי ראמאדאן קדושים למו ויאחרו שבת בית, חכיתי למו במסדרון הארוך והרחב אשר בשער הבית, כי שם ישבו המחכים אל השר ואל בית הפקודות כי יפתה, ודרך שם יעברו גם אנשי החיל הרכבים בסוסים עם סוסיהם יחד מהחצר החיצונה אל התיכונה, ונגשו איש באיש, איש בבחמה, ואין דובר דבר. במסדרון כסאות רבות, קמנות כעין הרום לרגלינו בארצות איירופא, וכאשר כבדה עלי עמידתי, ישבתי על אחד מהם, והנה איש מירכתי הבית נגש אלי, ובידו ספל קמן כמדת מגבעת האצבע אשר לתופרות, מלא קאפפע שחורה, ויאמר

אלי : "קחה ושתה". ואודה לו על טוב לבו, ואומר לו: "לא אשתה". והנה זה מושיט ידו מבקש מחיר, ואתפלא, אבל להצלחתי איש עברי לפני, ואשאלהו: "הידעת מה זה מידי מבקש?" ויענני: "אם תשתה או לא תשתה, שלם תשלם, כי זה הוא מחיר הכסא אשר אתה יושב עליו; לא לכבוד הוא לקחת מחיר שבת על כסא, לכן קאפפע יתן ושכר קאפפע יקח, ואם לא תתן ולקח בחזקה; והרי זו הכנסת אורחים הנהוגה פה בארץ". ואומר, האה, הכנסת אורחים משלשת, הוא בכסאו ובכוסו ואני בכיסי. שתיתי ושלמתי על אחת שבע כמשפט, ויודה לי, בשומו אצבעות ידו בראשונה על מצחו ואחרי כן על שפתיו. הכסאות רבן שבורות ומכסיהן מלאים נקבים נקבים חללים חללים, והשלמות גם הן מגעלות ומשחת מכסא מראיהן, לא תאר ולא הדר להן, ולו לא עיפו רגלי מהדרך הרב אשר הלכתי ממלוני ועד הנה, בחם הגדול אשר בצהרים, כי עתה לא ישבתי על אחד מהן, אף אם שלם ישלם הוא לי. אמנם מה לא יעשה ההלך בעת רגליו בצקו ממהלכו? ואני לשבת על הארץ, כאשר עשו הישמעאלים, ורגליהם תחת ירכם, לא נסיתי. אפס גם הדבר הזה שוה לי, למען דעת מנהג אנשי הארץ בדרך ארץ גם בבית פקודות. האדונים באו, והאנשים אשר במסדרון קמו וזעו, כל פקידי בית הפקודות עלו העליה, ואני אחריהם. כמעט הצגתי רגלי במדרגה הראשונה, והנה איש לפני, ובידו מנעלים בלי עקב (פאנטאפיל), ויצו עלי להסיר את מנעלי מעל רגלי ולהנעילן את אלה, כי המקום אשר אנכי עולה קדוש הוא, ואסור לדרוך עליו במנעלים אשר עקב למו, שחקתי ובקולו שמעתי, ויקח מידי את מנעלי אשר הלצתי ואת מחסה משמש אשר בידי, ויהיו משמרת עמו, ואעל. לא עבר חצי שעה ובידי תעודת המסע והרשיום (מעסקערע) בלוית ספר המסע אשר לי ממסע שלי ארצנו. וארד, ואקח את כלי מידי השומר אחרי תתי לו שכר שמירתו, ואצא שמה, בכל דרכי עד ארצנו הקדושה קנאוני האנשים אשר אין בידם מעסקערע, ואנכי שמחתי בה, כי על ידה לא יהיה מעצור לפני שם ביפו, מעלות היבשה, וכבר יצא הקול כי כל איש עברי רוסי או רומעני אשר אין בידו מעסקערע עלה לא יעל, כי כן צוו שרי הממשלה.

עוד ביום ההוא (ב' ט"ז מנ"א) עליתי על אנית הקיטור הגדולה והנהדרה צעוארעוויטש, ולמחרתו החל בחמלת ה' עלי

המסע לאיזמיר

במסעי זה ארחו לחברה עמדי יהודים רבים אשכנזים (לזוי לומר לא ספרדים) ילידי רוסיא גם אעסטריוך ורומעניא, תושבי אלכסנדריא ופלימיה במרם נהרסה והשמה, ושבים עתה אליה, בשמעם כי כבר שלות השקט בקרבה כי פרשה אנגליא כנפיה עליה. למבראשונה שמחתי וששתי בחברתם, ואחרי כן אבלתי שמה החזיקתני, בראותי כל הבא אל פיהם כשר יאמרו לו, וכל הימים ישוו למו, ביום השבת קמר קמרו נלומי מאבאק, ולא הבדילו כל מאומה בין קדש לחל, ערב ובקר וצהרים לא התפללו, ותפלין עליהם לא באו כל ימי שבת יחד באניה, ואראה כי גם נשותיהם כמוהם, ומי השחית את מי, האלהים יודע, שוא לכם האומרים ההשכלה מות בסירה, הן האנשים האלה בורים המה וכל השכלה זרה למו וגם את שמה לא שמעו, ותורת ה' מאסו, ואותו תמרורים יכעיסו, שוא לכם משכילים המבקשים תקנות בדת, והאנשים האלה, כל הדת כלה הגו מהמסלה, מבלי כל סבה ועלה (ס). ושם אתנו איש עברי לא למד

(ס נדמה נדמו לעיני, העם ודתו המתקנים והתקונים בה בימים האלה ובזמן הזה, לכהן לאל עליון לכוש מעיל הקדש ויושב בבית האלהים; והנה שודדים ומרצחי נפש באו, ויקומו עליו, ויוציאוהו החוצה, את אשר בבית שסו ויבזו, ואותו הכו מבלי חמלה, פצעוהו, ואת עצמותיו בצדו, עד כי עוד נפשו בו. בשכבו לארץ בראש חוצות, זכניו ובני ביתו עושרים אותו מסביב, זועקים על שכרו, בוכים ומיללים, והוא ינאק גאקת חלל לפנייהם, והנה רופאים באו, וירימו קול, נכזה נמאס מעילו, וקחו מגדרת ברזל וגרדוהו, כי אבק עלת עליו; ושם במעילו כפתורים ולולאות יתרים, וקחו קרדוסות חסבום נתקום והסירו. ואחד מהנכונים בא אליהם ועמד, ויאמר: הוי רופאי אליל, העת לכם להביש אל מעילו אל אבקו ואל כפתוריו ולולאותיהם, ראו הנהו מתבוסס בדמו, ורוחו עזבו, סה לכם ולמעילו כי במגדרת ברזל תקרעוהו! ומה לכם ולכפתוריו ולולאותיהם כי בקריותם באתם להם לפתחם, לפחסם, לשברם ולנתקם! אוי לכם שמי כזב ורהבים,

למד, יליד רוסיא ותושב אלכסנדריא, יצחק הקמן שמו, שומר מצות
 י"י וחרד אל דברו, ויוספר לי את דרכיהם ומעלליהם בדברים שבין
 אדם למקום, ויחרד לבי ואשב משומם; ולו שמע עזרא את הדברים
 ההם, כי עתה קרע את מעילו ובגדו וימרוט משער ראשו וזקנו יתר הרבה
 מאד מעל מעל הגולה או בימיו. ויוסף לאמר: לא נופלים ארצות הקדם
 מאנגליא ואמעריקא בדבר עויבת תורת ה', ורב הבאים מאירופא לארצות
 אלה, גם הם את דתם יעזבו בארץ מולדתם, ולחפשי יצאו מכל דת;
 לא כן אחינו הספרדים, את י"י הם יראים ואת תורותיו ינצורו, בכל לבם ונפשם.
 ביום ד' (י"ו מנ"א) עברנו הדארדענעלין, ונתמהמה שם רק כשעות
 שתיים, וספון האניה התכסה ביוצרי חרש, אשר הביאו כלים שונים
 לממכר; כלי חרש המה, אבל יפים והדרם, מראם ותארם, לקחו את
 עין רואיהם. המוכרים רבו במחיריהם, והקונים לא הסירו מהם עיניהם,
 ויש אשר לא שנו אחרי דבריהם, ויקחו ויקנו מכל אשר בא בידיהם.
 היוצרים ירדו מטה, אל סירת דוגתם, והמהומה שקמה, המלחים שבו אל
 עבודתם, והנוסעים אל מקומות מושבותם; ונסע הלאה. ולמחרת היום
 ההוא באנו איזמיר (ומירנא). ונתמהמה שם מאז הבקר עד לפנות ערב;
 ואעל החוף לסעד לבי במעט מרק, ואשיגהו בבית האוכל אשר לאחינו
 ספרדי ותשב רוחי אלו, כי מרק לא בא אל פי מאז השבת. בקרתי את
 בית ת"ת אשר לאחינו הספרדים, ואמצא משניתו אחד מאחינו איש רוסי
 ממאהילעב

פניכם פני להבים, את המעיל תקרעו וגם את קרעיו תמלאו נקבים, ואם רופאים אתם אינן
 עצמותיו וגידיהם הנעזבים! שיתו לבכם אל דמו ואל בשרו, אל גליו ואל נסתרו! זה
 את דמו לא בקרחתם, את דפקו לא מששחתם, את פצעיו לא זריתם, ואת שבריו לא
 חבשחתם, ואל מעט האבק אשר במעילו שבתם לבכם! והכפתורים ולולאותיהם היתרים
 לדעתכם לצנינים בעיניכם! אם רופאים אתם, חבשוהו, רפאוהו, הפיתו בו רוח חיים,
 ויהי ויעמוד על רגליו, אז רוח ממרום יסיר אבק מעילו; תנו לו לחם ומים, יברה, ישבע,
 יחלם, וישמן, אז הכפתורים אם הם יתרים, לא יעמדו לדור דורים, ויתרת הלולאה,
 תוסר מבלי עמל ותלאה, אוי לכם מתקנים מנתקים, מבקרים מקברים, אל הרוח והגו לא
 תבישו, ועל המעיל אין תמיסו! לחם ומים לא תושימו, והכל ורעות רוח תלעיטו! זה
 לבקורכם בקרים, אוי לפריכתם פרים, בעת רעמים וברקים, התקונים נתקים; ובהיות עוד
 בלאומים הברל בין דת לדת, מה לכם לתקונים בדת! יחי ישראל אדם, ישוב אל ארצו
 ונחלתו, אז יהל אור בהיר עליו ועל דתו.

ממאהילעב אשר על נהר דניעפער, מופלג בתורה ויקר, ויוליכני בכל לשכותיו, ראיתי למודי הנערים ויימבו בעיני, ומוריהם יעשו מלאכת י"י באמת ובתמים; לבית ת"ת זה שלש עשרה מדרגות מא"ב עד תלמוד, וילמדו את הנערים בספרים אשר חברו ונדפסו למענם, שיטות שיטות אשר בהן נזכרה והתרחבה אחת משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, עד אשר ידעו יבינו ויתרגלו בכל המדות ההן. וילמדו את התלמידים כתוב עברית, שפת איספאניולית שפתם, ושפת הארץ. התלמידים רבים (כן ירבו), ומספרם בלתי מגבל, וכפי המצא ילדים ונערים כן ירב ויגדל מספרם. משם יצאו התלמידים הטובים לבתי הישיבות אשר בעיר, וראשים עליהם הרבנים הגדולים אשר שם; והתלמידים אשר הם בלתי מכשרים לישיבות, ילמדו מלאכה המחיה את בעליה. הלא נבוש אנחנו פה בארצנו, בהכלים אותנו אחינו אלה אשר באווא, בצדקם ממנו בחינוך בניהם.

העיר גדולה ורבת המסחר. חופה נחמד ונעים, כי חברות צרפתיות בנוהו, ואניות רבות מאד תבסינה את פני החוף.

שמה ראיתי אניה גדולה באה, מלאה צאן אדם שה פוורה ישראל, כלם ערומים ויחפים כלם רעבים וצמאים, שבים במפה נפש מהארץ הקדושה, כי כתבי העתים הועדים והתקוות הכוזבות התעוּם; וכאלה למרבה פגשתי במסעי עד יפו, ולא יכלתי לעזור למו רק באנחותי ודמעותי; אותי לארץ דכאו, אבל מצרותיהם כל מאומה לא נכאו.

אחר הצהרים הצטירתני בצדה לדרך המשת ימים, לחם יבש, פירות, דגים ובקבוק יין טוב ומתוק, אשר מחירו שם כמתור שכר שעורים פה בארצנו, ואעל אל אניתי. ולפנות ערב נסענו הלאה, ונבוא ביום הראשון (כ"א מנ"א) אל העיר הגדולה לאלהים, אשר עשתה לה שם עולם מקדם קדמתה, בתפארתה ותהלתה, בהמונה, שאונה וגדולתה, עיר הומיה קריה עליוה

אלכסנדריוא של מצרים

אשר היתה עתה למראה עיני, שדודה ובווה, דלה ורה. אלכסנדריוא העיר הגדולה המזכרת אותנו זכרונות קדומים ורגשי קדש, אלכסנדריוא רבתי עם אשר זכרה מצאנו בכתיבי הקדש ושמה בתלמוד ובמדרשים, אלכסנדריוא אשר בה נבנה מזבח לה' אלהי ישראל, אלכסנדריוא אשר מלכיה נתנו כבוד לתורת י"י ויעתיקוה יונית ויחבבו ויאהבו בגללה את עמו ישראל, אלכסנדריוא של מצרים אשר היתה אחות לאחותה ירושלם (סוטה מ"ז). אלכסנדריוא אשר פי חז"ל מלא תהלתה, אלכסנדריוא אשר העידו עליה כי היו יהודיה כפלים כיוצאי מצרים, אלכסנדריוא אשר תלא כל לשון לספר תהלתה ותפארתה, בחכמיה אומניה ותרשיה, אלכסנדריוא אשר עשתה לה שם בפוליסופיה ורופאיה, אלכסנדריוא העיר ההוללה רוכלת עמים וסחר גוים עד הימים האלה והזמן הזה, אלכסנדריוא עיר כלילת יפי, עיר הומיה, העליוה והעדינה, עתה עתה תשב בדר ותחי כאלמנה, בכל רחובותיה שמה ושאייה ובחוצותיה תאניה ואניה, אין איש אין אדם בקרבה, כלה שוממה, שמה ושממה, כי רק ימים מספר עברו מאז אש האנגליים בערה בלבה, שחתו מבצריה, צדו מצודיה, והורידו לארץ נזרה; וחיל ערבי פאשא אשר עזובה, עשוה לעיר נעובה, הונה ועזבונה בזו, שסוה שדרוה, ויעמידוה על גחליה רקה, רקה מאדם, רקה מבהמה, ומלבד איזה אלפים מחיל ברישאניא הפוזרים ברחובותיה למשמר וגם אלה בבתיהם ספונים מחם היום הבוער, לא נבר אם יש אדם בה; אין סוס דוהר, אין חמור נוער, אין איש גוהר, ואין מקרבה שומר ושוער. חפצתי לקנות מה לסעד לבי, ואין, כי כל דבר מזון לא תשורנו עין, וכל אשר בקרבה, לשממה ולחרבה, הרחובות עזובות, החנויות פנויות, והבתים רקים ומבלקים. לכן סר וועף ישבתי על ספון אניתי, וידי בבריה על אנחתי.

בצהרים, ורב החובל הגיד לנו, כי אניתו אשר בה באנו, תשאר
פה כשמונת ימים, ויצו עלינו לרדת ממנה ולעלות על האניה האחרת
הנצבת ממול אניתנו, ושמה „נאחימאוו“. פקודתו שמרה רוחנו, ירדנו
ונעל. היום עבר, ולפנות ערב החל המסע אל העיר החדשה רוכלת העמים

פארט סעיד

ונסע הלאה. כל הלילה האניה נעה ונדה כנגד קנה מפני רוח סערה, אף כי היה רוח קדים בלתי חזק; רבים מהנוסעים הקיאו גם חלב אמס, ואני בחמלת ה' עלי לא נגעה בי התנודה הזאת לרעה. ובבקר השכם באנו פארט סעידה, אשר בראש תעלת הוועץ צפונה. ירדתי מהאניה ואעל העירה, והנה היא כלילת יפי, מלאה צאן אדם, ורבת המסחר והקנין, בסחורת הודו המזרחית בפרט, וסחורת איירופא אזיא אפריקא בכלל. כל פרו, כל דגן, כל תירוש, כל יצהר, כל בהמה כל עוף למאכל, אף מים אין בה ממנה; והכל יובא אליה מהחופים הקרובים והרחוקים כי במדבר חול היא יושבת, ובכל זאת לא יחסר כל בה, כי אנשיה עשירים, וגביריה סוחרים, וההמון גם הוא ישתכר די צרכו, אף אם יעלה מחיר כל דבר מעלה מעלה, כי לפי ערך הצרך יגדל השכר. מספר תושביה, אמרו לי, כי יעלה לעשרים אלף (אנכי לא ספרתיים —) ובכל זאת, כלם צוהלים בריאי בשר וטובי רואי. חניות רבות ומהדרות בקרבה, ובקרבת החוף רבי חניותיה הגן לאכל ולמשקה. בתי אוצר לסחורות שונות רבים בקרבה, ואניות סוחר את פני הים סביב לה תכסינה. גם בה גם באלכסנדריא רבו אניות מלחמה אשר לאנגליא, ואתן אחת אחת מאניות מלחמה אשר לשאר ממלכות איירופא. אמנם פה כה רבו כלן יחד (אניות סוחר ואניות מלחמה) עד כי מרחוק יתראו תרניהם הרבים והעצומים, כעצי היער ביער עולמים.

שמה לא מצאתי לי בית אכל ליהודי, ואקנה לי מאכלים יבשים, ואעל אל האניה. מעל האניה ראיתי מרחוק הרים שחורים בירכתי העיר, ומה המה? גחלי אבן, צבורים ערמות ערמות כהרים רמים וכגבעות נשאות, לממכר ליושבי העיר ולמסק למסע האניות.

כחמשים איש, מצרים וערבים, עבדו עבודתם באנתי, לפרוק ולמעון את אשר בקרבה; אנשים עתים המה, וכל הגרה וחברה יש להם שכירים

שכירים כאלה, הנכונים לאניותיהם כי תבואינה. כבירי כח המה, וערומים יעבדו עבודתם, ומלבד המטפחת אשר על ראשם הקרה למחסה לקדקדם מהחם הבוער, ומלבד החגורה אשר תכסה את ערותם ממטה למבורם עד חצי ירכיהם, אשר הוא למו במקום מכנסים, גם כתנות על בשרם אין, זעתם תשטוף מגביהם וחזיהם כמצינורות מים, ובכל זאת את עבודתם יעבדו, בחריצות גדולה וזריזות נפלאה. עד כי השתוממתי למראה עיני, ולולא ראיתי לא האמנתי.

לפנות ערב עזבנו את העיר ההומיה הזאת, ונסע הלאה דרך
 הוף הים הגדול אשר ממול

ארץ פלשתים

ימה. משפט הלילה הזה כמשפט הלילה אשר הלוף ועבר ;
רוח נגב בלתי עז נשב כל הלילה, והתנודה הולכת הלוך וגדול יותר
מבלילה אשר קדם. רב הנוסעים חלו מחלת הים חזקה, ואני — תהלה
לאל — ישנתי כל הלילה במרכו האניה במנוחה שאננה, אף אם לא
נעימה, ומלבד אשר הונדתי כהונד היונק בערשו בתנועה חזקה, לא ידעתי
דבר.

הבקר אור, ואקום ואעל — על ידי ועל רגלי — על הספון, והנה
חוף ארץ פלשתים לפני. ארץ אשר בה ישבו אבותינו מעולם, ארץ אשר
בה גר הצור ממנו הצבנו, אברהם אבינו, ימים רבים, ארץ בה גר בנו
יחידו אשר אהב, יצחק אבינו, ארץ אשר יהושע בן נון הפילה לישראל
בנחלה כאשר צוהו ה', ארץ אשר בה הראה שמשון את כחו ואת גבורתו
בחיו ובמותו, ארץ אשר קשתה יד אלהי ישראל עליהם ועל דגון
אלהיהם, ארץ אשר הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו; הארץ הזאת
היא עתה למראה עיני: ארץ פוריה וענפה, ועיני תחוינה שם מרחוק,
ערבי ירעה עדר, רוכב בסוס, וגמלים וחמורים הולכים על יד החוף,
מעונים ונושאים מטוב הארץ, וישראל אשר התהלל בימים הקדמונים כי
הוא גוי אחד ב ארץ, אין לו חלק ונחלה בארץ. פלגי מים ירדו עיני מעצב
וששון, מיגון ושמחה, עצבת לב יגון ואנחה לזכרונות קדומים, וששון
ושמחה כי זכיתי לראות את הארץ אשר היתה לנחלה לאבותינו אשר
מעולם אנשי השם, ועוד אתרי עבור שעות אחדות ורגלי תדרוכנה על
ארמט קדשנו חמדת עינינו וצבי תפארתנו.

יום ג' (כ"ג מנ"א) בשעה השביעית (היא השעה הראשונה למספר
שעות היום לדעת שני התלמודים ומנהג ארצות הקדם) בבקר, באנו אל

חוף יפו :

כי החוף יהמו ירעשו, וגלי הים ירומו יתגעשו, עד כי הסירות אשר תעבורנה שמה תתראינה כמו יעלו הרים ירדו תחומות; אבנים גדולות סלעי מגור וצורי מכשול נצבים בדרך המעלה היבשה, והמה, כפי אשר אדמה אני, שארית חומת חוף ישן אשר היה רחוק ממקום החוף בימינו עתה, ואחרי כי נהרסה החומה ההיא, שטף הים את מקומה, ונשארה שאריתה הרחק הלאה בלב ים. והיה בהשלך הגלים את הסירה אל אחד הצורים, בן רגע תתפוצץ לרסיסים. לכן בעמל רב ובתלאה רבה יחתרו ויעברו חובליהן ומלחיהן את כברת הים הזאת לעלות היבשה. ההגדה בפי עם הארץ תתפאר, כי מאז השלך הנביא יונה הימה, גלי הים לא ישתוקו, לזכר עולם לכן אמתי זה, כי פה במקום הזה הוטל אל הים. ולא שמה אל לבה, כי אף אם מחוף יפו ירד אל האניה הבאה תרשיש, אמנם לא בחוף זה ולא במקום הזה הוטל, בשכבר שכב ונרדם, ויועקו איש אל אלהיו, ויטילו את הכלים אשר באניה אל הים, והפילו גורלות, ושאלוהו על אודותיו, והוא השיבם מענה, וכבר עבר זמן רב, ובכל הזמן ההוא הסער נשא את הספינה הלאה הלאה הרחק מהחוף הזה אשר לפנינו, אשר שם עתה הגלים לא ירעשו כרעשם פה, ולמקום ההוא אין זכר. ושכחה, כי אחרי אשר הוטל אל הים, עמד הים מועפו. (וע' מדכ' הנחומא פ' וקרא ס"ג ופרכי דריא פ"י : פרכו מסכך יום אחד ועמד עליכס רוח סערה כי ס וט', וע' בלור סנדל לדרשא סס אוח כ"ד, ודע כי מסילקוט סכניה סס אן נאס ומנאורו למקרא סס אן סוכס, ואכמיז).

אעובה את ההגדה הזאת בפי ובלב מאמיניה, ואנכי אחתור לעלות היבשה. כראות המלחים אשר בחוף את אניתינו באה, המה הקיפוה סביב סביב בסירותיהם. הערבים כארבה לרב עלו אל הספון אשר לספינתנו, וכל אחד בחוקה החזיק במלתחות האורחים, לאמר: „אלי תבוא, אנכי אשאנה, ובסירתי תשב, תעבור ותעל, סירתי רחבה ולא

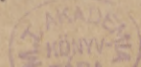
תדע תנודה, סירתי עמוקה ותכס מעיניך גלי הים ומשבריו, ולא תודא
 ולא תפחד כי לא תראם". השאון וההמולה עלו עד לב השמים; הנוסעים
 שואגים: "הרפו ממנו, ונבחר את מי נבחר". והמה כמו פערו פיהם כן
 האמימו אזנם, ושואגים בקול גדול: "עמי תלך, סירתי גדולה ורחבה ארוכה
 ועמוקה ולא תדע תנודה וכו'". וביד חזקה החזיקו איש איש במלתחות
 אשר עלו בידו ויורידו אל הסירות, ואחריהן נמשכו בעליהן צורחים
 בקול: "מלתחתי, מלתחתי". והמה השליכו גם שניהם, גם המלתחה
 גם בעליה, אל הסירה ויסעו. ורב החובל אשר לאניתנו ועוזריו נצבים
 למעלה במקום התרן ומורה הדרך (קאמפאס), ופיהם מלא שחוק, ואת
 המהומה לא השקימו; ואנכי את דבר שחקם לא ידעתי שפוט, אם הוא
 בעבור כי לבם כאבן ולא ידעו רחם על הנוסעים השואגים ואין מושיע
 למו, או יען כי לא ראשונה היא להם, וידעו כי הערבים לא ירשיעו ולא
 יפשטו עורם מעל עצמותם. אנכי כמעט הצלתי מלתחתי מידי מחזיקה
 כח, נחבאתי לברוח, ואחבא עד עבור הבהלה; כי כן אמרו לי, כי זה
 דרכם כל הימים, ואין טוב, כי אם לחכות עד עבור המהומה הזעומה,
 בשבעם מהנוסעים היורדים ראשונה אחריהם. ושם אתי שנים אנשים
 עברים. האחד רוסי מהפלך אשר אני גר בו, והוא בן לויתי, והשני
 רומעני, ולשניהם אין מעסקערע, ושניהם עצבים ודואגים איך יעלו
 היבשה, ובי שמו עיניהם, כי בעלותי אשלח למו איש מושיע המעלם
 מים. הבהלה מהערבים עברה, ואני מזוין בספר המסע אשר לממשלת
 ארצנו ובתוכו חותמות הצירים, ציר טורקי וציר רוסי, ותעודת המסע
 (מעסקערע) מראש שרי שומרי קאנסטאנטינאפאל הנלוה אל הספר ההוא,
 אשר בידי, ירדתי בסירה אשר לאחד הערבים האחרונים, וגם מלתחת
 בן לויתי לקחתי עמדי, למען יקל עליו עלותו היבשה והוא בגפו. הסירה
 עפה כחץ יעוף, כי הגלים בסאון ורעש רדפוח, והערבים ברב אונים יטוה
 ימין ושמאל, למען לא תכשל בצורי מכשול אשר בדרך, ואני מכין הכל
 בידי, למען לא אצטרך לחפש דבר בעת

עלותי היבשה.

כמעט נתקו כפות רגלי מהסירה ותדרוכנה על הארץ, עלו ושמת הוצאתי את תעודתי מצלחתי. ואראן לשומר הערבי הנצב על החוף, והוא לא ידע קרוא, וימסרני בידי איש חיל להובילני אל בית המכס (גומרוק) אשר שם הפקיד היודע קרוא תעודות; ונבוא אל הבית ההוא, את תעודותי קרא, ומה? חפשי לנפשי לא עזבני, וימסרני בידי איש חיל אחר להובילני אל בית הפקודות אשר לשר העיר, וממנו יצא משפמי ודיני; ויקחני בקצה העליון ממעילי ויובילני. בהיותי באלכסנדריא פגשני באניתי איש צעיר לימים יקר רוה והוא ממודעי יליד ביאליסטאק. ויספר לי את כל הרעות המוצאות את בני עמנו בעלותם היבשה בחוף יפו, וכי יש שם אנשים מאחינו העברים מטיבים ואנשי חסד, אשר זה כל מעינם עתה להיטיב לאלה מאחינו אשר לא יתנום עלות היבשה, ויעלו; המה לא יעשו חסד חנם, פרי ישוה למו, אם פרי צדקה או פרי כחש, נשפוט מפרי מעלליהם, ויקוב שם האיש אשר בראשם, למען אם יהיה לי דבר, ויעמוד לימיני. בלכתי עתה את איש החיל המובילני, פגשתי באיש עברי ההולך ממולי, ואשאלהו לאיש החסד בנקבי את שמו, ויענני: "אני הוא". ואשמת, ואגיד לו את שמי ואת זכרי ואת כל אשר לפני, ויען ויאמר אלי: "אין דבר, לך בכח תעודותיך אלה, ואני אבוא אחרך, ומלאתי את דבריך. עיף ויגע עליתי החרה, כי איש החיל הובילני בדרך קצרה, ובדרך ההיא אבנים נמושות ונתוצות מחומות נהרסות על פני הרחוב הצר מאד אשר אם יעברו שלשה אנשים זה בצד זה ומלאו את הרחוב. בדרך הזאת המובה והישרה רק לערבים, להם, לגמליהם ולהמוריהם, הובילני הערבי הזה איש הצבא ורגליו יחפות, ואני לבוש מנעלים, מנעלי איירופא, רגלי נגפו וברכי כשלו, והוא כשפן עלי סלעים הולך ודורך, ועוד יאיץ בי למרר לכת. אל בית הפקודות באתי, ושם מצאתי שומר הסף איש חיל צעיר לימים, מכנסיו קרועים ורגליו יחפות, ועל חציו מלמעלה רק כתנתו העבה

ואשר

ואשר חשך משתור תארה, ולא נכר כי איש חיל הנהו רק בתגורתו אשר
 בפתניו ובקנה רובה הארוך ממנו אשר בידו, והוא נשען עליו עתה. השר
 עוד לא בא, ואני, החם הלוהט יבער בי ולשוני בצמא נשתה. איש חסדי
 אשר פגשני בדרך, בא, וידבר אתי נחומים, אבל מה, כמעט ראה את
 השר הוכב בסוס ואיש חיל במטהו אשר בידו ריץ לפניו, שכח את שמי ואת
 זכרי לא זכר, התחמק ועבר, עזבני לנפשי וילך לו; ואני בדר נשארתי,
 ושפת הארץ לא ידעתי. משפט צדק שפט האיש, כי אם יוציא כאור
 צדקי, מה מידי יקה? ואם אתן לו, הן שכר דבר דבר, להיטיב לוך ונבר,
 לא נאווה לו לקחת, טוב לו כי ארשע, ואו יראה נפלאותיו, ומור עובר
 אצבעותיו. השר מהיו הצדק הזה קרא תעודתי, ומה אתריתי? שמעו
 והתמחו! צוה לאיש החיל אשר הביאני, להשיבני ולהשיבני באניה בה
 באתי. שאגתי מנהמת לבי, ובאין מלה בלשוני, הראיתי לו באצבעותי
 בתעודותי, את צדקי ואת ישרי, אבל אין תחנה לאשר לא ידע שפת
 לשון, ושר הצדק הזה לשוני לא שמע ואדם אין לתרגם לפניו את צדקי
 ואת ישרי אשר ידבר פי. כי ידעתי נאמנה, לו הוכיחו לו כי במשפטו
 זה יעבר חק ממשלתו, כי לא עמיגראנט אני, כעדות תעודותי, ורפה
 ממני; אבל מה אעשה ודברי לא הבין, והמטיב המליץ חמק עבר. איש
 החיל לקחני בערפי וישיבני אחור, אל החוף; בדרכנו עתה הראה לי חברי
 הנעים הערום והיחף הזה, את אהבתו הנאמנה ואת חברתו הנעימה, גם
 בידו גם באגרופו על ערפי, ויהלמני חסד פעם בפעם, כי בכל הרחוב
 הארוך ההוא אשר הבילני בו לא פגשנו איש אשר יבוש ויכלם ממנו לעשות
 כדבר הזה, ובשפה ברורה ובפנים שוחקות אמר אלי לאמר: „באקשיש
 באקשיש (מתן, מתן)“. נתתי לו חצי פראנק, ויקההו מידי וישימהו בכיסו,
 כמעט צעדנו עוד צעדים אחדים, והוא הוסיף לשחק בי, ולהוריד אגרופו
 על גבי, התאפקתי התחוקתי ובעו פני על עמדי עמדתי, וארמוז לו קשות
 לאמר: מה מידי תבקש! ואם לא תרף ירך ממני, אשאג לקרוא הנה שר
 צבאך. והוא החל בידו לחליק את פני, ויורני ברמזותיו כי נפשו טובה
 לי. ואם אתן לו עוד חצי פראנק וככה לרעהו הנצב על החוף פראנק
 שלם, יעזובני חפשי לנפשי; את דבריו מלאתי, ויחף ירו ממני. באנו אל
 החוף, ואני עתה בידי שני אנשי חיל שומרים לראשי; והנה ממלא מקום
 הציר הרוסי השומע מעט שפת רוסיא, ולא יבין לדבר בה כן, לפני,
 ואשמח, ואומר אקריב משפטי לפניו, והוא יצילני מיד עושקי צדקי כח;
 הלא

הלא לו להיות למגן ולמחסה לילידי רוסיא רצוצי משפט כמוני היום. הרחבתי אמרי, ספרתי לו את כל אשר קרני, ואתחנן אליו, ויענני בלשונו לשון עלגים: "אין לי דבר ולממשלת הארץ אשר בידה עתותיה ובחקה כמשפטה תעשה". ואוסף להוכיחו על פניו, הן רק חקה ומשפטה אבקש, חקה ומשפטה רק על הגולים (עמיגראנטין), ולא על איש כמוני הבא על מנת לשוב כיד תעודותי הטובה עלי; שחוק קל מכאיב לבי העביר על שפתיו, ויענני: "לא אוכל עשות דבר". או אמרתי לו: "אם תחרש ממני, אקריב ריבי אל הציר אשר בירושלם ואל מלאך ממשלתנו אשר בעיר הבריה בקאנסטאנטינאפאל". וישא את רגליו וילך לו. אם לא יכול להיטיב עמדי, או לא רצה, ה' יודע, ואנכי רק אחת ידעתי כי יוני (לא רוס) הנהו, ומעשיהם מני אז באדעססא יעידו על טוב לבם ואהבתם לישראל. הפעם הנני נעזב בידי אנשי החיל, אנשי חסדי, כי לא מהרו להורידני הסירה להביאני לאנתי, בצפותם לטוב יותר מזה; והנה איש עברי חבר למטיבי דאיש חסדי הראשון אשר עובני לפני שר העיר וילך לו, בא, ויאמר אלי: "הנני שלוח אליך מהאיש אשר עזבך לפני השר, לפדותך ולהבריחך העירה". זה, כמו גנב ועובר על חקי הממשלה הנני הפעם אשר אין לו כל עצה בלתי לברוח! ואני צדקי כי וישרי לפני, חקי שתי הממשלות שמרתי, ומהם אף צרור ארץ לא הפלתי. לאיש הזה ספרתי, את אשר אמר לי איש החיל, לתת לרעהו, ויניע בראשו; המטיב הזה החל לדבר את אנשי החיל ההם, ואשאלהו מה תדבר עמהם? ויאמר הנני משתוה עמהם בשכרם. דאומר לו הרף מדבר דבר כזה, הלא אמרתי לך כי כבר השתותי בשכרם, אבל שאלם נא מתי וניחוני לנפשי? והוא מלא שחוק פיו: השתותך עמהם קורי עכביש חננה, וכי אשתוהאני הנהו כסלע בלב ימים, ואבין כי טוב לי אם אישים ידי למו פי, כי אם אוסף לדבר דבר אשחית יותר מאשר אחפוץ להיטיב. גואל צדק זה השתוה עמדי מחדש (נוסף על אשר השתותי עמהם בתחלה כי כל המרבה להוציא מידי גר אלם הרי זה משבח, ובכל זאת הנני אסיר תודה לו, כי מלמני מהרעה אשר פגשתני, ובכחו וגבורתו באתי העירה, ומי יודע, אם לא הוא, אם שמרו שומרי מוצא שפתיהם) ויעש עמדי צדקה וחסד לקחת מידי את השכר אשר שקלתי אל ידו וידקדק בבלתי יראו אנשי החיל מכסת השכר (כי יראים האנשים ההם מעין רעה) אשר אנכי נותן לו, ויסר ממני, וילחש באזניהם מה (לחשים כאלה מועילים לאשר רוח אחת למו) ויתנוני להתיצב בפנה אשר שר צבאם

לא יראני, והמה פנו והפנו אל המקום אשר שם עומד השר, והיה בראותם כי עבר ואל ביתו הלך, או יניפו ויניעו ידיהם מאחוריהם, והיה זה לי לאות להוריד מגבעתי על מצחי ואת פי מעילי להרים, למען לא יכירוני אלה אשר עמם התוכחתי למען צדקי, ולברוח ולא בבהלה. את המחסה משמש אשר בידי לקח ממני האיש העברי, למען לא יהיה לי לשמן בברחי, פן על ידו יכירוני ויעצרוני, והוא יביאנו אלי למלוני; כה עמדתי שעה וחצי, השמש מכה על ראשי והחם בוער כתנור, ואני מחכה לתנועת והנפת ידם; הצמאון החל לענותני, לשוני מדבק מלקוחי, ושפתי צרבו, ולולא הושיטו לי במסתרים כוס מים קרים, כי עתה הליתי וגועתי. אנשי החיל מוצא שפתם שמרו, ובבוא העת הטובה, את ידיהם הניפו ואצבעותיהם הניעו, ואני את מגבעתי הורדתי עד עיני, השפה אשר לפי מעילי הרימותי, ואלך לי בפסיעות מדודות אבל זרוזות לבוא העירה; ואמעם הפעם הראשונה בימי חיי מפרי צדיק בורה. כמעט שעברתי כחמשים אמה, והערומים (מבלי לבוש) הערומים (בערמה) שומרי, הרימו קול וישאגו: „היהודי ברת! היהודי ברת!“ דלקו רדפו ויתפשו בכל איש יהודי רוסי או רומעני עובר, ראשון הבא אל ידם (אשר בבר באו הנה לפני צאת החק), ובשצף קצף מר צרחו: „אתה הבורח, אתה, אתה“. ואת הערמה הזאת הערימו, למען לא יהי עליהם קצף השר אדוניהם ולמען תהיה לי עת לברוח; הבורח ברה, ואלה הנתפשים תחתיו הצמדקו, ולחפשי יצאו; ושבו ורדפו ותפשו באחר, גם הוא הצמדק ויצא; כה עברה המהומה כמעט כל היום, ואנכי הרוואה האנשים האלה מתאנים בערמתם לאנשים צדיקים, מושכים אותם בשפה אשר לפי מעילם. אל בית הפקודות אשר אצל החוף, ומניחים למו להצמדק ולצאת, ואין מכלים דבר. אלה הם תוצאות המעסקרע אשר היה בידי וזה פריו, ואלה אשר לא היה בידם לא מעסקרע ולא חתימות הצירים בספר מסעם, עלו היבשה, באו העירה, מבלי כל אסון ופגע, מבלי כל עמל ותלאה; כי המתן הלך לפניהם, ואנשי החסד נאספו ויסלו מסלתם, וכל רע לא אנה למו. ואומר לנפשי, הלא יבוש הצדק, והיושר יכלם פה בארץ; והכסף, הכסף, הוא המושל בכל, והעונה את הכל, ומעוז לכל. ואצחק לכאב ששת השעות אשר בהן נחר גרוני להראות את צדקי, החורב אכלני, יגוני הממני, גווי נתתי למכים וערפי וגבי לתרומות ידים, ברכי כשלו ורגלי בצקו, יען מה? יען צדק שמרתי וכחק עשיתי; והכסף הנכסף, רק הכסף פדני, ממלכרתי מלפני, ולחפשי

ולחפשי הוציאני . הוי כסף , ברוך אתה לאלהי — כסף . ואלוך אלהים
 אמת אלהי ישעי אשר לך הצדקה, מכאב לבי אצעק צעקה, הושיעה את
 עמך, הבאים מארץ רחוקה, למען שמך, וציון במשפט תפדה ושביה בצדקה.
 במרם פרצה המהומה על אודותי, בעלותי מסירת הדוגה, והנה
 ערבי אחד מנושאי הסבל לפני, לשאת את מלתחותי, וכל אשר בידי
 למשא; וישאלני למלון אשר אליו אסור, ואגיד לו; השתותי עמו בשכרו,
 ויקח את כל אשר לי וישימם על ערפו ועל ראשו, ויקשרם בחבל במצחו
 וסביב קדקדו (דבר אשר היה בעיני לפלא, וארא כי ההרגל על כל דבר
 שלמון); ובהחלנו ללכת, ואיש החיל לקחני בחוקה ויובילני אל בית המכס
 (גומרון), כאשר ספרתי, והנה הערבי נושא סבלי חמק עבר בין המון
 אדם רבה, וכל אשר לי בידו. שאגתי כי ישוב, והוא, או לא שמע מפני
 שאון ההמון כי רב, או לא אבה שמוע למען שכרו. ואיש החיל במרם ראה
 את אבן התן יוצא מכיסי לא ידע רחם, ולא נתנני לדלוק אחריו ולהשיבו;
 ולתת לו מתן בסתר יראתי כי היה הדבר לעיני השמש, ומה אעשה אם
 ישאג: „היהודי רוצה לשחדני בכסף“. ואשמתי. ואני עוד לא ידעתי
 משפט הארץ, כי רק הרפואה הברוקה הזאת תרפא את כל תחלואיה.
 ששת השעות הרעות הירועות עברו, ואני אורח בורח הולך למלוני,
 נושא מכל אשר לי, כי בכל הזמן הרב ההוא, לא פגשתי את הערבי
 ההוא, ולא ראיתיו, או ראיתיו ולא הכרתיו, יען לא שבעתו עיני
 למבראשונה, וגם שמו לא ידעתי, כי לא שאלתיו, כי מה לי ולשמו או
 כי תשבעתו עיני, ואני הולך עמו יחד? לכן נואשתי עתה מכל אשר לקח
 מידי, ותהי דאגתי רק להשיג אחרים תחתיהם, כי מי יוכל האמן, כי
 הערבי הזה, יהי צדיק כזה, אשר ישנא עמל זרים, ולא יקחם לנפשו. עיף
 ויגע עליתי אל מלוני, ומה השתוממתי, במצאי את הכל, את כל אשר לי,
 שלם לא חסר דבר, אף חוט או שרוך נעל, גם בלחמי ומגדי אשר נשארו
 לי ממסע הים לא נגעה ידו, אשר אם אכלם, ושחקתי; ולא לקח בשכרו
 מאת מקבלי הפצי לידם אף אנורה אחת יותר מאשר נקבתי בשכרו. הפעם
 נוכחתי כי לא לשוא יתהללו הערבים, כי אנשי אמונים הם, זו תהלתם,
 ולהם נאווה התהלה.

בנוחי מעט מעמלי, משוב רוחי אלי, קרעתי את מעיולי, כמצוה
 עלינו וכהלכה, ואברך הברכה, לאלהי המערכה, דין האמת, אשר הנחתי
 בדרך אמת, וכבר הנני באחת מערי קדשנו, היא העיר

יפו או יפוא,

בנחלת משה דן (יהושע י"ט מ"ו). היא העיר המזכרת לנו זכרונות קדומים. היא העיר אשר אליה הביאו עבדי חירם מלך צור ארזים ועצי ברושים לבנות בית י"י אלהינו, אשר בירושלים, ככל צורך וככל חפץ המלך שלמה והוא העלה אותם ירושלים. גם בבית שני הביאו הצידונים והצורים עצי ארזים מן הלבנון אל ים יפוא לישוע בן יוצדק וזרבל בן שאלתיאל, לבנות היכל י"י אלהי ישראל. היא העיר אשר אליה ירד יונה בן אמתי לדרת באניה לברוח תרשישה, ויגד לרב החובל ולמלחיו כי מלפני י"י הוא בורח. ואנכי גם אני, עתה בורח הנני, אבל עלו ושמה, כי לא מלפני י"י כי אם אל י"י הנני בורח.

בעלותי אל המלון, במרם אבוא המסחרונה, והנה חדר קטן לימיני, החדר הזה הוא בית התפלה לאחינו הספרדים אשר בעיר, ועתה אנשי ירושלים בו כל היום. האנשים ההם באו לרחוץ בים. להם מסר הערבי את חפציו, והמה ישמרו עד כה; לכן קול יצא אלי מהחדר: „אם חפצך תבקש, סורה הנה, כי פה הם“. באתי החדרה (והשעה היתה השנית אחרי הצהרים) ואמצא את האנשים הוגים בתלמוד; ואיש אחד מקציהם, קצר הקומה ורחב, פניו יפים ומאירים, שערות ראשו וזקנו לבנות כשלג, מעטף בטלית ומעטר בתפלין, יושב על כסא וראשו נשען על ידו הימנית, הוגה ומעמיק בספר הפתוח אשר לפניו, עד כי לא הרגיש כי בא אורח הנה. נגשתי אליו בלאט, ואביט עד מה בספרו, ואומר אל הישיש: „מה התקבר אדוני כי כה העמקת עיוןך, הלא הספר הזה עיץ חיים הוא למהרח"ו, ומה הוא הדבר הקשה לפניך?". השב הזה כמו מקיץ הביט בי, וכמו פלא היה בעיניו, כי איש אשר מעילו קצר ומכנסיו ארכים ממעל למגעליו, פאות ראשו בלתי יורדות אף למטה מאזניו, מונעליו מכסים את הגליו למעלו מעקבו טפח מכוסים בשולי מכנסיו, ובאבנט לא יחגור, שערות ראשו ארכות וסרוקות ונטויות אל עבר אחד, מכסים

את

את קדקדו, יודע את רח"ו, ומכיר את ספרו אף כי למעלה מעמודיו לא גרשם שמו! וחפץ לפתור את הדבר הקשה בו!! כמעט שם עיניו בי, ויושט לי ימינו ויברכני בשלום. ואשאלהו לשמו, ויאמר אלי: "שמי משה נהמיה". האם מהאסלאוויטש הנך? "כן הדבר", ענני. שמו זכרו לרב וגאון שמעתי, ומעשה אצבעותיו ראו עיני בשלחו לקעניגסבערג אשר בפרייסן את ספרו נתיבות השלום (קצור ש"ע ח"מ) להרפים, ואני גרם, ולבקשת מוציאו לאור עברתי בין בתרי הקדמתו לספרו ההוא לבדוק ולחוק לכל אשר ימצא שם בדק, ואומר אליו: מה מאושר אנכי כי מצאתיך בזה. ואנכי לשמך ולוכרך ידעתיך מני אז, אף כי עיני לא ראתיך". "ומי אתה" שאלני, ואגיד לו את שמי ואת זכרי, והנה איש נפל על צואר רעהו, ונשבע נשיקות קדש גם שנינו יחד. האנשים אשר בחדר השתאו, כי קדוש האיש להם. חברת הישיש הנכבד הזה היתה לי נעימה מאד, כי ראיתי כי לא ממורדי אור הנהו, אף כי הוא מעמיק בקבלה הסודית הידועה. אמנם כן דרך חדי השכל המעמיקים בתלמודינו, ונפשם תערוג לשוטט למעלה משכלם, ואת ספרי פילוסופי עמנו ובלתי עמנו לא קראו ולא ראו, יבקשו מפלט למו בקבלה, אשר גם היא תחקור מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור, אף אם בדמיון יסודה, אכן על ברכי הפילוסופיא הקדמונית — נולדה. האיש הנעלה הזה, מלבד גאונו וצדקתו, הנהו חודר משכיות לב גם בתהלוכות התבל; ממנו נודע לי את אשר חפצתי לדעת מתכונת הבטלנים באי הארץ ומשתקעים בה, ואם לשונו סגורה וידיו קדש מהטיל מום בקדשים, בגדשים גם בתישים, אבל לא יכסה על עונם, זו כחם ואונם, אף שגלה פחות מאצבע במקום שנשארו יותר ממאה טפחים מכוסים, טמונים וכמוסים.

בשבתי אל הלחם לאכול, וישאלו האנשים אשר הסבו אתי יחד, לכל אשר עבר עליו שם על החוף. ויאנחו על הגזרה הזמנית הזאת אשר יצאה מאת ממשלת השלטון ארזניהם ומלכם הטוב, ויספרו באוזני

דבה רעה,

והיא דבת רבים ודבת עם, כי ידי המלאך הרוסי היושב בקאנסטאנטינאפאל בפקודה הנמרצה הזאת (אשר לכן גם ממלא מקום הציר אשר בזה עמד מרחוק ויטיצב מנגד ביום עשקו צדקתי, וירא ברעתי ביום אידי, ולא הניא עושי רשעה מרשעתם, ולא הוכיח על פניהם רעתם). הפגע הפגיע המלאך הזה בשרי ממשלת הארץ לבלתי נתון להגולים (עמיגראנטין) בוא אל הארץ, למען תמנע העמיגראציע בכללה, אשר לא לרצון היא לממשלת ארצנו. ואראה למו, כי שקר בימינם ואולת בשמאלם. א) כי אם הפצה ממשלתנו לעשות כדבר הזה, לא עשתהו בסתר, והיתה מודיעה בכתבי העתים, ולא נתנה ספרי מסע לגוסעים; וגם המלאך היושב בעיר הבירה לא היה מקרבני בימין צדקו, ולא נתן לי את מכתבו אל ראש שרי חשופרים שם בעיר המלוכה, כי יתן לי מעסקרע. ב) הבהסגר שערי ארץ ישראל יסגרו שערי כל הארצות כלן! ואיזה אמעריקא שפניא ויתר הארצות, אשר בהן אמרו העמיגראנטין להתאחו? ואין א"י כל העולם כלו, אשר בהסגרה מבני ישראל תמנע ותבטל העמיגראציע כלה. ג) ושרי ממשלת השלטון הלא בפה מלא יאמרו, כי רשות לגולים להתאחו בסוריא וארם וכל יתר ארצות אויב המזכות כא"י, אשר השלטון יפרוש כנפיו עליהן, ותחת כנפיו יחסיון; הלא בדבר הזה יקרא לגולים ויתן למו להאחו בארצו, שלא כרצון המלאך, לפי דבריהם; ולעמיגראציע גם זה די. ד) אם ככה יאמרו על ממשלתנו אשר באמת העמיגראציע לא לרצון לה, ותחפוץ כי ישארו יהודיה עבדיה הנאמנים בארצה, מה יענו ברומעניא האכוריה, אשר בשתי ידיה תהרפס, ובכתבי מסעה אשר תתן ליהודי ארצה כתוב מפרש כי אין להם הצדקה לשוב אל ארצה, ארצם ומולדתם, והיהודים בעצמם מכרחים לתתם בספר אשר בידי מחוננם הנותן למו תעודת המסע, כי לא ישובו עוד. האם גם הממשלה הקטנה ההיא, שנזאת נפש השלטון, בקשה מאת שרי ממשלתו, כי לא תתן ליהודיה

ליהודיה מדרך כף רגל על אדמת הקדש? והיא הלא גם שערי השמים
 תפתח למו לעלות עליהם, רק כי יעלו מן הארץ, ארצם אשר תקיאים
 מקרבה. ושרי ממשלת השלטון, התהי אונם קשבת לבקשתה?! ומדוע
 כיהודי רוסיא כיהודי רומעניא משפט אחד למו, ועל שניהם עבר הכוס
 המר הוזה לבלתי תת אותם לעלות היבשה להאחו בארץ?! לכן כל איש
 אשר מוח בקדקרו יבין וישיכיל כי הדבה הזאת דבת כסל ואולת הנגה.
 ואשר שמעתי אני, מאיש רם ונשא, אשר יש לו מהלכים בין
 העומדים בראש, כי ידי החפצים בבנין מסלת הברזל בסוריא היו במעל
 הוזה; כי כפלשתינא לעומת שאר הארצות יושביה מעמים, כן סוריא לעומת
 פלשתינא, ובה נמצאים מקומות רבים אשר אדם בהן אין, אף כי האדמה
 פוריה ושמנה; ומלבד הערים הגדולות דמשק ובארות ורעותיהן, בכל שדי
 הארץ האנשים מעמים, אשר כמוהם כאין, והמסחר לא נפרץ ביניהם וממנו
 לא ידעו המה ואבותיהם. את הדבר הוזה ראו חפצי בנין המסלה, ויוסיפו
 לראות כי עמיגראציא פרצה בארץ, ומי המה העמיגראנטיין? יהודים!
 היהודים הידועים מימות עולם, כי זה דרכם בכל מקומות פוזריהם להרים
 המסחר עד שחקים, כיד חריצותם היקרה וזריוותם הטובה עליהם. ומה
 חסרה המסלה, אם לא אנשים כאלה! ויאמרו, באה העת לטובת מסלתנו,
 והכסף יענה את הכל, נוציא קול ע"י כה"ע כי אמעריקא לא טובה
 לדתם, ושפניא שם שפך דם אבותיהם כמים בגלל אמונתם (וצרפת, אנגליא
 ואשכנז, נקו מאלה?!). וגם לארצות אחרות בקשו תואנה וימצאו (יש
 באמת, ויש בשקר יסודה). לכן ישובו אל ארץ אבותיהם, ארצם
 היא, ביתם, נחלתם, להם היתה ולתם תשוב, ירושתם
 היא ויירשוה. ועוד מליצות קשות ומבטאים דוקרים כאלה; והיה
 בשמוע השולטן, כי היהודים מתחפשים ובאים לרשת את ארצם, לא יתנם
 להתנחל בה, אף לא דרוך עפר ארצה, ולא תשאר לפניהם רק סוריא, אשר
 גם בה ישבו אבותיהם מעולם, ולא התקדשה למו בקדושת הארץ הקדושה,
 ובכל זאת גם היא קדושה בעיניהם, אף אם בקדושה לא רבה, ושמה לא
 תירא ממשלת השלטון מטענותיהם בימים הבאים כי להם היא, כי לדעתה
 אין ליהודים כל דין ודברים עליה; ואנתנו מצדנו נבטיח לכל יהודי ויהודי
 אשר יעבוד במסלה שבעה פראנק ליום, ואחרי הגמר המסלה, גם חבלי
 נחלה סביבה מבלי מחור; היהודים יפרצו וירבו, עושי מלאכה לא יחסרו
 עוד, המסחור במשלוח ידם ובחריצותם יגדל ויפרוץ, והמסלה תרום ותעל
 מעלה

מעלה מעלה . כן חשבו , כן נועצו וכן עשו . כל כה"ע , הן המדברים בלה"ק , הן המדברים בשפות ההיות המתהלכות בארצות איירופא , הן בשפת זארגאן , אשר בהם באו דברים המדברים בשבח ישוב א"י כלם יחד תקעו בשופר גדול , ויריעו בהצוצרות התרועה , כי היא ארצם , אדמתם , חבלם , ונחלתם , ירושתם , וגאולתם , את כלם יחד צברו חמרים חמרים , ויפרשום לפני שרי ממשלת השלטון , ויאמרו לאמר : „ראו מה היהודים האמללים הושבים , ועוד מעט , ושנים מספר יעבורו , ויאמרו כי להם הארץ , ואפומרופוס ממושלי איירופא ימצא , אשר יריב ריבם , והצל יציל את השה מפי הארי וישיבנו חי לאשר לו הוא . כה"ע האלה נקבצו וימלאו לשכת שר הפנים (1) השרים ראו כן תמחו , שמעו ורגזו , נבהלו נחפזו , ויוציא הגזרה הזאת לבלתי תת לעמי גראנמין יהודים לבוא אל הארץ , ורק על הארץ ההיא אשר בה היתה ממשלתם לפנים , ולא על ארץ אחרת אשר אין להם כל דין ודברים , זכות ויפוי כח עליה . ורק על עמיגראנמין הבאים יחד בהמון רב , יצאה פקודתם , יען כי הם בעיניהם כנוודים אשר נדרו בימים מקדם לרשת משכנות לא להם . ולא על יהודים באים למסחר או להתפלל במקומות הקדושים , או לקנות חבל נחלה בתוך איש פרטי , ורק המושלים הקטנים באהבתם לכיסם , יוסיפו משמרת למשמרת סוג לסוג , ולא יתנו לכל יהודי אשר רק שם רוסיא או רומעניא נקרא עליו , לעלות היבשה , יען כי יהודי הארצות ההן זכו לשם הכבוד הזה באסונם וביגונם . ובדבר הזה ימלאו כסף חוריהם ומעונותיהם אבן חן . לכן אחינו הנאורים והיקרים אשר בירושלם הגישו על אודות הדבר הזה תעצומות ריבם לפני פחת הפלך ; והפחה ההוא בצדקתו צוה על פחת יפו , כי ימלא החק רק כפי הפקודה , ולא יוסיף גזרה לגזרה ; הפחה הזו בעוד שאין קול

הגובה

(1) בתצפירה (ש"ז 240 צד 316) אמור : „גם השמועה כי בחצר הוגרסה נקראו מאמרים רבים במכ"ע לישראל אשר הפרויו על המדה וברגש רוחם העירו את העם לשוב לבצרון לאום טריני והמאמרים האלה הכעיסו את לבות שרי החוגרכים . כל השמועות האלה בשקר יסודן , ימלא לי הכותב ההוא אם אומר לו כי דבריו אלה בשקר יסודם , ואשר אמר לו ככה בשקר החעו ; והשמועות האלה אמר , איחן יסודן ; כי הדברים אשר ספרחים בזה , באזני שמעתיים מפי איש אמונים שר וגדול אשר עיניו ראו ואזניו שמעו , והוא ער ראיח , ועד שמיעה ומה לנו עוד ! ואין לנו רק לבקש ולאמר למול מאחינו מאמר חז"ל (אבות פ"א) : „הכיים הזהרו בדכריכם . ואתם נבונים מכקשי דעת , לכם לדעת , כי למע' עין רואה ואזן שומעת .

הגבוה ממנו באזוני, לקולו ישמע. ואחרי עבור השאון, ושב לדרכו ולעלילותיו; ושב שר הפלך אשר בירושלם וצוה עליו, ושב ושמע, ושב ושכח וכו' וכו'. כה יתהלכו הדברים חליפות חליפות כמשפט הארץ. אבל כל קיר ברזל אין בינינו ובין הארץ הקדושה. ומלבד זה, כבר ידוע כי גם הברזל חמס ימס מפני הכסף, כהמס דונג מפני אש.

השלטון, נפשו טובה ליהודים, נפש יקרה וקדושה לו אשר לא תבריל בין דת לדת, ואין כל הברזל קל במשפט האזרחות בין היהודי ובין המושלמני; וגם לפי חקי הקאראן (ספר דתם) חוב קדוש להם לאהב את הגר, ולתתו התנחל בארץ אשר יבחר בה מבלי מפריע. לכן סוריא ויתר ארצות המורקייא פתוחות הן לכל, מבלי פוצה פה ומצפצף; ואם יש לנו להתעצב, כי עלו באזני שרי הממשלה דברי המוציאים דבת ישראל רעה לפניהם, אשר הכל יבינו כי רק למען תגדל תועלת מסחרם במסלתם הוציאו הדבה; הרבה יותר מזה יש לנו לצעוק חמס על המוציאים הדבה הרעה הזאת עצמם; כי בדבר הזה הורידו לארץ, השפילו עד עפר, כבוד אומה שלמה וקנה לימים, הירועה בדה"י לכל עם ולשון, כי מאז נפורה בין הגוים ונפרדה בין העמים, עם שונים לא התערבה, ואהבת היא את כל מלכיה המושלים עליה בשבט מישור, וכי מעולם לא בגדה בכל מושל, אף אם מושל עריץ היה ושפך את דמה כמים ונתן את לחומה כגללים. והתלמוד הקדוש לאומה הזאת, הוא נתן חק על זה, חק ולא יעבור, ואמר כי השביעה הקב"ה על אודות הדבר הזה, וכאמרם (בתוכות קי"א): ג' שבועות הללו למה? אחת שלא יעלו ישראל בחומה (פרש"י יחד ביד חזקה) ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם וכו'. ושם הלאה אמרו: "ושלא ידחקו את הקיץ". ובאגדת בראשית (פ"ז) אמרו: "אני פי מלך שמור וגו' אמרה רוח"ק לישראל משביע אני אתכם שאם תגזור עליכם מלכות אל תמרדו בכל דבר שגזרה עליכם". ובמדרש קהלת (ט' י"ח) רבה, על פסוק טובה חכמה מבלי קרב: "אמר רבי יודן כל המעיו פניו במלך כאלו מעיו פניו בשכינה וכו'". הוא הוא מה שאמר החכם מכל אדם (משלי כ"ד כ"א): ירא י"י בני ומלך עם שונים אל תתערב. הדברים האלה חקוקים ושמורים על לב כל איש ישראל מני אז החזיק בשתי ידיו ברוחו ובנפשו במעו התלמיד הקדוש לו; ומעולם לא נשמע ולא נראה כי יהודי תלמודי יבגוד במלכו חלילה. והבוגדים, לא ידעו את התלמוד ואת שיחו, דתו לא ישמרו, חקיו לא ינצורו, משפמיו לא ידעו,

ואת אורחותיו בלעו; שונאיו המה בנפש, ומימיו המהורים, בעיניהם מיט
 ורפש. וא"כ אך לשוא יפתרו פחד מעם בזו ושסוי זה הנאמן למלכו ולא להיות
 ותלמודו בידו. ועון מוציאי דבה אלה לא יכפר לנצח, ופשעיהם לא ימחו
 מדברי הימים הכוללים, אשר מהם לא נעלמו למודי התלמוד וחקיו
 ומשפטיו לישראל, ותכונת המחזיקים בו באמת ובתמים, כל הימים.

ידענו כי חפצי בנין המסלה אנשי מעלה רמים ונשאים המה, ולא
 נאמין הלילה כי היה את נפשם להרע לישראל; ונחפוך הוא, עלינו להחזיק
 טובה למו, ולהודות להם, כי בצד אחד בבנין המסלה (אם יעלה בידם)
 בקרב את היהודים הנחדפים והנדהפים מפני חמת המציק לעבודתה
 ולאדמתה, תצמח טובה רבה וישועה גדולה לשדודיהם ולרצוצים המבקשים
 עבודה ואדמה, ואין; אבל בצד אחר, עלינו לבקש מהם, כי בתת לנו
 הרבש אל יעקצונו בעוקצם. כי כבר סבנו מכל צד פצע וחבורה ומכה
 מריה; אין מתום בבשרנו מתנופת ידי אנשי בליעל ומהבל פי בני בלי שם
 הרעים והחמאים, החפצים לבלענו חיים ומבשרנו לא ישבעו, ומה להם
 לאנשים גדולים ונכבדים כאלה, כי יוסיפו להגדיל המורה בדבר שאין
 בנו לא מניה ולא מקצתיה! והיו דבריהם פצע על פצע, מכה על מכה,
 ושבר על שבר. ולא באופן כזה עליהם לבקש טובתם וטובת היהודים
 השדודים, הישראלים האמללים. אהה י"י אלהי ישראל, השיבה נא אתה
 שבות ישראל אז ידע ישראל, כי שלום על ישראל.

האנשים שמעו והאזינו את דברי, ויתנו תודה לי על אמרי, כי גם
 הם אמת יאהבו, וצדק יחפצו. ואני כמעט סעדתי לבי, עובתים,
 ואצא לחקור

על אודות הועד ליישוב הארץ ;

ואסור אל בית האיש הנכבד ונשוא פנים ר"ח אמואלאג ממלא מקום ציר אנגליא פה בעיר ; בפנים צוהלים הביאני חדרו , ויכבדני בספל קאפפע כמשפט הכנסת אורחים פה בארץ , ונשתעה יחד כשעה תמימה ; ויבקשני לבקרהו גם ביום מחר . בשני ימי שבתני ביפו, נודעו לי כבר כל תעלומות סתרי הועדים . אנשי הועד אנשים נכבדים המה , בקרו את הארץ וידעוה , חפצים ביישובה ולהקים הריסותיה . אמנם באחת יאשמו , באמרם , כי אין עינם ולבם רק לטובת ישוב הארץ , וכל עמלם ויגיעם רק לטובת כלל ישראל . והדבר לא כן ; אנשים סוחרים הם , אשר לטובת עצמם ישאו נפשם . ולו הגידו הדבר הזה למבראשונה ולא כחרו , כי עתה לא מצאתי בהם כל עון אשר חטא . אמנם אנשים סוחרים המה , את אדמת הארץ יסחרו , וכל סוחר משבח מרומם מהדר מהלל ומפאר את סחורתו ; לכן כל החפץ לתקוע ידו לסוחר ההוא , עליו לתקור לדרוש לבדוק ולבקר את סחורתו , ולא יאמין בשוא נתעה , כי הסוחר הזה רק טובת הקונה ידרוש , ולשם שמים הוא מתכון , אף אם שבועות ונדרי הבאי ירבה לרבבה ולא יביט אל המעיל אשר הוא לבוש בו , לא אל יחוסו , ולא אל כבודו , רק אל הסחורה אשר יחפוץ לקנות , אליה ישים לבו , ואל מחירה , ואל הבטחון כי תבוא לידו ולרשותו מבלי כל מפריע , והדבר הזה ירבה לתקור ולבדוק בשבע חקירות ובשבע בדיקות . המסחר בחבלי נחלה , אין חטא ; ונהפוך הוא , טוב ייפה הנהו , בארץ אשר חבליה בלתי ידועים לנו , ואת לשון יושביה מעולם לא נשמע , הלא טוב לנו סוחרים הדואגים לטוב סחורתם במרם יקונה , מאנשי בינים מליצים ומתורגמנים אשר לא יחושו לסחורה , בלתי אל שכרם ; יפתו את הקונה , וקל האמונה יאמין במו , ויפול בבור כרו לו . ואת אשר אחזה אני , ברבות הסוחרים בחבלי נחלה תאשר הארץ כי ברבותם , ורצון כ"א למכור סחורתו ולקנות אחרת , כדרך הסוחרים המהירים והוריונים להגדיל ולהרבות מסחרם , כי ברבות המכירות ירבה

השכר אף כי מצער הוא, רב יתר ממכור מעמ' ובקש שכר יתר הרבה מאד, לכן לא יוקירו סחורתם ולא ירבו במחירה. ומלבד זה, הן בהוקיר האחד, נקנה אצל השני, כי אין מנפול בדבר, לכן בשכר מצער ימכרו ממכרם, והשכר הזה שוה בנוק שכר אנשי הבינים מליצים ומתורגמנים, חפוש במקום לא נודע לנו מתמול שלשום, והפסד הזמן.

אם כה עשו אנשי הועד (אשר אקוה כי בן יעשו), והועדים ירבו, וב"א לא יפול את החררה אשר הפך בה רעהו, ונתתי להם את ברכתי בתוך ברכות כלל ישראל. כי אין פשע ורשע בשכר ורוח, אבל גדול עון ערמה ומרמה; סוחר לשם שמים, עונו כפלים.

אבל מה רע ומר לי הפעם, להגיד קבל עם את אשר חזו עיני ואשר שמעו אזני בכל ימי שבתו בארץ הקדושה, כי בהיותי אחד מהתרים את הארץ, לחקור ולבדוק את כל הדברים הנוגעים אל ישובה ולקנין חבלי נחלה בה, חיבה נפשי לבלתי העלם דבר מכל אשר היה לפני למראה עינים ולמשמע אזנים, אף כי צר לי, בפגעי בזה חלילה בכבוד אנשים פרטים, אשר לא הסכנתי לעשות כה מעוררי עד היום הזה. אבל חוקה עלי מצות התורה הקדושה, לבלתי עמוד על דם רענו, לבלתי תת מכשול לפני עור בדבר, ולבלתי השגותו בדרך אשר הוא הפך ללכת בה. לכן חוב חבתי לכל חובבי ציון וירושלים, המחווננים עפר ארצנו הקדושה ואשר ירצו אבניה, להגיד למו ולהתרות בם, לבלתי יתעו להאמין חלילה בכתבי העתים היוצאים לאור (לחשך) בעיר אלהינו, חדשים לבקרים; כי שם מכתבי עת ככמהין ופטריות, בן לילה יולדו, יקראו למו שם, יגמלו, יגדלו ועבר יום וכבר הזקינו, ועברו ובמלו מן העולם; כי לא נבראו רק לשעתם, יקראו קריאתם, ישירו שירתם, וישבלו בנהר די-נור, וישובו לעולם התהו, ואין זכר למו. וככה לחודעות אנשי ועד בלתי נודעים בלתי מסמכים ובלתי מסמכים מאחינו שבגולה הידועים והמפורסמים לנו בצדק ובמישרים; כי עיני ראו דברים אשר לא האמנתים לולא ראיתים, שמעו ואספרה.

אל תתפלאו אתם הקוראים, כי הצגתים בזה, והנם ילדי כל הימים אשר הייתי בארץ, מהיום הראשון עד היום האחרון, ומקומם ביום האחרון יום הגמלם בקרבי, לא ביום הראשון יום החל להצטיר האפרוח בביצתו, ולא ידעתי אז עוד אחריתו. אבל עליכם לדעת, כי בספרי עתה הדברים ההם, הלא כבר עבר היום האחרון ההוא, ואני כנגעי עתה בקצה עמי בדברים המרים ההם, הם לבי בקרבי, וכירמיהו הענתותי (ירמיהו כ' ט')

אומר: "והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי ונלאיתי כלכל ולא אוכל".
 ואתם הלא אחת היא לכם, אם פה או הלאה אספר את אשר עלי לספר,
 ולי הן ייטב, כי אסיר מסבל שכמי אשר כמשא כבד יכבד עלי, והאש לא
 תבער בי עוד, לכן האוינו ואדברה:

בכל ימי שבתני בארץ היו לפני אנשי ועד. גם אנשים פרטים
 המתהללים כי בידיהם הארץ, וכי אך לטובת ישובה יקריבו גם את גוס
 גם את נפשם, ואנכי אשר כני או אין דרכי להאמין לכל מתחפש באפר
 הצדק והחסידות, האומר כי כל אשר הוא עושה הוא רק לשם יחוד וכו',
 וחלילה לו ממחשבת פיגול להנאת עצמו, חקרתים, דרשתים, הניפותים
 בשלש עשרה נפות, ובקרתים, ומה מצאתי? שמו שמים! בעלי הטובות
 ההם, אין נפשם אל הצאן רק אל צמרן ועורן, לא יחושו להשוות הנדחות
 רק למעט חלבן אשר אולי עוד ימצאו בשדיהן. זה משפט הועדים בימים
 האלה ובזמן הזה, אשר הרעישו תבל ומלואה בכתביהם בכזביהם ובפחותם,
 ואשר היו משנה שברון וצרה צוררה לאלה אשר האמינו לקולם, וימהרו
 ויבואו אל הארץ אשר אליה כלתה נפשם ותהמה רוחם וצרות כספיהם
 בידיהם (זה כמה מאות וזה כאלף ר"ב) ובני ביתם עמהם. באו, ומה
 מצאו! שקרים, כזבים, משפחות משפחות באו, ומה היתה אחריתם?
 אוי, עדי אויב; שמלותיהם בלו, שארם מעל עצמותם אכלו, וכספם והונם
 כלו. יש אשר היה חכם מצליח רואה את הנולד — לא לימים רבים ועתים
 רחוקות — וימהר לשוב בעוד מצאה ידו לכלכל הוצאות שובו, ויש אשר
 כלתה פרוטה מכיסו וימכור את בגדיו ובגדי אשתו ובני ביתו לשבת ומועד,
 וינסו כמו מתוך ההפכה, ויש אשר התמכרו — אהה לשברנו — למסיתים
 המדיחים צירי חברת בריטאניא הידועים, אם בעצמם, או בתת לידם את
 עולליהם וטפם למען יורום דרך החיים!! ובמחור צאן קדשים אלה, נתנו
 בעלי הרחמים האלה, לאבותיהם די הוצאות שובם לארצם ולמולדתם,
 או כלים וכסף די מצוא חית ידם במלאכתם אשר יעשו, אם בעלי מלאכה
 הם. עדים על הדברים האלה כל יושבי ירושלים, ועדים ידידי
 החכמים היקרים פינעם וד"ר הערצבערג, אשר בכל כחם ועמלם מצאו ידי
 עושי צדקות השנים האלה לפדות כעשרה מהילדים האלה מרדת שנת,
 וכארבעים עד חמשים עוד נשארו בידי צודדי נפשות ההם.

המסיתים והמדיחים ההם, עוד יתרה עשו: קנו למו אחוזה סמוכה
 ליפו כחצי שעה, ושמה מד-א-ל-פ-ד-ן, בת שלשת אלפים דולום, וכרוזא

קרא בחיל: „מי מבני ישראל העניים (ערך שלשים משפחות) אשר אין לו כל משען, וחפץ באדמת הקדש, יסור לפרידלענדער (ראש המסיתים אשר בירושלם) והוא יתן ערך עשרה דיסאמין אדמה מובה ופזורה, לכל משפחה ומשפחה, גם בקר וצאן, גם המורים, גם כלי עבודה, גם זרע, גם אבנים לבנין בתים (בתנאי שאלה אשר יתאחזו המה בעצמם יעסקו בבנין בתיהם), וארכה תנתן להם לשלם מחיר כל הנ"ל בלי נשך ותרבות במשך זמן בלתי מגבל, והוא עד כי ירחיב י"י למו ותמצא ידם לשלם מהנתר למו מתבואת ארצם ותנובתה. וכי אין את נפשם להדיח איש מאמונתו, וכ"א יוכל לחיות בדתו; כי אין עינם ולבם רק אל החמלה". וככה יתן (המדיח הנ"ל) עבודה ומלאכה באחוזתו אשר בירושלם, לעבוד לחפור ולגדוד וכדומה, דוקא לעניי הגולה אלה אשר אין להם כל משען ומשענה; ואף שאינו צריך כלל למלאכתם ולעבודתם, שכרם אתם, והרוצה לאכול על שלחנו, יאכל די שבעו ככל אות נפשו, חנם. ועמדי יחד נסעו שני אנשים עולי ימים מיפו לירושלם לעשות מלאכה באחווה ההיא, ויהללוהו בפיהם, ובדברי על לבם לשוב מדרכם חשך זה, ראיתי כי כבר נגע ארסו עד לבם, וכי כבר רגלם האחת עומדת בהר פרצים, וארף מהם.

כה ילכדו את הנרחים והנרכאים, את השדודים והרצוצים, את העניים והאביונים ההם במלכתם, ונלכדו. ועל פת לחם יבש נקודים יפשעו הגברים האלה; ומה תהי אחרית אלה! י"י הוא היודע, וישראל הוא ידע....

זה פרי הרעש אשר הרעישו הועדים, וזה תוצאותיו, י"י אלהים, חוס ורחם, על עניי צאן מרעיתך, צאן קדשיך, אשר באין להם כל מורה ומנהל, כל עוזר ותומך, רועיהם הרעים התעום, ובנוסס מן הפחת, נפלו אל שחת. אל רחם וחגון, הבט נא, רחום נא, על עמך, למען שמך. כל אלה ראו עיני, ותכהינה מראות. ואנשי הועד אשר אין עינם רק אל בצעם, והעשירים אשר גם יקבלו מהחלוקה, והמנהלים והרועים העומדים בראש לכל דבר שבקדושה, והאופנים וחיות הקדש, שאננים במעונם ושקמים במכונם. אוי, נפלו נרחים בידי מדיחים. האנשים הרפים, בפי נחשים שרפים, והבגים, רעי פנים, יינקו ראש פתנים, ואלה יבטאו בשפתים, „ורחמו מן השמים!" שרפי מעל, השקום סף רעל; ושרפי התפת, זה, ישביעום נפת!!

ולפני ואתרי כל אלה, בראות אנשים פרטים הלובשים אדרת שער

למען

למען כחש, כי לקול אנשי הועד המו שערי ירושלם מהבאים לתור את הארץ ולקנות חבלי נחלה באשר ימצאו ויישב בעיניהם, חשבו כי באה העת אשר בה תתחלק הארץ לשבטים ולבתי אבות כבימי יהושע בן נון, ומי המה אשר יהיו מפילי הגורלות? הלא אנשי הועד; ומי יזכה בגורל ואדמתו בחבל תחלק ואת כיסו ימלא? הלא אנשי הועד; ויתקנאו בם, ויאמרו: אלה המקצרים בעליונים ומאריכים בתחתונים ימלאו טרף חוריהם ועשר במעונותיהם, ואנחנו מחשים! הבה, אנחנו היראים והחרדים, נקומה נא גם אנחנו ונמלא בתינו שלל; הלא בנו, ביראתנו, וברוח האלהים המרחפת על פנינו, בפאת ראשנו הארכה ויורדת למטה מפאת זקננו אשר לא נגעה בו יד, הלא בנו יתנו אמון רב יתר מבאלה קצוצי פאה, כובעי קש על ראשיהם וצעוף לבן רתומה לכובעיהם מרחפת על ערפם וגבם; הבה, נתקע בשופר ונרים קול, כי יש לנו חבלי נחלה לממכר, וישמעו העברים ויבואו, ויתנו לנו ברכה, נשתכר נעלה ונצליח. במחשבתם חשבו, בפיהם דברו, וכן עשו. ויולדו שתי כתות בארץ, תאומים לא מתאימים, סרעישים ומרעיוטים; הכת האחת, אשר כנו עצמם בשם „אנשי ועד“, והשניה, אנשים פרטים בלי שם אשר התכללו לכלל אחד. ותרגל הכת האחת את כל מדרך כף רגל רעותה; וכמעט נודע לה המקום אשר בו דרכו רגלי הכת האחת, ותמהר גם היא ותשלח את אנשיה שמה, ויבואו ויוסיפו על המחיר אשר דרש הערבי מאת הכת הקודמת, ויעל מחיר האדמה על אחת שלש, עד כי כמעט השתגע המוכר למשמע אזניו, ולא ידע כמה לבקש; וישב במסבת נשיו עלו ושמה, מקמר מקמרתו, ופורש סכמרתו, לצוד אנשים, שרודים ומגרשים, נבהלים ונרעשים. הדבר הטוב הזה, היקר והנכבד, עשו לנו בעלי המינות האלה, אשר התפארו והתהללו בכתבי העתים, כי אין נפשם ורוחם עינם ולבם, רק לטובת הכלל ולישוב הארץ.

בידי האנשים הפרטים האלה עלה להתחבר את אחד הצירים, אשר יש לו אחוזת נחלה, בת שלשת אלפים דולום ארץ מישור וערך אלפים דולום הרי אבנים; המישור לירק ולזרע, וההרים לגנות פורדים וכרמים, ויש בה גם שלשה מעיני מים, וערך שש מאות עצי זית; האחוזת הזאת „הר-שׁוֹבֵב שמה, בחצי הדרך העולה מיפו ירושלמה, רחוקה מכפר בא-ב-אל-ועד (העומד על הדרך) כשעה אחת. ויתפשו עמו לתת לו מחיר כל דולום בארץ המישור ארבעה פראנק (וארץ ההרים לא יתחשב,

ובלי מחיר תנתן כלה לאשר יקנה ארץ המישור כלה): וישלישו שני הצדדים בידי שלישי, כ"א חמשים נפליין (ערך 400 ר"כ) לבטחון מהצד העובר לצד המקום. כמעט שמעו אנשי הועד מהמציאה ההיא ויפלו גם הם עליה, ויבואו אל הציר וישקלו אל כפו ששה פראנק מחיר כל דולום; הציר כאיש אמונים ענה למו: "לא אוכל לגמור עמכם המכירה החדשה הזאת מבלי שמוע בראשונה מה בפי הקונים הראשונים". הקונים הראשונים באו ליום המועד לגמור את קנינם, ויאמר להם הציר: "קחו לכם את חמשים נפליין המונחים לבטחון ולערבון, כי לא אתן לכם האחוזה, כי הונתי ובטל המקח". והמה כשמעם ויחרדו ויפול לבם, וישאלוהו: "מה המחיר אשר יתנו לך". ויאמר להם: "ששה פראנק". וימהרו ויחלמו ויאמרו: "לנו משפט הקדימה, ואת הששה גם אנחנו נתן". ויען הציר: "לא אדוני, ששה נותנים לי, אבל תשעה אנכי מבקש". ויחררו האנשים חרדה גדולה מאד. והתחרדה, מה הולידה? הן הארי לא יעזוב מרפו, ומי בבית הרחצה, יהי לשמחה לעזוב את ספל המים, והוא אחוז בידים. התפשרו האנשים האלה לתת לו ששה, והוא ישאר שותף בעסק זה, והיה במכירה ותנתן לו מתצה מהיותר. הפליאו הערומים האלה בערכתם, כי מעתה לא ירהב איש עוד להוסיף ולהוציא מידם את בלעם, וגם הציר יעזרם להעלות המחיר ככל אשר תמצא ידם. ואם יצטרך הדבר, והיו המה לאנשי הבינים והציר למוכר. אחד האנשים כמעט נלכד ברשתם; המה בהבהילם למסתרם לא חששו אם יש לציר זכות ויפוי כח כתוב בספר כחק, על האחוזה ההיא. אמנם האיש ההוא, בהציעם לפניו את טוב תכונת האחוזה הזאת, ותמצא חן בעיניו, והמה בקשו במחיר כל דולום שדה זרע (והרי האבנים חנם) שנים עשר פראנק, והוא אמר לתת למו עשרה, וכמעט התפשרו באחד עשר (כשנוי בנדרים פ"ג מ"א), ענה, טוב אחי, אבל במרם נגמור הדבר, אחת אשאלכם, היש למוכר לכם ספר המקנה מאת אשר מוכר לו? הביאוהו וראנו, כי לא כארצות איירופא הארץ הזאת, ויכול היות כי אין לו כל תעודה כי לו הארץ, ובצאת האחוזה מידי איש זרע, והיתה לאיש אחר רפה כח, ימצאו מערערים, ויקומו ויקחה מידו. נבא האיש ונבואתו קמה. האנשים באו אל הציר, ויספרו לו דברי האיש ההוא, ויתר אפו ויאמר: "ציר אנכי, והקונה מידי יוכל האמן בו כי יש לי ספר מקנה, וכי אתן לו ספר מקנה כי קנה מידי, וקמה לו. אבל האיש ההוא חכם, בלתי מאמין רק למראה עיניו, לא אבה האמן. ויסורו ממנו לקונים אחרים, והמה

היהודים הבאים מרומעניא; כמעט נשמעו דברי החכם הנ"ל, החוקר מה לפניו מה לאחור, בתוצות ירושלם, והנה קול יוצא כי כן הדבר, מערערים יש וערבים הם וגם הנם רבים, אבל שמו ידם למו פיהם עד כה, כי לא יכלו לדון את שתקיף מהם, ומחבים להגע צאת האחוזה מידו ליד אחר, או יקומו ויקחוה מידו בחזקה, כי ערבים הם, ישמעאלים הם ומורקים הם, וכי כל ספר מקנה אין, והאחוזה עשוקה, בידי מחזיקה, שלא במשפט וצדקה. היהודים הרומענים בשמעם גם הם הדברים הבריים האלה, נזרו אחור, וינערו חצנם ממנה. ויפלו שתפי הציר מצדיקי הרבים בפחת גדולה ואין לצאת ממנה. אמנם הנואשו האנשים האלה מישע? לא, מהמתיראים והמתחרים המתחסדים והמתקדשים בעיר הקדושה, כל ישועה לא תרחק. ומה עשו? בן לילה הוציאו במכתב עת "שערי ציון" קול קריאה לאחינו שבגולה חובבי הארץ, וכל רוחם ונפשם לישובה, כי אך מאהבת הארץ וקדושתה קנו את האחוזה הנ"ל, ויהללו אותה על אחת שבע, וכי כל כונתם ומטרתם עמלם ויגיעם רק לקים בה מצות התלויות בארץ ז' הפרשת תרומות ומעשרות לכהנים ללויים ח') ויתר החובות התלויות

בארץ

ז') כי יתר המצות, בין שהן בין אדם למקום בין שהן בין אדם לבויות, ונודגות בכל מקום, מי לא קימן בכל פרישתו, בכל דקדוקיהו, בכל כוונותיהו והריג מצות התלויות בהן? א"כ לא תחסרנה רק אלה התלויות בארץ! !

ח') לבקר עיני האנשים החסמים אשר דיני תרומות ומעשרות מוזרים למו, ובלתי יודעים להכחין ולדעת, כי הארץ עוד לא לנו וכי עודנה בידי זרים, ורק תשע הדדות לכוביה והעשירות למסשלה, ואין לנו כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו, ואין לנו כהנים ולוים מיוחסים רק מחזקים; ותרומה גדולה אסורה למסאים וחטה אחת פומרת כל הכרי, ומעשר שני נפרה בשוה פרוצה, ומעשר לוי הממעה, ותרוכת מעשר גם לה יש אוסן הפוסר, וכי כל הפסור מדבר ועושהו נקרא הריוס. (ירושלמי שבת פ"א ה"ב) וע'הו"ס' סוטה(י"ז) ד"ה כתבה אגרת וכו'. וקהלת ז' ט"ז) אמר, אל תהי צדיק הרבה וגו' וע'פ"ד כשמונה פרקי הרמב"ם הקדמתו למס' אבות) וכל הדברים האלה אין מה מקום ברורם וכדאי הם הפוסקים הטקילים לסמוך עליהם בשעת הרחק כשעתנו עתה. וכבר בימי עולי הגולה בימי עורא אשר היו הכהנים והלוים מיוחסים ועבודת יי' במקדש, אמרו, מאליהם קבלו את המעשרות, ולא מחיוב. אף כי עתה שאין כל צל חיוב לפנינו. וע' שו"ת ר"ב אשכנזי (שאלה ב') שגם בדור שלפניו רבו החסידים והחכמים בארץ הקדש אשר לא נהגו במעשרות, ומבלי כל ספק אלה לא קמלי קניא באגמא הוו. ואף כי הרבה להשיב עליהם, אבל נברא קא הזינא, חיובתא לא קא הזינא, לכולהון אית להון פירבא, ברם לית דוכתייהו הכא; אנא /נפשי ולחבראי, לפוס אוייתא ותנאי,

מתניתיו

בארץ ס'), ועוד הוסיפו—תסמר שערת בשרי לשמע שקר נורא כזה!—כי האהודה
 דיה למאה וחמשים משפחות, וכי כבר חמשים משפחות התיישבו
 בה, ויבנו בתים ויטעו כרמים וחיים חיים נעימים י', וכי
 נמצאים מאה משפחות החפצים להתישב במאה הבלי הנחלה הנמצאים
 עוד, וכספם בידם, אפס לא יספיק די הצורך, לכן יקראו נדבות וישמיעו
 לכל מי אשר ננעה אהבת ארצנו הקדושה בלבו, למחר לצאת לישע
 האנשים ההם ולעזרם, וכל מי אשר יתנדב לדבר הזה, מלבד שכרו
 לעוה"ב (אולי כל ש"י עולמות! כי אין עינם צרה בכמו אלה) גם פעולתם
 לפניו, להתפלל על קבר רחל אמנו ואצל קברי אברהם יצחק ויעקב
 במערת המכפלה י'), מלבד תפלתם הקבועה אצל הכתל המערבי י'),
 ויקצבו סכום תפלות וסכום ימים אשר בהם יתפללו, וסכום האנשים
 המתפללים, הכל כאשר לכל כפי סכום כל נדבה ונדבה. הוי, גם תפלות
 במחיר ימכרו ובכסף יקנו! וכפי רבות המחיר, גם התפלות גם המתפללים
 ירבו! אוי, אבוי, נלאיתי, בשתי ונכלמתי להעלות על שפת לשון, שקרים
 נבערים והבלים נפתלים כאלה, וכל זה למען תפוש בני ישראל התמימים
 והישרים

סתניתן ותלמודאי, בעיקרא דרינא, אישרי חצינא, ובדלית אושיא, איך יקומן כתליא
 וישתכללון שוריא! זעירא אנא דמן חכריא, ידונן בה רבכיא, רחמין ענהון כאבא ית
 בנא, וידרכון קשום, חותמא דאלהא קשום, מרא דארעא ושמיא.

ט') אשר עוד יש לחקור הרבה, אם חייב אדם לקנות ולדור בכית תחייב במזוזה למען התחייב
 בה ואם לא הובה, לפחות אם מצוה היא? וכבר אמרו (ברכות ל"ה): דורות האחרונים מכניסין
 פירותיהן דרך גגות דרך הצרות דרך קפיפות כדי לפטרן מן המעשר וכו'. ולא מצאנו שמיתו
 בידם. וע' מנחות (מ"א). מצדקי למפטר וכו' שם אין חסרון כים ואין דוחק.
 י') דברים שלא באו לעולם. עוד התרנגולת לא נולדה, והנה אפרוחה בוקע ביצתה ומפריח
 ופורח!! ואיך אלה מעידים על אשה שילדה, והיא (האשה) עוד לא נולדה.

י"ה) ה, איך לא יבושואלה להתפלל על דבר פשע, על קברי אלה אשר לא ידעו כל עון
 וכל רשע! אבל יודע עול כי כל הבטחתו אשר הוא מבטיח, היא שום, בצל הציר קשוא ואבטיח.

י"ג) אחה, במקום לא רחוק מהמקום אשר היה שם מוכה י"י ואשר שם הקריבו על
 כל עשק על כל גזל אול תמים מן הצאן! אבל שכחו כי בתחלה היה על המעול לחשוב את
 הגולה אשר גזל או את העשק אשר עשק. אוי, מובלים ושרץ בידם!

הישרים בלבם, כי מי לא יאמין חלילה בדבר הבא מארץ ישראל ונדפס בתוככי ירושלים!! הה, מלכדת חדשה ללכוד רגלי מאמינים לכל דבר, מכמרת אשר לא עלה על לב איש כי יזידו עושי עול לפרשה, ולא יסקלו ולא ירגמו! האין כאן כל בושח כל כלמה לשקר בדבר גלוי לעינינו! וכלל גדול בידנו כי במלתא דעבידא לאגלווי לא משקרי אינשי, והרי זה שקר גלוי וידוע לפנינו ולעינינו, ואלה לא יבושו ולא יכלמו בשקריהם ובתרטיותם!! אמנם כל הכללים בטלים, לפני ב ש ל י ם וְסַעֲוִים.

בבוא העלה ההוא לפני, השתוממתי, נדהמתי, עצמותי רחפו וידי רפו, ברכי כשלו ועצמי נבהלו, כי בעיר האמת והצדק, עיר אלהים אמת, ידפיסו שקר נורא כזה, והבלים מגלים כאלה! ומהרתי והראתי העלה ההוא לידידי הרהח"ד י"מ פינס נ"י וליתר אוהבינו; ואמר אליהם, הנה ליום, הנכם ראים בעיניכם את הנבלה הזאת בעיר אלהינו, ואתם מחשים! הרשעה יוצאת במגלה עפה, ולא תשליכו את אבן העפרת אל פיה! ויענני א ח ד מהם בדממה דקה ובאנחה השוברת כל גופו של אדם: „לא תנוח ידי על גורל הצדיקים האלה אף כי ישלחו בעולתה יריהם, כי מי שלח ידו ביושב ירושלים להזכית לו רשעתו על פניו, ונקח?! האם לא ידעת כי על דבר צדק ומישרים השקוני כוס התרעלה, ואנכי על אפי ועל חסתי, שתיתי מציתי. לא אתחד במרעים אשר כל רשעה, לצדקה תחשב למו, וכל עון ליושר" י"ג. אז אמרתי (הלצה, מסעפת פארה במערצה): זה הוא מאמר ר' אלעזר (כתובות ק"א.): „כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון שנאמר ובל יאמר וגו' העם היושב בה נשוא עון". לכן כל משפח משפח, כל צעקה צדקה, כל חדק צדק, וכל רשע ישע, למו. האת, מה מאשרים המה האנשים ההם! להם לא לירוא, לא מפני יצרם, ולא מפני יוצרם; מפני יצרם, כי כל אשר יחפוץ יעשו, וכל משאלותיו ימלאו; מפני יוצרם, הן אם עונם יגדל עד שחקים ויעלה השמימה, בחרפה ובוז ירד מטה, וישלך במצולות ים, כי עון דרי אצי דוא, נשואי עון ושרויים בלי עון, ואיך זה יעיוו דרי מעלה להזכיר

י"ג) ואיך זה הודיע ידידי חרח"ח הכולל אוחב שלום חרדף שלום ר' יחיאל מיכל פינס נ"י ב"המלוץ" (ש"ז 337 א' צד 747) וראה, הצמירה" (ש"ז 42 א' צד 333) ע"ד מקצות על דברים שלא היו ולא נבראו; אולי כשל כח הסבל ונלאה נשוא, או בעבור כי רצו גם את שמו לקרוא עליון ויצל את נפשו.

להוכיר עון דרי מטה אלה! אף כי להעלות עונם לפני כסא שופט צדק אל אמונה ואין עול, ובאו זגלה ותלמודם בידם והוכיחו על פניהם לפני עובר על פשע ונושא עון, כי הם נשואי עון! לכן אלה כי יעוו, עונם לא יזכר, ובלו עון ירוצו, ירעצו וירוצצו. אויה לי, יאמר יעקב, אוי להלצה רצועה ונמרצה כזאת; ומה אעשה ואוני שמעו, אוילים מתהללים, כי בשבתם בארץ הקדושה, מפשעיהם נתן להם הפשה, ורחום יכפר עון, לאלה נשואי עון, אהה, אמונתם כסלתם, כי לא ידעו ולא הבינו דברי חכמים וחידותם.

את העלה ההוא ממנתי בחיקי, כי נחפזתי לשוב לדרכי לחו"ל, ואומר: יזכני יי' ואשוב, ואשלחהו לאחד ממו"ל כה"ע הנאמנים, אשר האמת יקרה לו, למען יפרסם וזונם ורוע מעללם: אנכי כמעט עליתי על אנית הקיטור בחוף יפו, והעלה נגנב מצלחתי; דרשתי וחקרתי על אודותיו, ואחד מהתמימים ענני: "אל תיגע בחפוש וחקירה, אנכי גנבתיו ממך, ואשליכהו הימה, למען לא יחלל כבוד העיר הקדושה ירושלם, על ידו, כי ידעתי את אשר אמרת לעשות עמו". ואעננו: "הוי אויל, קדושת ירושלם לא תחלל, וכבודה במקומו מנה, הן לא יחלל היכל מלך בהמצא עכברי רשיעי באחד מחורי יסודותיו, אבל עלינו להעיד בקהל רב, להזהר מזאבי ערב וחיתו מרף כאלה, ולהגיד גלוי לעיני השמש, כי על הר ציון ששמם עוד גם עתה שועלים (ערומים) הלכו בו, וכי נמצאים נחשים (והנחש היה ערום) מהלכי שתיים, בעדן גן אלהי ארץ ושמים. וכמצוה עלינו מחו"ל לפרסם את החנפים וכו' ולהסיר מכשול מדרך עמנו, ישכבו אלה בבשתם, ולא יתפשו אנשים תמימים ברשתם." על אשר אז ראו עיני ושמעו אוני אבלתי, ועתה בהגיגי תבער אש ואת נפשי הצלתי.

גם פה (יפו) מצאתי רבים אשר הכו בסנורים, וימהרו לבוא, ואסונם עמוק עמוק עד שאול, והנם ממררים בבכי. אחד מהם דר בחדר צר אשר בעלית מלוני, הוא ושמונה נפשות (אשתו וצאצאיהם) אשר לרגלו. האיש ההוא שפך מררתו אל חיקי, ויבך באוני בכי גדול ויגד לי, כי בצאתו מביתו היו לו בכיסו שבע מאות רז"כ, ועתה עוד מעט ותכלה גם פרוסתו האחרונה, כי כבר עברו יותר משלשה חדשים מאז הנהו בזה. בכל העת ההיא חיו חיים נעימים ומאשרים, בתקותם הכוזבה כי עוד מעט ואלפאנט יבוא, ואדמה וכל הצריך לה יחלק בלי כל מהר;

וגם אנשי הועד הנ"ל הלעיטום החיים בתקוות כוזבות, כי דמו מי אנשי אנגליא אשר השתפכה נפשם לישע היהודים השדודים וליושב א"י, ימחדו וישלחו כסף די מחיר השדות אשר קנו ויקנו, והמה יחלקו לגולים האלה את חבלי הנחלות, והיה שכרם אתם ופעולתם לפניהם. כה (אמר האיש) נתעינו ועורו עינינו, עד כי לא ראינו את אשר לפנינו ובין עינינו. ה' ירע מראשית אחרית, כי עתה נמלט מתוך ההפכה ושב לארץ מולדתו בעוד מועד, או כי למד שפת הארץ בכל הומן ההוא, והיה לחנוני או מוכר כל דבר מאכל, והשתכר מה להחיות נפשו ונפשות ב"ב השואלים לחם; ועתה כל הימים אשר עברו, רדף רוח, וירץ רצוא ושוב לראות ולשמוע את הנעשה ואת הנשמע, ויכל בהבל ימיו, וישאר בלי כסף בלי שפה, גדול אסונו, אפלה במעונו, והנהו אובד ביגונו. כה הרבה האיש לקלל את הועדים, לקלל את כה"ע המשקרים, לקלל את המתעים, אשר אמרו כי בא לציון גואל, וכל הפושט את ידו לקחת אדמה שמנה ופוריה תנתן לו מבלי כל מחיר חנם אין כסף. ויקלל את יומו ויאנה. נחמתיו, אבל מה תועילנה תנחומותי לקשה יום כמותו? וכמותו ראיתי רבים, בכי ואנחות מרבים.

ביום ד' (כ"ד מנ"א) בקרתי את העיר יפו, ואמצאנה, עיר קמנה, רחובותיה צרות, בתיה בתי אבנים לא מהדרים, אמנם בקצה העיר במקום אשר בנו אנשי איירופא, בתיה יפים ומהדרים; בלכתי ליריעץ בים, ואראה כל מורד הדור מכסה בנבלות בהמה מעלות צחנה ובאשה, ואין קובר להמה, ובכל זאת כי יעבור העובר כחמשים אמה והלאה, והנה האויר טוב, יפה, נחמד ונעים, כי דים מזה והפרדים מזה, יסירו ויעבירו כל ריח רע וכל באשה וצחנה. לפנות ערב עזבתי את יפו. והמעות גיל זרמו עיני לצב

ערותי ירושלמה

העיר הקדושה לאלהים קדושים ולעמו עם הקדש, העיר בה בחר י"י אה
למושב לו, העיר עליה נבאו נביאי הקדש (ישעיהו ס"ב): „למען ציון לא אחשה
ולמען ירושלם לא אשקוט עד יצא כננה צדקה וישועתה כלפיד יבער, וראו
גוים צדקך וכל מלכים כבודך וקרא לך שם חדש אשר פי י"י יקבנו.
והייתה עפרת תפארת ביד י"י וצינף מלוכה בכף אלהיך. לא יאמר לך עוד
עוובה ולארצך לא יאמר עוד שממה כי לך יקרא חפצי בה ולארצך בעולה
כי חפץ י"י בך וארצך תבעל. כי יבעל בחור בתולה יבעלוך בניך ומשוש
התן על כלה ישיש עליך אלהיך". (ירמיהו ל"א): „כה אמר י"י צבאות
אלהי ישראל עוד יאמרו את הדבר הזה בארץ יהודה ובעריו בשובי את
שבותם יברכך י"י נוה צדק הר הקדש. וישבו בה יהודה וכל עריו יחדו
אכרים ונסעו בעדר. כי הרותי נפש עיפה וכל נפש דאבה מלאתי".
(יחזקאל ל"ו): „לכן הנבא על ארמת ישראל ואמרת להרים ולגבעות
לאפיקים ולגאות כה אמר אדני אלהים הנני בקנאתי ובחמתי דברתי יען
כלמת גוים נשאתם, לכן כה אמר אדני אלהים אני נשאתי את ידי אם לא
הננים אשר לכם מסביב המה כלמתם ישאו, ואתם הרי ישראל ענפכם
תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא, כי הנני אליכם ופנית
אליכם ונעברתם, ונזרעתם והרביתי אליכם אדם כל בית ישראל כלה
ונושבו הערים והחרבות תבנינה. והרביתי עליכם אדם ובהמה ורבו ופרו
והושבתי אתכם כקדמותיכם והמבתי מראשותיכם וידעתם כי אני י"י.
והולכתי עליכם אדם את עמי ישראל וירשוך והיית להם לנחלה ולא תוסיף
עוד לשכלם, כה אמר אדני אלהים עוד זאת אדרש לבית ישראל לעשות
להם ארבה אותם כצאן אדם, כצאן קדשים כצאן ירושלם במועדיה כן
תהיינה הערים החרבות מלאות צאן אדם וידעו כי אני י"י. (יואל ד'): „וי"י
מציון ישאג ומירושלם יתן קולו ורעשו שמים וארץ וי"י מתסה לעמו ומעוז
לבני ישראל. וידעתם כי אני י"י אלהיכם שכן בציון הר קדשי והיתה
ירושלם

ירושלם קדש וזרים לא יעברו בה עוד. והיה ביום ההוא יטפו ההרים עמים והגבעות תלכנה חלב וכל אפיקי יהודה ילכו מים ומעין מבית י"י יצא והשקה את נהל השמים. ויהודה לעולם תשב וירושלם לדור ודור. ונקיתי דמם לא נקיתי וי"י שכן בציון". (עובדיה א'): "ובחר ציון תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם". (מיכה ד'): "והיה באחרית הימים יהיה הר בית י"י נכון בראש ההרים ונשא הוא מגבעות ונהרו אליו עמים. וישבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו ואין מהריר כי פי י"י צבאות דבר. כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנהנו נלך בשם י"י אלהינו לעולם ועד. ביום ההוא נאם י"י אספה הצלעה והנדרהה אקבצה ואשר הרעתי. ושמתי את הצלעה לשארית והנהלאה לגוי עצום ומלך י"י עליהם בהר ציון מעתה ועד עולם". (צפניה ג'): "רני בת ציון הריעו ישראל שמחי ועלוי בכל לב בת ירושלם. ביום ההוא יאמר לירושלם אל תיראי ציון אל ירפו ידיך, י"י אלהיך בקרבך גבור וישיע ישיש עליך בשמחה ויריש (יעשה מלאכת חרש וחושב, ר"ל דברים נפלאים המצטרכים למחשבה עמוקה) באהבתו יגיל עליך ברנה". (זכריה א'): "עוד קרא לאמר כה אמר י"י צבאות עוד תפוצנה ערי מטוב ונחם י"י עוד את ציון ובחר עוד בירושלם". (שם ב'): "ויאמר אליו ריץ דבר אל הנער הלז לאמר: פרוות תשב ירושלם מרב אדם ובהמה בתוכה. ואני אהיה לה נאם י"י חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי נאם י"י. ונלוו גוים רבים אל י"י ביום ההוא והיו לי לעם ושכנתי בתוכך וידעת כי י"י צבאות שלחני אליך. ונחל י"י את יהודה חלקו על ארמת הקדש ובחר עוד בירושלם". (שם ח'): "כה אמר י"י צבאות קנאתי לציון קנאה גדולה וחמה גדולה קנאתי לה. כה אמר י"י שבותי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם ונקראה ירושלם עיר האמת והר י"י צבאות הר הקדש. כה אמר י"י צבאות הנני מושיע את עמי מארץ מזרח ומארץ מבוא השמש, והבאתי אתם ושכנו בתוך ירושלם והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים באמת ובצדקה". (מלאכי ג'): "וערבה לי"י מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות". ומי ימלל ומי יספר מי יפתור ומי יבאר את כל הנבואות הישועות והנחמות אשר נבאו לנו נביאינו הקדושים נביאי י"י אשר הגידו לנו האותיות לאחור על אודות העיר הקדושה הזאת עיר אלהים קדוש משכני עליון! יעזרה אלהים לפנות בקר. העיר אשר עוד מעט ועיני הכלות אליה מעודי ועד היום הזה, תראינה אותה, ותרוינה אותה בדמעותיהן המתקבצות

המתקבצות עתה אליהן מכל חלקי הגו והגפוש. אל העיר הזאת נסעו: בעגלה רתומה לסוסים, כי הדרך דרך המלך (שאסוי) מיפו לירושלם.

בשעה העשירית (היא הרביעית ליושבי הארץ) בלילה, באנו לרמלה בשליש הדרך מיפו לעיר האלהים. הרכב העמיד הסוסים להנפש ולתת לנו מספוא ולהשקותם. ואנחנו ירדנו מעל העגלה ונמיל סביב בית המלון, כי הלילה בהיר, הכוכבים מזהירים, אף כי הירח אין, והאוויר יך טוב ונעים וריח לו כלבנון; והנה בעל המלון בא וספלי קאפפע בידו, ויאמר: "שתו". וכבר אמר לנו הרכב: "אם תשתו או לא תשתו, שלם תשלמו, כי זה הוא שכר עמדנו אצל מלונו על אדמת אחוזתו (כמשפט הכסא אשר במסדרון בית משטר קאנסטאנטינאפאל), ואשלם, ולא שתיתי; וכן קרה לנו בשליש השני מהדרך בבואנו שמה בעלות השחר, וכן בחצי הדרך מירושלם חברונה, ואדע כי כן הוא משפט הארץ, ובשם הכנסת אורחים יכנוה. בעלות השחר לפנות בקר, והנה לפנינו הר רם ונשא עד שתקים, למראה עינינו, ואני אמרתי בלבי, כמעט נעלה ההרה וירושלם תחוינה עינינו; כל הנוסעים ירדו מעל המרכבה, ללכת ברגל, להקל לסוסים עלות ההרה, ואני נשארתי על מקומי, כי הדר הרכב (אחד מתלמידי בית תלמוד נעמער) את זקוני, ויבן כי חלש אנכי, וכי כבד עלי עלות הר גבוה ורם כמוהו ברגלי, ויניחני שבת במרכבה. אל ההר עלינו, ומה מאד התפלאתי, כי אין לפנינו רק כברת ארץ קצרה ושפלה מעט, ומעליה יחל עוד הר גדול להתרומם ולהתנשא כמשפט רעהו הראשון. וכתכונת ההר הראשון תכונת ההר השני ותכונת ההרים הרבים הבאים אחריהם, תכונה אתת לכלמו, בלם הררי סלע המת, וזעיר שם זעיר שם נמצאים עליהם כפרים קטנים, מעונות אדם ועצי זית, כרמים ופרדסים. כה עלינו וראינו הר על הר, והר על הר, עד ירושלם. ואנכי כמעט מעייתי במספרם, כי חשבתיים לשלשה עשר, והרכב הנוסע בדרך הזה יום יום, אמר כי שנים עשר המת, ומבלי כל ספק צדק הרכב ממני, כי לו נגלו ונודעו כל הר כל גבעה בדרך הזה. בשעה השביעית (היא הראשונה ליושבי הארץ) בבקר, באנו אל שפלת ההר התשיעי; שם עמד הרכב להנפש מעט ולהשקות סוסיו. ונסר אל בית יהודי עושה מלאכת הרעפים בנחלת נזר עמנו השר הצדיק סיר משה מונטופוריו, אשר שמה, ושמה התפללנו, ונסעד לבנו מעט. השמש כבר החל להשביענו מחמו, בכל זאת האוויר הך והנעים, רוח צח שפיים, ואגלי מל ורסיסי לילה אשר עוד נראו כפנינים

כפנינים על כל ירק עשב ועל כל עצי זית אשר במקום הזה השיבו את רוחנו .
 כל המסע הרב אשר נסעתי מביתי ועד הנה , לא ארך לי כארך
 הדרך מהמקום הזה עד עיר אלהינו ; רגע לשנה רגע לשנה נחשבו לי .
 ואמר מי יתן לי כנפים כנשר , מי ישיכני במגדל הפורח באויר , אעופה
 אשכונה במקום שם היה ויהיה בית אלהי יעקב ; אבל חסר כנפים אנכי ,
 ואברה ונוצה אין , ואשוב לשבת במרכבה , ונסע ונעל ; ואחרי עבור שעות
 שנים , והנה עיר האלהים לעינינו . נבהלתי ואחו בשרי פלצות , יראה ורעד
 באו בי , ולבי יהגה אימה . קרעתי את מעילי כהלכה , ועיני החלו לזרום
 זרם מים כבירים . הה , פלגני מים ירדו עיני , לזכר קדמותה וגדולתה ,
 תפארתה ותהלתה , מזהרתה וקדושתה , ועתה , מה תהוינה עיני ! אהה ,
 קדרותה ושפלותה , הריסותה ושטמתה , אבלותה ונבלותה ; דמעות עיני
 כנחלים נמיו , ובלבי יקד יקוד , והיו לבערה אשר בלבי כפלגני שמן על
 הר שרפה , וכופת ונפש על העצים אשר על האה , ובכל זאת נפשי עליוה
 ושמה , כי בקרבת העיר העליוה מקדם על הררי קדש על הררי אל יזרומן ,
 ונכה שערי ציון אשר לנגד עיני ישמפון שמוף . ובמלאת ספק יגוני וששוני ,
 אמרתי לנפשי מאמר המקונן : „כוס היגונים לאט , הרפי מעט , כי כבר
 מלאו כסלי ונפשי ממרויך” . ואתאפק ואצוה את הרכב , כי יביאני אל
 בית הרב החכם ר' יחיאל מיכל פינס , אשר ידעתיו עד כה רק למשמע
 אזני ולא למראה עיני . אל ביתו הביאני , ובבואי , במרם דרכו רגלי מפתן
 הבית , פרץ נחל מעיני ולא יכלתי דברו לשלום ; בלתי נרעש ונפחד
 עמד החכם היקר הזה נכחי , ולא עצרני מבכות ; כחצי שעה עבר עד כי
 חרבו מעינות עיני , ואתאפק , ואביש אנה אנכי ; אז שאלני איש הדעת הזה
 היקר באדם לשמי ולזכרי , ואגיד לו ; ולא יכול האיש הנעלה הזה לשאול
 לשלום לי , כי אבל יחיד היה (י"י יגדור פרצו , ינחמהו וישמחהו מיגונו)
 אז אמר אלי במתק לשוני : „אל תתפלא כי לא מנעתוך מבכי , יען כי ידעתי
 כי המעצור יוליד כאב ודאבון נפש , וכל אשר נוסף לעצור נוסף התרגשות
 הנפש , המעצור לא יעצור , וההתרגשות הזאת תוסף בכי תמוררים , והיה
 המעצור כגפרית לאש , וכמלה לפצע . לכן זה דרכי בבוא אלי אבל ציון
 חובבי ירושלם , להניח למו בכיתם לנפשם , והיא , בבוא עתה תעצור .
 ביום ההוא פנה לי הדר , ואשב שם כל ימי שבתי בירושלם . שמה מצאתי
 את ידידי היקר הגביר הנכבד ר' ליב נוסבוים מילידי ביאליסטאק הבא לירושלם .
 הוא וביתו , כחדש וחצי לפני בואי ; ונשמח יחד איש את רעהו .

כשמונת עשר ימים התמהמהתי בעיר הקדש בירושלם, ומהם שנים
 שבתיון; בימים ההם דרשתי היטב, בקרתי וחקרתי הרבה לענין

יד

ישוב הארץ ;

ראיתי וחזיתי, שמעתי והאזנתי, את הקמה והסלת אספתי, והסבין
 והמרסן הלאה זריתי, ואת אשר לדעתי מצאתי אמת ויציב נכון ונאמן,
 אציגה בזה :

אזיר הארץ טוב, נחמד ונעים מאד, האדמה פוריה דשנה ושמנה ;
 הארץ ארץ זבת חלב ודבש ; מישוריה עמקיה ושפלתה לרע ולירק ; הרריה
 לחרמים ; גם סלעיה לעצי זית ; ובשפלה ובמישור גנות ופרדסים. ואיננה
 חסרה רק ידים חרוצות לעבדה ולשמרה, ודי כסף למקנה האדמה וכל הצורך
 לה. וכל אשר לו אלפים ואיוו מאות ר"כ יוכל לחיות בה חיים נעימים
 ומאשרים, חיים שאין בהם בלבול המוח, חיים שלא יעסול בהם לרוח,
 חיים שמוסיפים אונים ואמץ כח, חיים שקמים ושננים, חיים שלא ישמע
 בהם קול נוגש ועורר מדנים ; כי הבדל בין יחש ליחש בין דת לדת בין
 אמונה לאמונה אין בארץ, שם יתנשא האיש ויתרומם, בגלל תריותו
 שכלו ותבונתו, לא בגלל יחשו דתו ואמונתו .

חשבון הכסף אשר אמרתי, די לכלכל מקנה האדמה וכלי עבודתה
 מקנה צאן גמל וחמור והמחיה והכלכלה עד בוא התבואה הראשונה לבעליה
 ובנין הבתים לו ולבהמה ולאוצר. והנני שם החשבון בזה בפרוטרוש, כפי
 אשר

אשר דקדקו בו מאד מביני ישוב הארץ, וידעו הדבר למעשה ולא להלכה
לבר; והכל לערך:

אדמת זרע, מובה ושמנה, לערך מן 8 עד 10 דיסאמין המספיקים
לבית אב לאכלה גם לממכר, כפי הברכה אשר יברכהו י"י,
ובתוך זה הוצאות לספר המקנה. } 350 ר"ב

בנינים ממצעים, לאדם ולבהמה ולתבואת הארץ, יחד, לא
לכל דבר ודבר לבדו; למען הרויח בזה, היות רק קיר אחד
בין בית לבית, לא שתי קירות ואדמה פנויה ביניהם. } 800 "

שני צמדי בקר לחרישה (שור לחרישה יקר הנהו משור לבשרו). } 200 "

חמור אחד למשא ולרכיבה (יקר מחמור לרכיבה לבד). } 50 "

חצי גמל (רצוני גמל אחד לשני בתי אבות). } 75 "

פרות שתיים. } 120 "

כבשים ועזים עשרה. } 60 "

כלי מתרישה, וחבלי גמל (כלי פשתן) לקשור המשא על
החמור ועל הגמל. } 80 "

זרע השדה והגנות. } 120 "

כלי בית פשוטים, ועופות. } 45 "

1900 רוביל, לערך.

והמותר, להוצאות הדרך, עד כי יבואו הוא ובני ביתו אל המנוחה ואל
הנחלה, ולקנות כל צרכי אכל נפש, עד כי יזכס י"י לאכול מפרי
תבואת אדמתם.

בשנים הראשונות אין לקוות כי המתנחל בעצמו יעבוד אדמתו, יען
כי זר משפמ עבודת אדמת הארץ הקדושה (ובכלל זה אדמת כל ארצות
הסדם והנגב) לאנשי ארצות איירופא, אף כי לאלה הבאים מארץ הצפון,
אשר כרחוק בין קר לחם, בין-ארץ לארץ כן ירחקו תבואת הארץ ויבולה,
בהמותיה

בהמותיה, עבודת אדמתה, ימי גשמה ואפני החריש והקציר וכל הדברים
 התלויים באלה. לכן יאליץ למבראשונה לקחת לו אכר (פלה) מאנשי הארץ
 לעבד עובד אדמתו; ועל אדונו שוכרהו לשמור את עקביו וצעדיו, למען
 ידע כל הליכות מפעליו לא יחסר דבר; ואז כאשר ממנו יבין וישכיל עבודת
 אדמתו, חקיה ומשפטיה בכל פרטיהם ודקדוקיהם, ועוד יוסיף להשכיל
 להיטיב, אז, רק אז יוכל לעבוד בעצמו. והאמר עובד אדמה הייתי
 באירופא מנעורי ועד עתה, ואינני צריך לאכרי הארץ, אינו אלא מועה
 ושומה המאבד מה שבידו; וכבר טעו בזה בראשונה האשכנזים באחוזותיהם;
 האשכנזים ההם מלמדי עבודת אדמה בבית אבותיהם מנעוריהם, והוסיפו
 בינה ודעת בבתי ספר לעבודת האדמה בארצותיהם, ואשר בידיהם ידי
 חרוצים עבדו את האדמה בארצם באחוזתם ובנחלתם; האשכנזים ההם
 התגאו, כי חרפה היא למו ללמוד מאת הערבים הפראים, אשר ידיעות בתי
 הספר לא ידעו, וחכמת איירופא זרה למו, הערבים האזויים האלה יורו
 משפט עבודת האדמה לבני איירופא אשכנזים, האחריהם ילכו ולקולם ישמעו
 כתלמידים לפני מוריהם, וכלמה לא תכסה פניהם? וחרפה לא תשבור לבם?
 לכן אחרי דרך עבודתם בארצותיהם לגוייהם הלכו גם פה בארץ; התגאו וטעו
 וידלו מאד, אדמתם לא נשאה פריה, ובהמתם מעמו דלו ורוו, והעני והמחסור
 לבוא אל בתיהם העזו. ועל אפם ועל חמתם שבו מדרכם, ויקחו למו עבדים
 מאת האכרים יושבי הארץ מעולם, העבדים עבדו, והמה כל צעד וצעד
 מהם למדו, ויצליחו ויעשרו, ופניהם נהרו. לכן על כל המתהלל בידיעת
 עבודת אדמת חוץ לארץ לצום ארבעין תעניתי כי היכי דלישתכח מניה
 תלמודא דפולחן ארעא נוכראה, והיה כקמן שנולד אשר יחקה מעשה
 מינקתו, ויגדל ויצלח, ובשכלו יעבוד ויפלה; עד כי בדבר הזה, טוב אשר
 לא ידע כלל מעבודת האדמה, ממתהלל ליודע ולא ישמע לקול אכרי הארץ.
 טוב עובד אדמה מאשר לא עבדה מעולם, בגלל הרגלו לעבודת האדמה;
 יודע הוא כי האדמה צריכה עבודה, והעבודה ההיא חביבה עליו ואהובה;
 יודע הוא כי הבהמה צריכה שימור, וישמרנה בכל לב; יודע הוא כי נחויץ
 הוא להשכים ולהעריב בזמן החרישה והוריעה, הקציר והבציר, וישכים
 ויעריב; יעיר השחר, ועודנו בשדה יקדמו פניו כוכבי מרום במרום; דברים
 אשר אולי יכבדו על האיש אשר לא נסה באלה ולא התרגל. אבל בראשית
 מאם, לענן העבודה עצמה לכל צרכיה כלליה פרטיה ודקדוקיה, כחוביבים
 גם שניהם ללמוד הכל כאשר לכל מגויי הארץ, אשר הטבע עצמו למדם

חקיו, והנסיון את משפטיו; ואין בין הראשון לאחרון ולא כלום; וכבר ידוע כי הידיעה תלך אחרי הטבע, ולא הטבע אחרי הידיעה.

עבודת האדמה פה בארץ, קלה מאד בכללה, ואינה צריכה יגיעה ועבודת עמל כבחול, אבל צריכה ידיעות שונות, הן בורעים, הן במטעים, הן בוריעה, הן במטע, הן בחרישה, הן בקצירה, הן בנטיעה, הן בבצירה; וכן בענין גידול הבהמות. ולא כל השנים שוות, ולא כל המקרים באים כאחד, למען דעת הזהר מהם, מראשית השנה עד אחרית השנה, לכן רק בשתיים או בשלש שנים ישלים התרוץ הוריו והזהיר תלמוד העבודה הזאת. וכמשפט כל עבודה וכל מלאכה כל ידיעה ולימוד, אשר כל המרבה בשימוש מרבה בנסיונות, וידע ויבין ישכיל ויצליח.

אכרים (פלחים) הפצי עבודה ישרים ונאמנים, נוכל להשיג במחיר מצער. בכלל, הערבי הוא איש גומל טוב למיטיביו, וזוכר טובו; לכן אם יתנהג אדון האחוזה את אכריו ועבדיו ברוח חן, בצדק ובמישרים, ולא ירדנו בפרך, ולא יוננו, ולפעמים יש אליו חסד, והיה האכר העבד הזה שומר לראשו, ככל לבבו ובכל נפשו; ויכול לבטוח עליו, בכל מפעליו ובכל מעלליו. בחשבונני הצנתי שני צמדי בקר לחרישה, ידעתי כי יבוא המתקשש ויאמר, לחבל נחלה כזאת בת עשרה דיסאמין, גם צמד אחד די. את השאלה הזאת שאלתי גם אני, ויענוני, כי לא כחרישה בחול החרישה בארץ. פה הזמן קצר מאד, כי תכף אחרי עבור יום אחד אחרי רדת הגשם מחויבים להודרו מהר ולחרוש, ולו היו לאכר בעת ההיא עשרים ידים ועשרה צמדי בקר, וחרש בכלם יחד את העשרה דיסאמין כאחד ביום אחד, וטוב לו; כי אם תתאחר החרישה אף מעט, האדמה תתקמט ותתכוץ מהחם והחרב הבאים תכף אחרי הגשם, והיתה כסלע, לא תעבד ולא תורע, לכן כל הוריו והמהיר בחרישה הרי זה משבח ומצליח.

יש אשר לא יוכלו האדמה, יען כי לא להם היא, והזיבול הלא הוא לשתיים ושלש שנים, ומי יודע אם לו תהי גם לשנים הבאות. אמנם המובלים יצליחו מאד, בתת או האדמה את פריה עשרת טונים מאשר בלי זבל. הדל והאביון אשר לו ככרת ארץ קטנה והיא שלו, בסל בכתף ישא את זבלו, והיה לו לחם לאכול לשבע. האשכנזים המובלים לכן המה מצליחים, וכל אשר לו בהמות הרבה והזבל ירבה, הוא מצליח.

וזה חובתי, להיות מזהיר ומתרה לכל איש אשר אין בידו סכום הכסף אשר אמרתי, להיות יושב שקט בביתו, ולא יהין לעלות, ולא יחלום

חלומות בהקיץ, ולא יפתרם כבר הדיא כחפצו וכרצונו, כי בנפשו הוא. רבים כבר שנתו מכוס התרעלה הזה, ורבים עוד ישתו, אם לא ישמעו ויחדלו, וימהרו ויבהלו, וכסלו ויהבלו, יבולו ויאבלו.

ולעומת זה, הנני אומר בפה מלא לאחינו בני ישראל אשר בארץ רומעניא, ולכל אלה מארצות שונות אחרות אשר ממשלתם תתן למו הרשיום לעזוב את ארצה ולהאחו בארץ אחרת, כי אין ארמה כאדמת ארצנו הקדושה, ואין ארץ בארץ אשר ישבו בה אבותינו מעולם, ואין נחלה כנחלה אשר בה בחר י"י ויתננה ליעקב חבל נחלתו; בתכונתה ובאווירתה, במובה וביפיה, בדשנה ובשמנה, בחלבה וברבשה, בורועיה ובפירותיה, בשדותיה ובכרמיה, בגנותיה ובפרדסיה, עד כי גם הרי סלעים ערומים מובים לזיתים ולכרמים; ועיני ראו סלעים כאלה ומתוכם יוצאים עצי זית גדלים פרא, ובכל זאת הנם יפי פרי תאר. לכן כל החפץ לחיות חיי אשר והצלחה, חיי ברכה ומנוחה, יהי י"י אלהיו עמו ויעל. והכל בתנאי מפרש, כי תהיינה ידיהם חרוצות ובכיסם די הכסף אשר אמרתי; אז יהיו חיים נעימים ומאשרים, חיי ענג ונחת. ויברכו את שם י"י אלהיהם, השולח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם.

רבים יפתרו מהחם הבוזע אשר בארץ, ואין זה רק פחד חנם; אנכי אשר הייתי פה בארץ רק פעשרים ושנים ימים, והימים ימי חם גדול ונורא — גם לפי עדות יושבי הארץ —, כה הרגלתי בחום ההוא, עד כי בימים האחרונים לא לבד כי לא היה עלי למשא, אמנם הרגשתי בו כי היה לי למשיב נפש. וחלוי אשר דבק בי מראשית ימי עלומי עד כה, והוא חלי לחץ החזה ושיעול, סר ממני כל ימי שבתי בארץ הקדושה, וכה רחק ממני, עד כי לא שב אלי ולא הדביקני, עד שובי לארץ מולדתי. וזאת לדעת, כי בכל ימי החם, אין כל עבודה בשדה.

כמעט כל אשר באו לתור את הארץ בימי הקיץ הזה, עד הימים אשר תרתי אני, חלו את חלי קדחת סירוגין (וועכסיל-פיבער); יען מה? יען לא נזהרו משתות מי הבורות אשר עברו עליהם ירחים רבים מאז מלאו ממי הגשמים, ועל עמדם יעמודו; מי הבורות ההם מובים גם נעימים, מעמתים ויגעמו לחכי, אפס לאנשים אשר לא הסכנו במ יסכנו; והמה לא נזהרו, וישתו מהם די רוותם, ויחלו. ולעיני, איש אחד ממיודעי, הבא הנה כשבועים לפני בואי, אחרי שוטמו סביבות ירושלם עמדי יחד, והחם גדול, יצמא מאד, וישת מהמים האלה לרויה, כי לא שמע בקולי לכל

אשר התריתי בו ; כמעט כלה לשתות, והמחלה הרביקהתי, ותפרפרהו בעזה ותמשל בו בחמת אפה כשבוע תמים ; ובנו הרופא (דאקטאר דער מעדיצין) ברב עמל באבק החינע אשר הרבה לתת לו יום יום, בחמלת י"י עליו, גרשה ותעזבהו, ויחי. רפואת המים האלה להזיתם טובים גם לאנשים אשר לא הרגלו כמו, היא, למהלם במעט יין ענבים או חמץ יין, אשר כמעט אין בית אשר לא ימצאו בו, כי מי הוא האיש אשר יין ענבים אין לו פה בארץ, אשר ענביה בכל יפים וטובם, כמעט כאין נחשבים ; ואנכי אשר נוהרתי לשתותם רק מהולים, נעמו לחכי, ובחסד עליון כל מחלה לא ידעתי, ואת נפשי הצלתי.

בכל ימי השנה תוציא הארץ את רועיה, ובכל הקיץ אין גשם ואין מטר, והשמים זכים וטהורים, ואף אם יתקדרו השמים בעבים, בכל זאת תשטח האשה את ריפותיה על הגג ליבשם, ועין יודעת היטב כי הנשיאים בימי הקיץ גשם לא יריקו. ונפלא הדבר, כי אחרי הזהרים, כל ירק עשב, כל עלה, כל פרח, יתכמשו וכמעט יבולו, ובבקר, ישובו ויחיו, רמזובים מאגלי טל ורסיסי לילה, יותר מרמזוב הירקות מהגשמים אשר בארצותינו ; הדרם וזיום הודם ויפי מראיהם ישובו אליהם לענג כל עין, בראותי זאת או הבינותי מאמר המשורר האלהי (תהלים צ' ו'): „בבקר יציץ וחלף (יחליף כח) לערב ימולל ויבש". בנסעי מירושלם חברונה, ונבוא אל המלון ברך (על שם הברכות הנפלאות אשר שם, וההגדה תאמר כי מעשה ידי שלמה מלכנו הן), ונלן תחת רקיע השמים ; ואשכב על החול אשר על הארץ עטוף בשמיכתי, כי הלילה קר הוא בקרירות נעימה פה בארץ, ואישן כשעות שתיים, הקיצותי, ושמיכתי רמזבה ולחה כמו היתה בנחל מים, עד כי יכלתי לזור מתוכה מלוא הספל מים. או זכרתי את גדעון וגזת הצמר אשר הציג בגרן (שופטים ו'), כי גם שמיכתי שמיכת צמר היתה. בקומנו ונסע, ובני לויתי, רכבו בראשונה ואני לאחרונה, השמש יצא על הארץ, והטל העצור בבגדיהם החל כמו אד לעלות, עד כי נדמו לי כמו עמודי ענן הולכים לפני.

רבים יחשבו כי הארץ כה הורדה מכבודה, עד כי בבוא איש לקנות חבלי נחלה, כבר ברגע הראשון, עוד מלתו על לשונו, כמעט תעבור דל שפתיו, הערבים יסבדו, ויאחזוהו בכנף מעילו, לאמר : קנה ממני, קנה ממני. לא אחי, אף כי כל הארץ טובה ושמנה, בכל זאת אדעה אשר כבר נעבדה וראויה לאיוו משפחות הבאים לזאתגחל, צריכה

הפוש איזה ירחים (השג תשיגו, ואי אפשר שלא תשיגו, כי יש, אבל צריכה הפוש ומתינות) ועוד כשני ירחים יעברו במרם יגמר ספר המקנה כחק וכמשפט. לכן יעצתי או לשואלי עצתי החכמים בחבלי נחלה בלי איחור ועכוב, כי יפנו אל האחוזה הירועה "פתח-תקוה" (היא בנחלת בני דן אצל "יהוד" (יהושע י"ט), ושדי הזרע אצל "מי הירקון" (שם) לא רחוקה מהדרך העולה מיפו (ירושלמה) וראשיה והעוסקים והעמלים בישובה (רי"מ פינס ור"מ שאלאמאן ורעיהם), אשר בה נמצאו עוד בשלשים חבלי נחלה לממכר במחיר קצוב וידוע, אשר רבים כבר קנו ומלאו רצון מקנינם, ויהללו אותה מאד באדמת הזרע הטובה והפוריה, במרעה לבהמה, ובמקום ישוב לאדם בהר אשר אוירו טוב ונעים, ובקרבתה ליפו עיר החוף רק כשעה וחצי. כחמשה עשר אנשים שמעו לקולי ויקנו כעשרים חבלי נחלה. ואקוה לי"י כי יצליחו, ואת שמי יברכו. וכבר החלו לבנות בתיהם, ולחפור באר גדול למקוה מימיהם. יהי י"י עמהם ויפתח למו את אוצרו הטוב את השמים וגי'.

מלבד האחוזה אשר זכרתי, אשר נמצאים בה כמאה חבלי נחלה (ערך 10 דיסאמין כל חבל וחבל), ויתישבו בה כשלושים עד תשעים בתי אבות; קנו אנשי רומעניא אחוזה אצל צפת אשר תכיל משלשים עד ארבעים בתי אבות. וכפי אשר שמעתי, גם המה כבר החלו לבנות שם בתיהם ומעוניהם; יהי י"י גם עמם, וכל אשר יעשו יצליחו. השמים יענו את הארץ, והארץ תענה את אכרי ישראל.

כאשר ראיתי והתבוננתי, אין נפש רב הבטלנים, יושבי חשך וצלמות, המומנים ודיהם בצלחת, ואוכלים לחם העצבים

מקבלי החלוקה

המפלת עליהם תרדמה פה בארץ, לשוב הארץ; כי ייראו לנפשם פן תחולנה הנדבות הבאות מחו"ל מבוא עוד בגלל הדבר הזה, או כי הבאים להתנחל בארץ יראו דרכיהם ועלילותיהם, מדותיהם ופעולותיהם, בשולם, ומנהג כלם, ותשקל הבטלה לעומת התריצות, רקים ופוחזים, לעומת מהירים וזריזים, ויבלע למו, לקולמו. לכן עצתי, לבלתי שמוע לרברי המתעים האלה, הן מפייהם, הן מפי כתביהם, כי שקר בימינם זכוב בשמאלם, מרמה בפיהם, וערמה בשפתותיהם. אמנם רבים מאלה צדיקים תמימים וישרים, ישמחו וישישו בשמעם, כי הארמה לא תשאה עוד שממה, ותסיר בגדי אלמנותה מעליה, ותעדה כליה, קניה ושבליה, פרחיה ועליה, דרכיה ושביליה.

סביבות ירושלים מצאתי קולוניות לבני עמי איירופא, וככה סביבות יפו, אשר כל עם ועם יהויק בידי אחיו בני עמו בעלי הקולוניות. ואומר: הלא יבוש יעקב וישראל יכלם, אם העמים אשר לא ארץ אבותיהם היא, לא מלכיהם מלכו בה, ולא נביאיהם נבאו בה ועליה, ואין קדושתה בעיניהם כקדושתה בעינינו בני ישראל בעלי תושב"כ ותושבע"פ, יקרישוה ויעריצוה, ויעזרו ויושעו לאלה מבני עמם החפצים להתאהו ולהתנחל בה, אף כי ישראל, אשר בה קברי מלכיו ושריו, כהניו ונביאיו, אבותיו ואמותיו, חסדיו וקדושו; בה שפך דמו כמים, ועל אודותיה הרעיש ארץ ושמים; בה הראו גבוריו גבורתם, נביאיו נבואתם, צדיקיו צדקתם, חסדיו חסידותם, קדושו קדושתם, משורריו שירתם, ולויי נגינתם! בה כל שעל ושעל, כל צעד וצעד, כל מדרך כף רגל, עוצר בקרבו וזכרונותיו הקדושים; כל הר וגבעה, כל עמק ושפלה, יוכירונו כי בהם ועליהם שכן ישראל לשבטיו, היה היה לגוי אחד בארץ, ורבים עמים לו אשר הקריבו! כל מערה, כל מנהרה, תעיר בקרבנו רגש קדש וזכרונות קדומים והתפעלות נפלאה ונוראה! בה כל סלע כל גהגהר חול, ישאנו ולא בקול, עלי דרכו רגלי

רגלי אבותיך מעולם אנשי שם", כל נחל כל באר מים: "ממני שתו אבותיך והשקו את עדריהם". הנוצרים יחמדוהו, והמחמדים ינצרוהו, וישראל יישן תרדמת עולם, לא ייקץ, ולא יצא לעזר ולישע ארצו וארץ אבותיו הקדושה לו כנפשו וכרוחו!! על אודותיה יתפלל יעקב היהודי והעברי ויתחנן שלש פעמים יום יום, ולא ישכחנה אף אחרי אכלו כנפשו שבעו ובברכת מזונו יאנה עליה, על ראש שמתו יעלה זכרה, על חרבנה יבכה, על שוממותה יתאבל; ובזכרון שיבת ציון וגאולת הארץ יתנחם, ובנדבות אשר ישלח לבמלנים ועצלים, בהן יסתפק ויאמר די!! ומה הנה פרי הנדבות ההן? נפשי תאבל אף רוחי תשומם ותשבר לזכרון מראה עיני ומשמע אזני; העשירים בעלי הון אשר יש למו מסחרים; בעלי בתים רמים אשר יש למו שנים שלשה בתי חומה גבוהים ונשאים, תחתיים שניים שלישים, אשר ישאו להם פרי רב; סוחרים אשר מסחרם יביא להם פרי רב, רב יותר מאשר יביא ברכה אל בעלי מסחר כאלה בחו"ל; המה יקחו חלקם — חתיכה תראויה להתכבד — בחלוקה. ויש לא לבד מכולל אחד אמנם גם משנים ושלשה כוללים יחד, בהראותם חשבונם הצודק: אבי הבית נולד בכולל זה, ואשתו נולדה בכולל שני, ושניהם דרו בעת צאתם ארצה ישראל בכולל שלישי, לכן על שלשת הכוללים יחד לתת למו חלק חלק מכל אחד ואחד; ואת הירושה הנכבדה הזאת יורישו גם לבניהם ולבני בניהם אחריהם. ועל כל אלה אין פוצה פה ואין דובר דבר, כי מי לא ישא פני עשיר! ומי יריב ריב את גביר בעמו! ומי ידין את שתקיף ממנו! אף כי איש אשר להצלחתו ימצא במשפחתו רב מפורסם אשר זכה לשם גאון, ובין החסידים, אם הוא מחונן להיות פ"ץ נכד לאבי אב מפליא פלאות, לא היו ולא באות, אלה אלה בעשרם וביחושם ימשלו ממשל רב אשר אין על עפר משלו, ובהחלק החלוקה והיה חלקם כחלק הארי בכבשה אשר חלק את רעיו במשל הירוע. והעניים והזקנים החולים ובעלי מומים, מהפתותים הנשארים את חלקם יקחו, אשר אין בו די להטריפם אף לחם צר ומים לחץ, ואיה מעון לגו ושמלה לעורו!

רבים מהנדיבים בחו"ל, מועים וחושבים כי בכסף הנדבות יחיו את אלה היושבים לפני י"י, ולומדים והוגים בתורתו יומם ולילה, פרושים מכל תענוגות בני אדם. אנכי אשר בקרתי שושטתי ותרתו בתי כנסיותיהם ובתי מדרשיהם, אנכי אנכי מצאתים רקים שלא בשעת תפלה, ורק בשנים שלשה מהם מצאתי שנים שלשה יושבים וראשיהם על ידיהם הערוכות על

השלהן אשר לפניהם ומתנמנים (מלבד בית המדרש אשר בחורבת החסיד, כאשר אספר הלאה); וכל המון ישראל היושבים בארץ ישראל, הולכים במלים, לא יגעים ולא עמלים, אלה מרב טובתם ואלה ממחסורם ורעבון ביתם, אלה ממלוא הפנים, ואלה, הה! מנקיון שנים וכליון עינים.

חלילה לי מהוציא דבת האנשים האלה רעה ולשקר באוני המתנדבים, וכל יודעי הלא יודעים אותי ויעידו עלי כי לא אשקר ולא אחלל חלילה שם איש, וגם עתה לכן לא אשא את שמותם על שפתי. אמת דברתי, אמת חותמו של הקב"ה לפני כל הימים; ואם לא ממשנה השברון אשר נשבר לבי בקרבי בראותי את כל אלה, ובמצאי את עצמי מחויב להגיד לעמי מה פרי צדקתם ונדבתם, הוצאתי מפי מלים אלה לחרפתנו ולבשתנו, למען ידע עמי את אשר לפניו, אולי תמצא ידו לתקן את המעות, והחסרון יוכל להמנות.

אל תאמינו לי אחי, באהבתנו את י"י ועמו אבקשכם, אל תאמינו לי; אחד אנכי עתה לפניכם, וכתורה עשו, אל תאמינו לאחד; אבל זאת עשו, אם תחפצו. כי צדקותיכם ונדבותיכם לא תעלינה בתהו להשמין בהן פרי בשן, לא תכלינה עיני גזע ולא תדאבנה נפש זקן חלש, שלחו מכם אחי, שני אנשים נאמנים אשר יראת י"י על פניהם וכל ב"ב ס, ולא ידעו כל חנף, לא יחנפו ולא יחניפו, לא ייראו מגאון עולם, ולא יחתו משלשלת היוחסין, לא יפתחו מורוע עין, ואימת העשירים לא תבעתם; האמת רק היא תהי נר להגלם, והצדק לבדו אזור מתנם. קול שופר לא יחרידם, ופחד גרות שחורות לא יפחידם. שלחום ליפו לירושלם ולחברון, שלשת הערים אשר בהן דרכו רגלי ברחמי י"י וברב חסדיו (ולא טובות מהן יתר הערים ערי הקדש, בכלן ימצאו שרפים וחיות הקדש, שרי קדש, המבלעים את הקדש, כאשר ספרו לי אנשים נאמנים, הנוהים והמקוננים). שני האנשים ההם חרש ולבן, ולא ידעו אלה האנשים אשר על אודותם באו, כי לבקר שלחו, והם בלאט ובסתר יחקרו ידרשו ויבקרו, ואשר תחוינה עיניהם יכתבו בספר או על לוח לבם, או תוכחו אם לא גם אלה ככה לכם יספרו, ואם לא יוסיפו על דברי כהמה וכמהה; אם לא למראה עיניהם ישברו יקדרו, שמה תחזיקם, וכבחרב תבתקם. אל דרך הגוים למדו, וכמתקנים שבהם עשו; לכל ממשלה וממשלה אוצרות, ועל כל אוצר ואוצר סוכן נאמן לה, ומכל זאת מבקרים תשלח, וכל מבקר ומבקר בוחן ובודק גנוי נסתרות; והסוכן בדעתו כי מבקר

טבקר נכון לצלעו, את נפשו ישמור, וכמשפט יעשה י"ד). שמעו אלי אחי, שמעו לעצתי, ודעו כי קול דמי אחיכם צועקים אליכם מן האדמה אדמת הקדש, צעקת עניים ואביונים, צעקת חלשים וזקנים, צעקת מרודים ונענים, אהה, בוקה ומבוקה ומבלקה, במעשה הצדקה.

וכי תתפלאו, מדוע לא התאונן רע באזניכם אחד מיושבי הארץ? האין עוד איש בארץ, אשר ימאס רשע, ולחלכאים יבקש ישע! אחי, מי הוא אשר יתאונן ויגיש עצמותיו לפניכם, האם העשירים המקבלים מהחלוקה בעול ולא בצדק! האם הנינים והנכדים אשר טובם כהרק! והרבנים השאננים, יודעים כי רק אדוני האדונים לא יקח שחד ולא ישא פנים. הן העני ירא לנפשו, כי בהתאוננו גם לחם יבש נקודים ממנו יחסירו, ומלבד זה, האין עדים — צדיקים! וחסידים! — בארץ, אשר על פניהם יכובוס? חי נפשי, כי כה בכו באוני, העניים ההם עצמם; ואיש צדיק בלתי מקבל חלוקה כי יחשה, יען מה? יען שלש מאות שופרות ונרות שחורות, כלי זינם של צדיקים גמורים חסידים ואנשי מעשה, נכח פניו ונגד עיניו. ומה לו ולצרה הזאת! והמושל ימשול: אם ידיך ידים רפות, אל תתחר בחיות שופרות. אחד היה יהואל, שלוח במלאכות אדירי ישראל, ומה עשו לו העדה הקדושה עדת אל, במקום האריאל וההראל! אחת היא על כן אמרתי חלילה למשתקעים בארץ, להתחרות את אלה המתהללים לגודרי גדר והנם פורצי פרץ, פן בהיותם יחידים תבואם קרץ, ואין איש בארץ, אשר יעמוד בפרץ, להשיב חמתם מענוי ארץ, נאמני ארץ. אמנם בבוא שלוחי נכבדי ארץ, לפעול ישועות בקרב הארץ; מהם יחרדו עתודי ארץ, אשר לא לאמונה גברו בארץ, ולא יוסיפו לערוץ אנוש מן הארץ, ותשקוט הארץ.

ולכם

י"ד ידעתי אחי את הברויהא (ב"ב ט'). ודעתי את דברי הרמב"ם (פ"ט מהלכות סתנות עניים פ"ט ה"א); אבל ידעתי ג"כ דברי הב"י (טו"ד הלכות צדקה סי' רנ"ז) מה שדקדק מדברי הטור, ויודע אנכי דברי ד"מ בשם רי"ז (שם אות א') ומה שהעתיק בש"ע (שם סעיף ב' בהגהה), וע' תוס' (ב"ב שם) ד"ה ואע"ם וכו' והבין את רמיהם, וע' כגמ' (שב) מאמר ר' אלעזר אע"ם שיש לו לאדם וכו', וע' עוד ב"ח (טו"ד שם סעיף א'). וע' באור הגר"א (שם ס"ק א' וב') בשם מ"ר ותהומא. ואל תשכח כי כל זה כמחלקים אשר לא יקחו חלק בחלוקה, והבין. אהה אחי, התקדשו קדש, והוציאו את הנדה מן הקדש (כדרכתם סנהדרין פ"א). על ואל אשה נדה וגו' ע"ש).

ולכם הבאים להוציא לחם מן הארץ, הנני אומר: אל תכפו ראשכם לקדושים אשר בארץ, והייתם לברכה בקרב הארץ, ואכלתם מזוב הארץ, כימי השמים על הארץ, ואתם גאולה תתנו לארץ, כי לא יוסיפו עוד מרגזי ארץ, לשום שמות בארץ, בדעתם כי עיניכם משוטטות בארץ, ולכם יאמינו אחינו אשר בחוצה לארץ. ואם תצטרכו להלכות ודינים, יש שם מורים ורבנים, אשר עם תורה ודרך ארץ עם חכמה ודעת נאמנים, והיו אלה לכם לאדונים ותנצלו מגאיונים.

אחי ובני עמי, שמעו אלי, שמעו אל הקטן שבקמנים שבקרבתכם, שמעו אל האיש הרואה והכואב לשבר ולצרת עמו. שאו את ראשי היושבים בארץ הקדושה, ובחנו ודעו את מעשיהם; הבדילו מהם אלה אשר נפשם חשקה בתורה, והוגים בה יומם ולילה באמת ובאמונה; הבדילו מהם בעלי המומים אשר לא יוכלו להשתכר די צרכם; הבדילו מהם הזקנים משישים ומעלה. והעמידו אנשים נאמנים, יראי אלהים, שונאי בצע מעשקות, נוערי כפיהם מתמוך בשחד, אנשים אשר לא ישאו פני איש, ובאמונה יעשו (אשר על כמו אלה תכון הבריותא (ב"ב ט').) אשר למדה מהכתוב ע"ש); אלה רק אלה יחלקו כסף הקדשים לאלה האנשים המבדלים; אלה לא יוכו בכסף הקדשים את העבר אשר עודנו במעי אמו, או למתים שכבר מתו ולא נמחו מספר החיים, (כאשר שמעתי דברים אלה יוצאים בדמע מפי ענים ואביונים, ישרים ונאמנים) בדעתם כי העבר איננו מאכיל והמת איננו אוכל —. התוגים בתורה, החולים והזקנים, מלאחכם ישבעו, לא ירעבו עוד ולא יצמאו; ויתרם, יתענגו בעשרם או במסחרם, ודי להם; והעצלים הבטלים, לא יסבו על ממתם, ויקיצו מתרדמתם. וביתר הכסף העולה לריבבות, קנו אדמה, והושיבו בה אנשים, אם מיושבי הארץ הבטלנים העצלנים, מקבלי החלוקה לפנים. אשר במנם וקיבתם, המורות והמלמדות היותר יקרות בתבל, תלמדנה אותם להיות מהירים וזריזים במלאכתם ועבודתם; או מאלה הבאים מחו"ל ונפשם תערוג לעבודת האדמה אדמת הקדש, וחפצים בכל לבם לעבדה ולשמרה. והיה מעשה הצדקה שלום השקט ובטחה עד עולם, ולכם תהיה צדקה לפני י"י כל הימים, ואז יאמר עליכם אחי: אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקמנים.

כראות אחד ממיודעי, הגה"נ החה"ש ה' ברוך פריודענבערג, את דברי אלה, ויאמר אלי: „אם כה יאמנו דברוך לכל יודעי שמך כהאמנם אלי, ידוע תדע, כי תחת אשר תחשוב להיטיב עוד תרע, הן ידעת קרירות

המתגדבים למוצת האנשים היושבים באה"ק, וכל עמל ותלאה אשר מצאו את האנשים המיסודים הרבר היקר והנכבד הוזה זה ימים רבים, עד כי לא עלה בידם להלהיב לב ההמון רק בנסי ר"ט בעל הנס, למען יאצל כל איש ואיש בעת צרה ויגון, בעת שמהה וששון, בכל מקרה ומקרה אשר יקרנו, לנדבות ההן; ואתה בגלותך את כל דבריך אלה לעיני ההמון, וראה ושמע והאמין בך ובדבריך, וחדל לתת אף אגורה אחת ויאמר: אם בכספי, הבא לי ביגיע כפי, ובועת אפי, אשמין פרים מריאים ומריעים, הנפים ורמאים, נוכלים וצבועים, איה שכרי וגמולי בזה ובבא?! ואם לא המצוה הזאת עברה רבה! והצדקה מולידה צעקה! ואף הנדבה הקטנה אשר נתן עד כה ביד חלושה, מפני הבושה, או ביד גרושה, מפני צרה אנושה, תהי עתה נמושה רמושה ומלבו מגרשה, לא ידבנה, לא יתננה, ובצדק, כי לא יהוק בה כל ברק, ועוד יוסיף קיץ וחדק. ומה תהי התולדה? הה, חיל ורעה; לזקן הזעף והסר, ולחולה אשר יה יסור יסר, גם פת לחם יחסר; ומלא כף תלמידים חכמים, פניהם יהיו נועמים, באין להם גם לחם יבש ושומים; והעשירים האבירים גם הם את הארץ יעוובו, ושבת בה לא יאבו, הן בידיהם הונם, ורב כחם ואונם, ומה להם לשבת בארץ, אם יחדלו לינק משד הארץ; ואבד לנו כל ניר שם ושאר בארץ, באין לנו כל יושב בארץ. והרסת ונתצת בדבריך הנאמנים, את אשר עמלו גדולי עמנו מאות בשנים. והארץ תעזוב גם מהתמימים והכנים, החולים והזקנים, גם מאלה הגאיונים, ראשי בריונים. והיה זה שכר לפעולתך, שכר לדבתך; יזכרך טובים, יזכרך רעבים! יזכרך אויבים, יזכרך אוהבים, כי מה תהי האחרית? מערי י"י כל איש ישראל להכרית!!".

ואען ואומר לו: אהה י"י אלהים, האם לנו להסתיר האמת בגלל הרעה אשר יחשבו האוילים כי ממנה תחתיה? ! השלך אמת עמוק עמוק בארץ, האם לא מארץ תצמח והאירה פני תבל ותגלה עמוקות מני חשך ולחשך קץ תשים! הטוב לנו כי יכאב עלינו בשרנו, תאבלנה נפשנו ורוחנו, ירתח דמינו בעורקינו, ויצעקו מרה עלינו, מלעיגינו ומלעיבינו, ולא נבחר בטוב ולא ננצל מרעה בטרם יחרפנו שומנינו, בטרם יגדפנו מחפשי מומינו! מה עשיתי עתה? הלא רק את המחלה גליתי ואומר לרופאים, לא אנושה היא, רפאוה, רפאוה בעוד מועד. הלילה לי מאמור, להמית את כל הגו כלו, יען כי חלי בו, ולא נפלא ממני לב איש ישראל, גם הוא ישכיל ויבין, כי עלינו, רק לאט לאט, רק במתינות,

רק בזהירות היותר גדולה, לרפא את החולה המתהפך במכאובים נוראים על משכבו, המסכן אשר כל עוד נפשו בו; לא לרוצץ גלגלתו, לא לדקרו אל החמש, יען הלי בו. החלוקה כאשר היא עתה לפנינו, הלי בה, מחלה מסכנת מאד, ואומר לכם, רפאזה, כי רפואות תעלה יש לה; ומי זה יגיף חרבו עליה, מי זה בקדרומות יבוא אליה, משרש להכריתה, ועין בלחמו להשחיתה, לסעף פארה במערצה, כלה ונחרצה! דבר אשר לא עלה ולא יעלה על לב כל בן דעת החובב עמו ומוקיר ארץ קדשו יותר מנפשו. ומי לא יודה, או איננו יודע, כי אף אם אחד מהחמשים מהנדבות ההן יעל על קיר מזבח קדשנו לרצון, וארבעים ותשע הידות תעלינה בתהו, תהיינה לריק ולבהלה, האחד ההוא יכריע את כלן. הרעב ברעבו, החם אשר בקרבו, יאכל מחלבו ודמו מבשרו ועצמיו ומכל חלקי גויתו, כחק אשר שם הטבע לרעבון; ובמה ימנה החסרון ההוא? הלא באכלו לחם די שבעו. הלחם הזה בא לנו מסלת, והסלת מחמה, והחמה מראש שבלת, והשבלת מהקנה היוצא מהזרע אשר זרע האכר באדמתו; ועתה נבואה חשבון, האם לא השרש הקנה והשבלת, המוץ הטובין והמורסן וכל הפסלת, אינם תשע הידות נגד הסלת היוצאת לנו מהחמה? והסלת עשיריה, ושבה והיתה ללחם, ונאכלנו במשקל, ובמשקל נוציא את אשר יוציא הטבע ממעינו, האם לא רק ההמשיית ממנו יהפך בקרבנו לחלב ודם בשר ועצם, להשלמת המחסור אשר בגויתנו מרעבוננו, וארבע הידות תצאנה הלאה דרך הצינור אשר שם בנו בוראנו לנקאתנו. הנה לפניך אחד מחמשים אשר הוא היקר לנו אשר התהפך בקרבנו מצומח לחי, ויתרם, לבהמות הארץ ולדברים אחרים. ועל כל אלה עמל ויגע האדע, ובל הרש שרד נר זרע קצר, אלם דש זרה ברר; והמוחן לתת שתן ורקד; והאופה שב וינופפתו בנפה, לש שף ובעט ויערכוהו, חטב עצים הסיק תנור ויאפה לחם; את הלחם הזה נשים בפינו, השנים ויחנהו, הלשון ירמיבהו ויהפכהוונבלעהו, והקיבה גם היא עוד תוסיף עמל ויגיעה, ואת כל אלה יעשו כל אלה רק בגלל החלק האחד מהחמשים אשר הוציאה האדמה לחיותנו, אשר רק החלק ההוא לברו הוא לנו למחיה ולמשיב נפש, ככה גם במעשה הנדבות ע"ו), אם גם אחד מהפרורים מהעצמות הערומות

מהשור

פ"ז ומי יודע אם לא רמזה לנו התורה הקדושה בדבר המעשר והתרומה גם אה הסוד הזה, המעשר לעומת הכלת נגד הפסלת, והתרומה לעומת הנכדל מהלחם לנו לתקומה. וע' מ"ב ס' ל"ט מהחלק השלישי.

מהשור הבר ואחד מהפתותים הפתותים מכבר הלחם בת מאה ככר, יצילו את הזקן הצולע, החולה הגוע, החכם היודע, מכליונם ורעבונם, כבר קלענו המטרה, תפארנו תפארה, תעפרנו עטרה; ועל יתרם הרב, אשר בפי מהריבים נחרב, ולחם יערב, נאמר כמו שאמרו רז"ל: בואו ונחזיק טובה לרמאים וכו'. אף שאין דמיונם שזה. והרי הוא בעינינו, כקש כמוץ כסובין כמורסן כיוצא למוחראות.

אמנם לא בגלל כל זה, עלינו לישון שנת עולמים, עצלים ונרדמים, לבלתי נקיץ לקול הצועקים חמס, הזיגה מפרפרת בפי התחמס, ולבבנו לא ימס! עשיריה מלאו חמס, הכפיר בעדרי צאן יעבור ורמס, ואלה העשוקים יהיו כמן אשר אם הם השמש ונמס! האם הארץ הקדושה היא לנו אבן מעמס, לתת קדש וצבא מרמס! לבלתי נבקש עצה — והיא לא רחוקה — למען כל עמלנו יעש פרי קדש הלולים, ולא יהי הילולים, בכף חומצים ומעולים, וכל נדבותינו מבלי כל חסרון תעלינה נקיות למקום הקדש, ותחיינה העצמות ההן היבשות — הזקנים, החולים, ות"ח — אשר בערי הקדש, ושרי קדש, באמונתם יתקדשו קדש, לתרומת הקדש, בהר צבי קדש. הנוכלים הרמאים, העושקים והחטאים, ישיבו יגע ולא יבלעו, חיל בלעו יקאו, ויאכלו ענוים וישבעו, לא ירעבו ולא יצמאו, וכל זה עלינו לעשות במתינות ובוהירות, אבל גם ברויות, ולא להתפטר מזה לגמרי, והעול במרום ימריא!

הוי, נדיבי עם אלהי אברהם! שיתו לבכם לדברי אלה, ונפשכם אל תלא, הבו לכם עצה בעלי נפש יקרה, רוח עצה וגבורה, היו לזקנים לחולים ולת"ח אשר שם בארצנו הקדושה לחומה, הכריתו מצודדי הנפשות ועושי המספחות על ראש כל קומה, ואל יהי חלק בתרומה, לאשר לו זרוע רמה; ורעו כי נפש הזקנים החולים ות"ח לכם הומה, הצילונו ממבוסה וממחומה, ותהי לנו תקומה. שיתו לבכם לארץ הנשמה, ופתו גם בה נשמה, בהפרישכם מותר נדבותיכם לעבודת האדמה. אז אך אז, הנדבות מעלה מעלה תעלינה, הצדקות תכוננה, ונפשות אביונים תחיינה, הנהרסות תבנינה, והנשמות זרועות ונפועות תחיינה, ועיניכם תחזינה; וראיתם ושש לבכם, בכל אשר פעלו יריכם. וי"י אלהי ישראל, יתן בלב נדיבי עמו ישראל, לרחם על צאן מרעיתו יהודה וישראל, תבנה ותכונן ארצו ונחלתו א"י, ישרש יעקב יציץ ופרה ישראל, ואז יגל יעקב ישמח ישראל. אחת מהרעות היותר גדולות אשר הסבו שממות הארץ הקדושה ומניעת ישובה, היא העדר הרגשת כל איש ישראל, בצורך

העליה לארץ

לבקרה, וחסרון ידיעת נחיצת הענין היקר והנכבד הזה, הראוי להיות קדוש לנו מאד; ואם לא שלש פעמים בשנה כאשר צותה עלינו תורתנו הקדושה, בהיות המקדש על מכוננו, לפחות שלש פעמים בימי חייו; ואם לא שלש פעמים, לפחות פעם אחת. צאו וראו, חוב קדוש הוא לישמעאלי לעלות אל מעקא עיר קדשו; מצוה קדושה היא לאחינו הקראים לראות עיר אלהינו לפחות פעם אחת בימי חייו, והיה בשובו אל ארצו ואל מולדתו יעמרוהו בשם הכבוד „ירושלמי“ וכה יתתום את שמו „פ' בן פ' הירושלמי“, והיה לו לשם כבוד לתהלה ולתפארת; אחינו הנוצרים, אף כי אין עליהם כל חוב כל מצוה בדבר הזה מאת משיחם ושליחיו, בכל זאת גם הם יקדישו ויעריצו העליה הזאת, ובכל זאת שנה ושנה אנחנו שומעים: פלוני המלך, פלוני יורש הכתר, פלוני בני המלוכה, פלוני הנשיא, פלוני הנסיך, פלוני השר, בקר את ירושלם, בקר את הארץ. ובכל שנה ושנה יראו יושבי ירושלם ויתר הערים, נוצרים לאלפים משוטמים ברחובותיהן, והם הבאים להתפלל במקומות הקדושים להם; וגם עיני ראו באניות אשר בהן הלכתי, נוצרים רוסים מהארצות היותר רחוקות בארצנו הגדולה והרחבה ארץ רוסיא, מניזשני, מפערס, ממאמבאוו, ממאמסק, וכו' וכו', אנשים ונשים, גם צעירים גם ישישים, למעלה מששים, וביניהם היו גם שני כהנים הדיוטים, האחד מקאוקאז והשני מראושאן, כלם אנשים אשר מגורם רחוק זה מזה אלפי וויארסמ, כלם חברו יחדיו; וכל זה באניות ובקצה הקיץ, ואיה אניות אחרות והקיץ כלו? כלם עולים ירושלמה להתפלל, וביניהם אנשים אשר ספרו לי, כי כשש וכשבע מאות וויארסמ הלכו ברגליהם הם ונשיהם עד בואם אל מסלת הברזל או אל אניות הקיטור, ולא נסעו בעגלות ולא רכבו במוסים, יען כי יראו לנפשם פן לא יספיק למו הכסף האצור בכיסם די הוצאותיהם הלוך ושוב, ודי תת בידי הציר הרוסי היושב במלאכות ממשלתו בעיר החוף, למען היות

בידו למשמרת עד שובם; כי חק הושם לכל איש נוצרי רומי אשר הזותו
 מוכיחה עליו כי לא איש עשיר הנהו, העולה להתפלל במקומות הקדושים
 להם, להראות לציר כי יש בידו די כסף ההוצאה בהתמהמהו ודי כסף
 הוצאות שובו לארצו ולמולדתו; וכל אשר אין בידו כל אלה, לא ירשהו הציר
 לעלות, ויעזרהו לשוב, וישוב. ואשר נמצא בידו די הספוק, ולקח הציר את
 כל הכסף הנמצא בידו, ולא יתן לו רק די ספוק הוצאותיו לכל ימי
 התמהמהו במקומות קדושים, ואת המותר ישום באוצרו עד שובו, וכל זה
 למען לא יוציא כל אשר לו ביון ובשכר, ובסבאו יין וכלה כספו, ונפל למשא
 על יושבי הארץ, וחלל כבוד ארץ מולדתו, לכן בידי הציר הוא אצור עד
 שובו, ואז ישיבנו לו. ובגלל הדבר הזה קמצו האנשים האלה בהוצאותיהם
 כל ימי מסעם; וכל זה בעבור אהבתם למקומות הקדושים למו. ואנחנו
 בני ישראל, האם לא נבוש ולא נכלם, לא נשבע בזה וחרפה, כי כמתקנים
 שבהם לא נעשה; את ירושלם נעלה על לבבנו, גם בתפלות גם בברכות
 יום יום; נקונן עליה בקינות פעם אחת בשנה, נבכה עליה בפיומי הסליחות
 בכל ימי צום; ובימי שמחתנו ובמועדינו נזכור כי מפני חטאינו גלינו
 מארצנו, ונתחנן אל י"י אלהינו להביאנו לציון עירו ולירושלם בית מקדשו;
 על כל אלה עינינו לא צרה, כי אמרי פינו בכסף לא נשקול, ועל פרי
 שפתותינו לא נוציא כל מחיר; הפה ידבר, והשפתים ינועו, מבלי כל עמל
 ותלאה, הכיס שלם ומכספנו לא יחסר. אבל לעלות ולראות הקשור במוצא
 כסף ובמעט עמל, קרבן גדול, יקר, כבוד וקשה כזה, מי זה יעיו פניו לבקש
 מידינו להעלות על מוצא אלהינו ארץ קדשנו!! חרפה שברה לבי, כלמה
 כסתה פני, אוי, נגע וקלון, סרב וסלון.

לבי נכון במוח, כי אם שנה שנה היו באים איזה מעשירינו וגבירינו,
 לבקר את המקומות הקדושים בפרט ואת הארץ הקדושה בכלל, ושבום
 לארץ מולדתם (כמסעם לשווייץ לאיטליא ולפאריז, וכמסעם למקומות
 הרחצה, למען התענג), מספרים במסבת רעים, את אשר ראו עיניהם,
 נאנחים על כבודה וכבודנו כי גלה, וידינו דינה למוזר למצוא רפואות תעלה;
 אז לבשה ארצנו הנעזבה והנעלבה, הבויה והשוממה, תנהרסה והנדהמה,
 תמונה חדשה ומאוששה, תמונה מאירה ובהירה, אז התרעם גלגלה
 בהתרעש כיסם, לטוב לה ולהם ולכלל ישראל; ארצנו תבעל, תבנה
 ותכונן, מהרסיה לא ירמו ראש, מתריביה ידמו, ורחקו מבלעיה.

איש אחד מעשירינו וגבירינו צבי תפארת ישראל צדיק ומושיע סור

משה מונטפיוורי נ"ו, בקר את ארץ הקדש פעמים אחדות, ובכל פעם ופעם
 הפליא לעשות לתקונה וישובה, גם הוא גם רעיו אשר שמעו מפיו את כל
 אודותיה; ומה היה פועל ועושה אם לא עמדו נגדו מורדי אור יושבי חשך
 החפרפרות והעמלפים? י"י הוא יודע; וכל אשר לו לב מבין יבין כי אין כח
 האיש הרם הזה, ככח דוד בן ישי לחזק מהם בקלע ובאבן להמביעו
 במצחם; ולו תמכו בידיו יתר גבירינו אחרי ראותם את הארץ, כי עתה
 יצאו ממלחמתם מנצחים, ושהרו הארץ, ובכל זאת מה רבות פעל ועשה
 לטובת הארץ, כל זה יכירו וידעו מבקרי הארץ, ומי העיר באנגליא על
 דבר ישוב הארץ, ומי נפח רוח חיים באף חובבי הארץ, אם לא האיש הרם
 והנשא הזה אשר יצא קוו בכל הארץ, וכל זה הסב עלולו וראותו ועיניו
 המשוטטות בכל הארץ; ולא שם לבו לכל אשר מרו ועצבו רוח קדשו אלה
 היושבים בארץ, המתאמרים לגודרי פרץ, והמה יפרצוה פרץ על פני פרץ.
 וכבר ידענו כי מלבנה אחת לא יבנה חייץ, וזמיר אחד לא יבשר לנו הקייץ;
 אמנם ברבות אנשים עשירים וגבירים לבקר את הארץ, או ישועות תעשינה
 בארץ, יתמו רומסים מן הארץ, יהדלו מרגיזי ארץ, ואכלו אביוני עמנו
 מתבואת הארץ, אשר ישעו ויזרעו בארץ. אז תגל הארץ, שדותיה יזרעו,
 ועמקיה יעטפו בר, כרמיה ינמטו, וירעש כלבנון פרים. והיה להם לשם
 עולם לא יכרת, ופעולתם על לוחות דברי הימים לבני ישראל תחרת.

הוי, אדירי צאן קדשים העשירים והגבורים, שמעו לקול אחיכם
 הצעיר שבצעירים, צאו לעזרת י"י בגבורים, רחמו על בני ציון היקרים,
 עברו עברו בשערים, עלו על הגבעות ועל ההרים, בשדה בכפרים ובערים,
 וקנו אדמת קדש לבני עמכם הזרזים והמהירים, והיו לכורמים ולאכרים.
 אדירים יקרים, הותירו נא שריד לשרידי האדירים, בני אבותינו העברים,
 שפכו נא את מימיהם המרים, והשקום מים קרים, זכים וטהורים, ממעיני
 ישועתכם נגרים, והיה שמכם לתהלה ולתפארת לדור דורים.

בכל ימי שבתו בירושלם, לא בקרתי אדם במעונו, אף כי רבים
 מנכבדיה בקשוני לבקרם בביתם; יען כי בהשלימי יום את עבודת
 משלחתי, את המטרה אשר אליה יריתי, יקר היה לי כל רגע ורגע לשוט
 לחפש ולבקר את כל המקומות המפליאים והמולידים התפעלות הנפש,
 מפני הזקן והשיבה וזכרונות קדשנו המרחפים עליהם, ומה לי ולאנשים
 פרטים ויחידים? מלבד אלה

שלושת הרועים

הרבנים הגאונים אשר עמודי אחינו יושבי ירושלם נכון עליהם בימים האלה ובזמן הזה; הלא המה הרה"ג ר' שמואל סאלאנט, הרה"ג ר' משה נחמיה כהנא מחאסלאוויטש, והרה"ג ר' יהושע ליב דיסקין מבריסק (העיר האחרונה לו ברבנות בשבתו בחו"ל). את אלה בקרתי ביום אחד, הוא יום א' כ"ח מנ"א. ראשונה באתי אל הראשון, ואמצאהו חולה שוכב על מטתו, וברצאתי לשוב לבלתי הכבד עליו, ויקחני בימינו וישאלני לשמי, ואגיד לו, ויכירני, ונשק איש את רעהו בנשיקות אהבה, ולא הרפני (אף כי היה הדבר הזה למורת רוחי, כי ישיש האיש וחלש, וגם חולה ביום ההוא, י"י יחלימהו ויחזקהו) ויתחוק וישב אל השלחן; עליו יאמר (סוף קנים): „זקני תורה וכו' כל זמן שמוקינין וכו'". והוא יכול לאמר (סוכה נ"ג.): „אשרי ילדותי וכו'". לא התאחרתי אצלו רק כחצי שעה, כי יראתי פן הנני עליו למשא, אף כי הראה לי אהבה רבה וחבה יתרה: לקחתי את ברכתו, ואברכהו גם אני, ואפרד ממנו באהבה. ואעל אל השני (כי ביום הששי שב מיפו ירושלמה), והשעה היא הראשונה אחר חצות היום (היא השביעית ליושבי הארץ), ואמצאהו בבית מדרשו (הוא בית המדרש אשר הוצאתיו למעלה פרק ט"ו) מכלל יתר בתי חמדרש אשר בירושלם) יושב במבור הבית, פניו אל פני הארון, ושלחנות מקיפים לו מסביב, מוקפים מאנשים צעירים ובאים בימים, רבם מלכשים מלית ומעמרים בתפלין, כרבם גאונים, מורם ומלמדם; והוא קורא לפניהם בתלמוד בבלי (גמין ס"ו) בשמת אומר אמרו. אף כי ישיש האיש, בכל זאת קולו חזק ונעים ומדברו נאוו; בראותי כל אלה אז אמרתי, לא אראה לפניו פן אפסקהו מלמודו, ואשב לי בשלחן האחרון אשר מאחוריו אצל איש אחד אשר זקנו מגדל ולבן והוא יחידי קורא אחרי רבו בגמרא אשר לפניו, וגם אנכי שמת עיני ולבי בה. שמעתי את שומעיו שואלים ומקשים, והוא בתשובותיו מפרק הרים, ושובר ארזים בפלמול הישר, אשר כה הורידו עד כי אחשוב כי גם הקטן שבקטנים

הבינהו, ואשב שם כשעה שלמה, וארא כי תלמודו גזול ממני עתותי, ואנכי רגעי ספורים ומנויים לי כאשר אמרתי, ואפתח פי להקשות גם אני, למען ישמע קולי, ואברככו בשלום, ואפטר; התחבולה הזאת עלתה בידי, כמעט פציתי פי ויכרתי בקולי, ויפן יוסב פניו אלי, ויקראני בשמי, ויושט לי ימינו, ואחריו כל תלמידיו שומעי לקחו כמשפט ד"א. ואומר אליו: אדוני, אל תעצרני, ולא אפסיקך מלמודך, פן נענש שנינו כאמרם ז"ל, כחסדך תנה לי איש אשר יראני מקום משכן היל"ד, כי חפץ אנכי לבקר גם אותו, ואנכי שוב אשוב אליך בשוכי מביתו בהתימך תלמודך". וייטב הדבר בעיניו, ויצו על איש מאנשיו ללכת עמדי ולהראות לי מבוא הבית. בעלותי אל מעונו בבואי הביתה, מצאתיו יושב על ממתו אצל השלחן (וסביבו אנשים אשר חשבתו ולא שניתו, כי נושאי כליו המה), וקנו לבן, פאות ראשו מדולדלות, פניו כהים, כבע עקוש ועקום על ראשו וידיו על הלציו, יד על יד; עד כי לפי ראותי אותו לפני עשרים שנה בהדר משכני בקאעניגסבערג (אשר בפרוססיה), הדור בלבושו ופניו מאירים, התראה או נראה לפני עתה כאלו עבר ובטל מן העולם; ואומר אל לבי, הוה האיש מרעיש ירושלם מרגיו חו"ל!! הכרתיו ולא הכירני, אבל בהגיד לי שמי וזכרי, וזכרני, ויושט לי ימינו, ויושיבני על המטה אשר הוא יושב עליה.

חטא חטא פינס היקר, ברצותו למלא רצון שולחיו הנדיבים היקרים, לפתוח בית תלמוד בירושלם, אשר בו ילמדו ילדי ונערי בני ישראל מקרא משנה ותלמוד, ובו תוסד לשכה ללמד את הנערים ערבית, שפת הארץ וכתבה, איספאנוולית, (למען יתאחדו והיו לאחד הספרדים (הפורטוגזים) עם אחיהם האשכנזים אשר לא ידעו את לשונם) חשבון ושאר הידיעות הנחוצות לאדם באשר הוא אדם; פשע, רשע ועון גדול מנשוא!! עד כי צללו שערי ירושלם ותצלנה גם אזונינו בחו"ל לשמע כל הרדיפות הנוראות והאיזמות אשר הרדיפוהו בלי מנוחה מורדי אור ויושבי חשך וצלמות אלה. לכן כאשר שאלוני אלה היושבים ממולי: "מה העון אשר מצאו בך שרי החוף, כי סבלת את כל התלאה אשר מצאתך? שמענו ויחרד לבנו". השיבותי למו: "אדה אחי, עוני גדול מנשוא, כי לא למדתי שפת הארץ, והתורקי בקי בתורה, וכתורה עשה". שמעוה אונם תשובתי, ושחוק בלתי נעים עבר על פיהם; אבל מה? שאלני אחד מהם, ולמה זה תביע חידות! ואען: פרשה מפרשת בתורה על דבר בלעם ואתונו, כל עוד לא יכלה האתון השב לו דבר במענה פיה בשפת ארצו, ותדבר

בשפה אשר תדברנה האתונות בינן לבין עצמן, לא חדל בלעם מהכותה, וכמעט רחם י"י עליה ויפתה את פיה, ותדבר אליו בשפתו ובלשונו, ויחדל מהכותה. מכאן למדנו, כי כל אשר לא ידע דבר כן בשפת הארץ אשר הוא מתגורר בה, הרי הוא כאתון, ומשפט האתון משפטו, וכי ידיעת שפת הארץ בעיני בלעם רע". שמעו תשובתי ויפלו פניהם, וירפו ממני; ואבין מהם, כי יחשבו כי לא ידעתי מדבר הריב והמצה והמהומה האיומה אשר בגללן התגעשה ותרעש הארץ, אשר על כן כה השיבותי, ולא עלה על דעתם כי אגע בזה בכבודם ובכבוד גאונם; כי מי אורה אשר ירחיב בנפשי עז לחרף את התושבים היושבים שאננים בביתם ולא יירא ולא יפחד מידם החזקה וזרועם הנמויה? ואומר לנפשי, האנשים האלה חולים הם חלי הסכלות ומוח אין בקדקדם; ארף מהם ער כי יחלו עוד לדבר דבר; והמה החלו, ואראה כי חפצים הם לנגוע בדבר המחלקת, ואמהר ואסתום פיהם, ויחדלו. ובכל העת ההיא ישב הרב הגאון אשר משמאלי כבול עץ מבלי דבר דבר; ואראה מתכוננת רוחו ותאר פניו, כי לא בו האשם, כי ידעתי, לו ישב זבוב בראש חוטמו, והדל מהרים ידו שלח אצבעו, לתפשו או לגרשהו; וגם רוח פיו יקר לו מנפוח בו כי יעבור; אמנם אשתו ונושאי כליה הם המה מחרחרי הריב מגרי המדון ומשביתי השלום. ואם רק חיי הרוח הם החיים האמתיים, וחיי הגו אין ואפס, נוכל לאמר עליו בצדק המליצה הידועה (שופטים מ' ל"ד): "אשה הרגתהו". ואין בו כל חטא זולת המסרו בידי אשת מדנים (אשר כן יאמרו גם נרדפיהם), וחטא כזה הלא מצאנו גם בגדולים וטובים ממנו, גם בדברים שבין אדם למקום גם בדברים שבין אדם לבריות, הלא המה מלכי יהודה וישראל (מ"א י"א ושם כ"א); וראה מאמר רב (ב"מ נ"ט), ואולי הוקנה גרמה לו, ואין למדן מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ. סבותי פני מהם, ואפן אל הרב הגאון, ואקח את הגמרא הסגורה המונחת לפניו על השלחן, ואראה לו דבר קשה ברי"ף וברא"ש, ואחרי אשר שם עיונו בו, ענני: "דבר זה צריך עיון". עיין עד מה, ואנכי בעת ההיא דברתי את האנשים ארכות, וארא כי סגר הספר אשר עיין בו ויניחהו על השלחן מבלי פתוח פיו, וארף ממנו, ולא הגדתי לו את תירוצי, כי מה אלאהו והגני רואה כי לא חפץ בתלאה! האיש הרם הזה צוה בדממה דקה להרתית המחם (סאמאואאר) לכבודי; ואומר לו: "לא אתמהמה עד כי יחם וירתח, כי רגעו יקרו לי, אם יש מיס, טוב, ואשתח". ויכבדני במים

קרים מהולים ביין, שתיתי, ואהודנו, ונדברנו עוד מעט, ונברך איש את רעהו בשלום — ואקום ואלך; והוא בענותו לפני עד המדרגות אשר לעליתו. משם שבתו אל הרה"צ היקר באדם מהרמנ"ב, כאשר הבטחתי לו; ואמצאנו עודנו קורא יחד עם תלמידיו, כאשר מצאתים ועוזבתים למבראשונה, ואשב גם אני אל השלחן קורא עמהם יחד, ואחכה עד כי גמר שעורו; ונפלפל מעט, ונברך איש את רעהו, ונשבע מנשיקות פינו, ונפרד איש מרעהו באהבה רבה. בלכתי לדרכי, פגשתי בעברי, ברבים מיושבי ירושלים ההולכים במלים, ואספר להם, כי שבעתי ענג ורב נחת משקידות האנשים, אשר ראיתי בביהמ"ד הנ"ל, בתורה. ויבינו אלה השומעים תהלתם בפי, כי התהלה הזאת היא להם לתהלה, ויענוני: אל תצדיקם הרבה, כי תורתם זאת היא בידם קרדום לחפר בה, יען כי שלם ישלמו מחיר בואם אל השעור ושקידתם בתלמוד, ואם יחדלו מתת למו את שכרם, יחדלו משקוד ומבוא. ואשאלם: „מאין יבוא השכר הזה למו?" . ויענוני: „מכסף החלוקה". ואען ואומר להם: „הוי שופים ומחרפים, הלא שלהם יקחו, כי למי נדבות נדיבו עמנו אשר בחו"ל, אם לא לאנשים כאלה, אשר יחגו בתורת י"י יומם ולילה, ונפשם חשקה בתורה! לו חכמו ורבו במחיר שקידתם עשרת מונים מאשר יתנו למו עתה, כי עתה שמחו נדיבו עמנו בחו"ל, כי נדבותיהם ישביעו נפשות אלה היושבים לפני י"י והוגים בתורתו, וברך יברכום ממקור לבם, בדעתם כי נדבותיהם לא תעלינה בתהי ולא תרדנה לשמיון, ולא החמיאו המטרה, המובה והיקרה". כשמעם את דברי אלה יוצאים מפי, וישימו ידם למו פיהם, וירפו ממני.

ואשוב לעבודתי לעלות הרים, לרדת מערות, לחקור מנהרות, ולתור את כל המקומות העתיקים והיקרים (אשר באמת אין לנו מקום ודבר בארצנו הקדושה אשר לא ייקר לנו). לספר את כל אשר ראיתי בארץ תלא שפתי, ובאמת רב אשר לא ראיתי רבבות פעמים מאשר ראיתי; כי מה המה ימים עשרים ושנים, אשר רב משלישיתם לקח דבר מסעי מידי, מול הדברים היקרים הרבים אשר עלינו לחקור ולהתבונן ולראותם בראיה עיונית, ולא במקרה מהורה, בארץ ההיא, הצריכים ליומן לא פחת משנה תמימה, וכים מלא וגדוש, וכח אבנים; אמנם גם בזה אשר ראיתי, אם גם בסקירה לא בהירה, הנני עלו ושמח, ורב לי רב, עד כי יבוא אל קרית מלך רב, מושיע ורב. ברוך י"י אלהי חסדי, על כל אשר הפליא לעשות עמדי. ואין לי עתה לספר רק מהחדשות אשר נעשו בעה"ק ובפרוריה בשנים האחרונות; והם

בתים למעון, ובתי חסד.

אשר בנו נדיבי עמנו, עושי צדקה וחסד, ומרבים להיטיב; למען ידעו כל המקוננים על שוממותה והמתאבלים על הריסותיה, אשר ברצונם להיטיב את ציון ולבנות הנהרות, כי עתה כל המשכיל להיטיב וחפץ להיטיב, יוכל להיטיב; בראית הטוב אשר הטיבו אלה אשר אספר, וטובתם נפלאה ביפיה ובטובה; ויזכרם אלהיכם לטובה ולברכה.

ירושלם הבנויה וחומותיה סבימתיה, כאשר היא לפנינו היום, בצדק נאמר עליה: "עיר האלהים משפלת עד שאול תחתיה". רחובותיה כה צרות הנה, עד כי אם יעבור הערבי עם גמלו האחד, וסתם הרחוב, עד כי ילחצון האנשים העופרים והשבים אל קירות הפתחים אשר מזה ומזה. גם נתיבותיה מרחוב אל רחוב, אם ילכו שנים יחדיו זמלאו את הנתיב; מדרגות הבתים מתחתיים לשניים ומשניים לשלישים, על הרוב רק אחד אחד יעלו בהן; להרבות בה רחובות ובתים אין תקוה, יצן החומות אשר יקיפו את העיר סביב תעצורנה. ובכל זאת עוד נמצאים אצל החומות מקומות מקומות פנויים בלתי בנויים בלתי ארועים ובלתי נמועים, והנם לנגד עינינו נבעות מלאות אשפה וזבל בהמה; ואמרו לי, כי הם מקום רבץ הגמלים והחמורים בבואם לימי השוק. בתיה בתי אבן, ושתים ושלוש מכפלות להם, רמים ונשאים. התחתיים הם להנויות אשר תמלאנה את כל הרחוב מפה ומפה, והשניים והשלישים למעונות אדם; ומקר אל קיר אשר מעברי הרחוב, כעון גג נמוי מכסוי המחסה אשר יציעו למעלה, למען לא יבואו אליהם והרי חמה בחמם; לכן לפנות ערב בדרת היום, חשך וחלקקות בקרבת, חשך ואפלה מנודת, עד כי איש את רעהו ידחקון וילחצון, ומפני הלחץ וחלקת אבני רצפת רחובותיה, יש אשר ידחו ונפלו; ואוי להם לאנשים העוברים והשבים, אם בעת ההיא יפגשון שני גמלים עוברים זה מול זה וצריכים לפנות דרך איש לרעהו, למען יוכלו עבור, ותיבות, סלים, עצים, נסרים, חבושים וקשורים על גבם וצדיהם, או כמעט גם

מקום להלחץ ולהחליץ אין. עד כי עלינו להתפלל אל יי, על העיר אשר בה הגות לבנו ותונת נפשנו, כי תהרס בראשונה ולא תשאר בה אבן על אבן אשר לא תתפרק, ואחרי כן בחמלת יי עליה תבנה ותכונן כתכונה הראויה לעיר אלהים שרתי במדינות כמוה, אשר לשמה ולזכרה תאות כל נפש. לכן קמו אנשים נדיבי לב אנשי חסד ויקרי רוח, ויבנו רחובות מחוץ לחומותיה. הרחובות ההן רחבות הן, יפות ומהדרות, והאוויר בהן יפה ונעים מאד מאד; והרוח הפאה מהגנות והכרמים אשר סביבותיהן מסביב, תחיה כל נפש.

לדעתי גם הרחובות החדשות ההן ואשר תבנינה עוד, הנה הנן גם הן על מקום העיר הקדושה הישנה, לא מחוצה לה; כי לא יאמן כי ירושלם העיר הגדולה על פי המספר לנו בתלמודים ובמדרשים ובספרי יוסף בן מתתיהו הכהן, וכפי אשר נראה בכתבי הקדש מגדלה ותפארתה, סה תקטן ותלחץ כאשר היא לפנינו עתה, ובבואי מיפו, ונעל על ההר האחרון אשר ממנו ראינו ממרחק שנים או שלשה וויארסט את ירושלם הנוכחת, שמה מצאתי ראיתי גלי אבנים ותחתיהם אבנים רצופות מסדרות, אשר סדרן יעיד עליהן, כי היו ליסודות לחומות גבוהות ובצורות אשר עליהן, ומשם החלה ירושלם הישנה והוקנה לימים, עד פי עוד מרחק שנים שלשה וויארסט מירושלם, ירושלם הוא. ומחחרבנות הרבות אשר סבלה בעון אבותינו פללותם מארצנו, ואחרי כן בעונינו, התקטנה והתקטנה עד כי היא כאשר היא לפנינו היום, באחת המקצועות מהעיר הגדולה אשר לפנינו. לכן לדעתי, הבל הוא לחפש בעיר הקטנה אשר לפנינו, את כל חלקי העיר אשר היו לה מלפנים, ואת כל אשר היו לה או סביבותיה, כי המקומות ההם פנויים עתה והרבים ושוממים, ושמה היו אשר היו, ואין זכרון לראשונים, והרבה יש לנו לחקור על כל הדברים ההם, ואת הכל לבקר ברוח קר.

על הרחובות החדשות ההן אשר נפצו ואשר הם בונים עתה, נובל לאמר, כי נבנו ונבנים כמעט כמעט הרחובות בעירות הגדולות באירופא, אף כי אינן עוד בסדר נכון יען כי אין מסודר נכון וחכם, אשר למד סדר הפנינים והרחובות בבתי התלמוד כחוק וכמשפט באירופא להנה; בכל זאת ראיתי ושש לבי, ואתפלל אל יי בונה ירושלם, כי מציון יסעד את המתים, וישלח למו עזרו מקדש, יבנו הנהרסות והנשמות יושיבו.

ואלה הן הרחובות בשמותיהן :

(1) רחוב נחלת שבעה

על שם שבעת היחידים הקונים הראשונים : ר' יוסף ריבלין, ר' משה סאלאמאן, ר' מיכל כהן, ר' ליב מלאמזא, ר' ביינוש סאלאנט, ר' יהושע יעלין (השביעי שכחתי); המה קנו את כל החבל ויחלו לבנות בו, ועתה כמאה בתים בקרבו.

(2) רחוב מאה שערים

הוסד ע"י חברת אנשים משכילים אל דל, לבנות בכל שנה ושנה עשרה בתים; לעשר שנים מאה בתים; ועתה הגיעו בחמלת י"י עליהם למאה וארבעים בתים, ויש בחבל הזה בור למי גשמים, שבעים אמה ארכו עשרים רחבו ועשר עמקו. נוסד ע"י ר' יוסף ריבלין ור' משה סאלאמאן; ועתה נגמר ע"י הר"ז בר"ג.

(3) רחוב אבן ישראל

הוסד מנדבות חברת עשירים, וארבעים בתים בו; נוסד ע"י ר' יוסף ריבלין, ונגמר ע"י ר' מאיר מייזל מחאסלאוויטש.

(4) רחוב משכנות ישראל

הוסד ע"י ר' יוסף ריבלין ור' משה סאלאמאן, ע"מ לבנות מאה וארבעים בתים, ועד היום לא נבנו רק ארבעים מהם, כי קצר כח המיסדים; וע"י עזרת מוכרת צדיק ומושיע סור משה מונטופורי נ"י יבנו במשך שלש שנים מהיום עוד שמונים בתים (א"כ יחסרון עשרים). בית המדרש אשר שם עתה, הוא נדבת הרה"ג ר"א שו"ב מלאנדאן; ובאלה אשר יבנו, ע"י המוכרת הנ"ל יבנה בהם עוד ביהמ"ד עם כל הדברים אשר בקרבו והמצטרפים אליו.

(5) רחוב בית יעקב

הוסד ע"י ר' משה גראף לבנות בו שבעים בתים, ולא עלה בידו לכונן רק עשרים בתים: עשרה פשוטים, ועשרה ימים ומתדרים. ששה מהם שייכים לכולל הוראדנא, ויתרם ליחידים.

(6) רחוב אהלי משה ויהודית

הוסד ע"י ר' ניסן ב"ק ממונה לכולל וואהלין. בנינים מפארים, התכרים הם חסידי וואהלין ועמטרייך; ולא עלה בידם לבנות רק עשרים בתים, בלי בור למים ובלי ביהכ"נ להתפלל לאלהי השמים.

(7) רחוב משכנות שאננים

מעשה חשר הצדיק סיר משה מונמפוירי נ"י, ששה עשר בתים למטה וארבעה למעלה; נפלאים ביפים. והמה הראשונים.

(8) רחוב בית דוד

נדבת הג' הנדיב ר' דוד יאנאווער; עשרה בתים, ודריהם יגורו בהם שלש שנים שלש שנים על פי גורל. וכן משפט בית יעקב. להג' הנדיב הזה חצר ובו עשרה בתים, ויקדישם לעניים וגם כן על פי גורל ולשלש שנים כנ"ל.

(9) רחוב שכונת כולל המערבים

על יד חבריכה העליונה, מול דרך חברון; ערך עשרים בתים בו.

(10) חצר פּיכטענהאלץ מברדיטשוב

חצר מפאר, שלשה עשר בתים בו, וגן נחמד; עשויים להשכיר, והכנסתם לכולל וואהלין.

11) רחוב בתי מחסה

הוסד ע"י כולל הו"ד ואונגארין; לפניו מן החומה על הר ציון; קרוב לכאן בתים; בנינים מפארים ומשכללים ברב יפי, הוד והדר.

ואלה הם „בתי החסד" אשר נוסדו ונבנו בשנים האחרונות:

1) בית ספר לנערים

יסודו חברת „כל ישראל חברים". הוא הוא בית הספר אשר היה לגחלי רתמים בפי היל"ד ואשתו אשת מדנים ונושאי כליהם מחרתרי ריב, ובמפוח רשע ואולת נפחו במ, ויציתו אש בציון ותבער בירושלם, וידמו לשרוף בהבל פיהם את הרב היקר רי"מ פינס נ"י, וירתחו כסיר משוגתם ושגעונם, וירדפוהו רדוף מבלי חשך, עד כי נלאה, וירא כי לא יכול להם, וימסרהו לאחינו הספרדים, אשר לא ייראו לא מהם לא מהמונם ולא מהמחם, ופרי כחש אשר בכרמם, הוא חרמם, משחק למו, לא ירגיזו, לא יחרידו, ולא יפחידו, והנם שמתים ומאושרים בו, כי ברכה בו. ועוד היום רבים מחולכי חשך ייראו מגשת אליו, אף כי לבוא בו. ועיני ראו אנשים ישרים ותמימים אשר בכל לבם יתפצו לאשר את בניהם, ללמוד שם מקרא ודקדוק משנה ותלמוד, שפת הארץ, ויתר הידיעות הנחוצות לאדם באשר הוא אדם, ואימת מורדי אור ההם תבעתם, כי יבלעום חיים אותם ואת בניהם יחד ביום אחד. מנהלו איש צעיר לימים, חרד לדבר י"י, חכם נבון ומשכיל, שמו לתהלה ר' נסים בכר ס"ט נ"י, חמשים נערים ילמדו בו; נפלא במוב הנהגותיו וסדריו; אלהים יכוננהו עליון; יבושו ויבהלו אויביו, וישמחו וירננו אוהביו, וכל תומכיו וסועדיו וחובביו.

2) בית יתומים

יסודו חברי חברה מברלין, והגביר גאטשאלק לעווי בראשם. מנהלו החכם והנכבד ד"ר הערצבערג, במוב טעם ודעת. גם הבית הזה סלון ממאיר בעיני יושבי חשך וצלמות ההם, גם בו יורו חציהם ואבני בליסמראותיהם;

אבל

אבל המנהל היקר הזה שאר רוח לו, ונפשו תדרוך עז, ידע מה בחשובא
ונהורא עמה שרא.

3) בית יתומים

יסדהו הרה"ג ר' יהושע ליב דיסקין. שם ילמדו הנערים תורה, כמשפט
בתי ת"ת אשר בערי ארצנו, הנהוגים בדרך הישנה, וחותרים מידו, עליו
על מנהליו, נעריו ועולליו.

4) בית התמחוי

יסדהו הג' הנדיב ר' פישל לאפין. בכל יום ישיגו העניים שתי ארוחות
(מלבד הלחם אשר עליהם להביא), וביום השבת שלש ארוחות שלמות,
גם תבשיל גם לחם ויין.

5) בית החמין

יסדהו הנדיב ר' שמואל ברוך סאנדער מאוסטראליען; בו יבשלו מעעה,
וינתן ללויים רותח וטוב, ככל חפצם ורצונם, בכל עת אשר יבקשו.

6) בית גמילות חסדים

יסדהו הרה"ג ר' משה נהמיה כהנא מהאסלאוויטש, מעמד אוצרו אלף ומאתים
רו"כ. ההלוואות הן בעבוט שמרות הכולל.

7) בית גמילות חסדים

יסדהו ממונה כולל הוראדנא (לשובת כוללו) ע"י הרב ר' ישראל הורוויץ.
מעמד אוצרו אלפים רו"כ.

8) בית גמילות חסדים

יסדהו הג' הנדיב ר' פישל לאפין, ובבית מדרשו, מעמד אוצרו ארבעת
אלפים רו"כ.

אחד מצאתי בעיר אלהינו, סוחר במסחר ממכר בתים; וזה דבר מסחרו: קונה חבל ארץ ובונה עליו בית מכספו, וכאשר יגמר הבית וישתכלל, ימכרהו, ויש אשר קודם הגמרו יקנוהו מידו, והקונה יגמרהו. האיש הזה הוא הרב המופלג בתו"י יקר רוח איש תבונה מו"ה יוסף ריבלין, אשר עשה לו שם בנחלת שבעה, מאה שערים, אבן ישראל ומשכנות ישראל. לא יצעק ולא ישמיע בחוץ קולו אשר אך לשם שמים הוא עושה; לא יתהלל לא יתפאר אשר רק בגלל ישוב הארץ ולשם מצוה לבני הוא עמל ויגע יום יום. אבל יאמר בפה מלא ובשפה ברורה: סוחר בבתים הנני, זה מסחרי, וזאת היא פעולתי ועבודתי, קונה ובונה אנכי, ומסחרי הוא, הקונה יקנה והחדל יחדל, את אשר עם לבו ורוחו יודע אל אלהי הרוחות, ואת אשר עם פיו ושפתיו יודעים הקונים ממנו. לישר דרך כמוהו נאווה תהלה, שכרו פה גלוי לעיניו, ושכרו שם נכון לפגיו.

רבות פעלו ועשו למובת עיר הקדש בכלל, הוא ורעהו הרב המופלג חו"ב מו"ה משה סאלאמאן אשר כבר זכרתי שמו למעלה; וכל שבח ותהלה לא יבקשו, כי לא לאלה ישאו נפשם, כי ממי יבקשו כבוד, ומי יגחילם כבוד? ומה הוא הכבוד אשר יחלק למו, שם בעיר הקדושה! יהי יי' אלהינו עמםם וחפצו בידם יצלח, מעשה ידיהם יכונן ויאשרו בארץ. ומי יתן כי מאנשים כאלה יוסר ועד לקנות חבלי נחלה בארץ, המה יעמדו על המשמר לחקור, לדרוש ולבקש כל חלקה טובה, כל חבל נחלה יקרה דשנה ופזורה, והיה בבוא לידם יקנוה, והקונה ברב שמתה יתן למו שכר לפעולתם עמלם ויגיעם בגללו, כי שוה הוא שכר עמלם וקנותם בזמן אשר יחפוץ ויבקש המוכר למכור ולא בזמן אשר יבהיל ויאייץ הקונה לקנות, ערך אשר לא נוכל להעריכו; וכל סוחר יודע יבין וישכיל סגפשו ערך הדבר ושוייו. ואלה לא יקחו בשום אופן שכר כזה כפי ההבדל שבין הורדת המחיר כאשר יציע המוכר לקנות ממנו ממכרו, ובין כאשר יחפש הקונה למכור לו המקנה אשר יחפוץ לקנותו. ואת כל זה לא יוכלו להוציא לאור, רק גרי הארץ טימים רבים, אשר ידעו מוצאי הארץ ומבואיה, ונהירין להון שביליה וכל תכונותיה, וכמו שאמרתי למעלה (פרק י"ב וי"ד). אמנם כן, רבים הרמאים בארץ, רבים הנזכרים בה, כאשר אמרתי, בכל זאת אל יאמר האומר כי כלה ונחרצה בארץ, ואין איש אמונים בה, חלילה, עוד לא פסו אמונים מקריה נאמנה, עוד לא תם הצדק מעיר הצדק, עוד נמצאים בה אנשים אשר לאמונה גברו בארץ, הצדק אזור מתניהם והאמונה אזור חלציהם

הלציהם. רק שצרכים חפוש ובדיקה למצאם, כי לא נוכל להאמין בכל מתחפש חנף וצבוע, אבל במצאנו אותם הנם לנו אבני יקר אבני ראש פנה, לבנין הגדול אשר נחפוץ כי יבנה בימים האלה ובזמן הזה, לרגלי התמורות המרות אשר קרונו.

ומה שמח לבי, כי בערכי דברי אלה על ספר (פה בביתי) לתתם לדפוס, והנה הופיע לנגד עיני אור יקר מאיר מהר הקדש, אשר הרביתי מלים על אודותיו, אז בהיותי בעיר הקדש, ופתאום זרה לפני האור אשר אז בקשתי ודרשתי: כי יקומו אנשים מיושבי הארץ, והמה נאמני ארץ, ידועים באמון רוחם לאחינו אשר בחוץ לארץ, להיות לנו לעינים ולידים שם בארץ, המה יעמדו על הממכר ועל הקנין, בכל יום רצוי ובכל שעה רצויה, אנשים כאלה אשר עליהם נוכל לסמוך בכל דבר, הן בבחירת חבלי הנחלה, הן במחירם. והנה קמה עצתי גם נצבה; קמו אנשים יקרים נאמני רוח ואנשי אמונים שם בעיר הקדש, לקחת עליהם את המשרה הזאת, והם הרבנים היקרים, ר' ישראל הלוי הורוויץ, ר' אריה ליב פרומקין, ר' יחיאל מיכל פינס, ר' דוד מאיר גושטאן, ר' משה סאלאמאן, ר' חיים ליפשימיץ, ועליהם לראש הרה"ג ר' שמואל סאלאנא. ואברך לי"י כי נתן בלב האנשים היקרים האלה להשכיל להיטיב לטוב הארץ וליושבה, ראה ראיתי את כתבם את תחימות ידם, ואשר כתב הרה"ג העומד בראשם מהר"ש סאלאנא, ואשמח; ומבלי כל ספק, כתבים כאלה באו ליד כל אלה אשר נפשם תערוג להצלחת הארץ וליושבה, אבל ידעתי כי לא תוכל שמתם להיות כה גדולה בשמתתי אני; יען כי המה לא עלו בפרצות, ואת הפרצים לא ראו, לכן לא יוכלו כה לשמוח בשמעם כי נמצאו אנשים נודרים אשר נוכל להאמין במו כי יהיו לגודרי פרץ, אבל אנכי אנכי, אשר הכל היו למראה עיני, ועיני כהו מראות, רק הרואה ללבב יודע, מה רבה שמחתי.

ולעומת זה, מה רב יגוני, וימס לבבי, בראותי כי זאת הרמיה, אשר חשבתי כי כבר הכתה שאיה. עלתה משאול תחתיה, ותשב לתחיה. האחוזה "הר - טוב" אשר כבר גליתי (למעלה פרק י"ב) וזרן לב האנשים, אשר תפצו לנקר בה עיני אחינו העברים, העורים בענינה, וב"שערי ציון" (מכתב עתב) אמרו, כי יש בה חבלי נחלה למאה ותמישים משפחות, אשר השקר נראה לעינים, יען כי אין בה שדה זרע רק כשלושת אלפים דולום, אשר אינם עולים רק לערך שלש מאות דיסאמין, ואם ערך עשרה דיסאמין

הם אחוזת נחלה בצמצום לבית אב, צאו והשבו כמה בתי אב ויכלו למצוא אחוזת נחלה בערך שלש מאות דיסאמון שהם לערך שלשת אלפים דולום, או תכירו את דבריהם הנאמנים! אוי לאותה בושה. והנה עתה אנכי קורא במכתב עתי "הצפירה" 50 מ"ש, ש"ז, צד. 335 כדברים האלה: "זה קרוב לשנה אשר שנים אנשים נכבדים קנו כברת ארץ רבה עם כפר "ארטוף" אדמתה פוריה מאד אוירה וך ובריא ועינות מים רבים בה ושתי מאות משפחות יכולים לעבוד שם ולאכול מיגיע כפיהם". לא אביט אל השקר הגדול והנורא אשר לפני ואחרי המאמר הקצר הזה, כי אך לש"ש, לקדושת הארץ, לישובה, להושיע לבני ציון, לרחם על הגולים ולהצילם מידי המסיתים, הקדישו דמם וחלבם להעלותם כליל לשם י"י (ט"ז), וכי יד לא תגע בכסף הנדבות אשר ישלחו למו לקחת ממנו אף פרוטה אחת על הצאות, גם לא על דמי פאסט (י"ז), כי קדש קדשים הוא למו; אבל רק המאמר הקצר הזה נבקר, ובקיצור:

קנו, דבר הקניה הן שמעתם מפי למעלה פרק י"ב.

"כברת ארץ רבה", מדוע לא הודיעו כמה מדתה במדה הידועה לנו, במדת ארץ רוסיא, או במדת ארץ רומעניא, או במדת ארץ טורקיא!? ואנכי ידעתי כי רק שלשת אלפים דולום שדי זרע וערך אלפים דולום תררי סלע, בקרבה; וזאת היא הרבה!?! "עם כפר ארטוף", להולה שיש בו סכנה, שומרי מצוה המאמינים החרדים משנים את השם כידוע, לכן נקרא עתה "ארטוף" תחת "הר - טוב" לפנים.

אדמתה

(ט"ז) קדושים נפלאים בימינו אלה, איה אברהם ברוממות נפשו כאור כשרים? יצחק בנו יחידו בהר המוריה! איכם חנניה מישראל ועזריה - שדרך מישך ועבד נגו, בכקעת דורא במדינת כבל! אתם רק להציל את נפשכם מאמונת אלילים (יצחק לשמוע בקול י"י אשר צוה עליו), ואלה רק בגלל אחרים ולא לנפשם חילה, גם י"י לא צוה אותם, מקריבים את דמם וחלבם כליל!! ומי יודע אם היו קדושים כאלה בימי האינקוויזיציע הארורה אשר בספרד על במת אנטא - דע - פע !!

(י"ז) ומאין יקחו למו הצדיקים הנדיבים הקדושים האלה, להוצאות ולדמי פאסט? יגיד הקורא הסבין, אחר אשר ידע כי נגזי קרח אין לנו, וכי אין להם מהלכים לא בבית ראמשילד ולא בבית יתר עשירי זמננו; ואולי מצאו מסמון יוסף כמצרים הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא (פסחים ק"ט. סנהדרין ק"י). וא"כ למה יקראו נדבות ישמיעו! אמנם אנחנו ידענו, כי כיסם (נדבות) ירק וכסף אין בו, אבל... יש בו. וכסף לאחרים, יוצאו אלה הגבירים העשירים!!

„אדמתה פוריה מאד ואיירה זך ובריא“, כבר ידוע כי כל שקר שאין בו מעט אמת לא יצלח; אדמתה פוריה מאד בשלשת אלפים דולום שדי זרע, ואיירה זך ובריא בערך אלפים דולום הררי סלע; כן הוא הדבר, וזה הוא הקו גם משפטו בכל הארץ הזאת, וכן גם בכברת ארץ רבה אשר לפנינו; וכל זה היה להם להגיד ולא לכתוד; ובכברת ארץ קטנה, אין מערבין שני הדברים האלה יחד.

„ועינות מים רבים בה“, מופלגים המה, לכן ידעו דרשתם (ת"כ מצורע מכלתא דזבים ספ"ז, וספרי דברים כ' י"ט וע' כתובות (ע"ה.) וגמין (מ"ז.) וירושלמי גמין (פ"ה סוף ה"ו), כי מספר שלשה הוא ראשית הרבוי אחר מספר שנים שהוא הוגיו): „רבים שלשה!“ ואולי למדו זה מספורש רש"י על התורה (מצורע שם), הידוע לתשב"ד; או כי רבים תאר למים ולא לעינות, א"כ מדוע לא הודיעו כמות העינות!

„ושתי מאות משפחות יכולים וכו'“, פלאי פלאים! גם פה המועט מחויק את המרובה! בעת דברי בירושלם על אודות האחוזה הזאת לא היו בה רק שלשת אלפים דולום שדי זרע (וגם זה רק כפי דבריהם אשר הללוה ברב כמותה) אשר לא יספיקו רק לערך שלשים משפחות; פתאום התגדלה והתרחבה כברת ארץ זאת, ויעמידו ב„שערי ציון“ מאה והמשים משפחות! גם גדול היה שם! כי הארץ העלובה הדוממה והשוקטמה הזאת, כה צרהה רוח בכנפיה, ותתפשט ותתגדל לארכה ולרחבה על אחת המש! ואף אם יחשבו גם האלפים דולום הררי סלע הנ"ל, כי ייניקום דבש גם מהסלעים הערומים ההם י"ח) וכפי שהם עתה, גם אז לא תוכל הארץ להכיל רק כחמשים

י"ח) אשר כמירושלמינו עם כל קונה אשר רצה לקנות סחם את כל שלשת אלפים דולום שדי הזרע, כי יתנו לו כל ההרים בלי כל מחיר חנם אין כסף, או כי יכתבו בספר המקנה, כי מכרו לו שלשה דולום ארץ מישור ושני דולום הררי סלע במחיר שלשים וששה פראג; והכל אחר; וכל זה יען מה, יען כי הרי סלע לא יושבו כלל לאלה הבאים עתה להתנחל בארץ, לכן פטוהם כאין נחשכים בארץ.

הן אמת כי גם הרי סלעים בארץ היא שוכים הם וברכה כס, כי עליהם יוכלו לנמוע כרמי ענבים וזיתים, אולם שוכים המה לעשירים, אשר לא יחכו להכזאת הארץ, ואכלו מכוסם ומכספם; אלה יוכלו לשעת, ואחרי אשר יגדלו עצי הגפן ועצי הזית אחרי עכור שש או שבע שנים, והיה מחיר אדמתם, על אחת עשרים; אבל לא יושב הדבר לאלה הבאים ואין בידם כסף רק כדי מחיר אדמתם ויתר הדרכים הנצרכים לה (ראה למעלה פרק י"ד), אלה אלה לא יוכלו לסמוך על כמעט כרם, אשר לא ישאו פרי רק אחרי עכור שנים

כחמישים משפחות, והנה גדולה ופשטות על אחת שלש! לא עברו ימים כבירים, מאז באו דבריהם בשערי ציון עד בואם ב"הצפירה", והארץ התגדלה והתגדלה, התגדלה והתפשטה לארכה ולרחבה, עד כי תכיל עתה שתי מאות משפחות, המצטרפים לערך עשרים אלף דולום! והנה התארכה והתרחבה, על אחת ארבע! ואם לא נאהב כל דברי בלע, כי ייטבו לאלה גם הררי סלע, ונסיר הסלעים, מהחשבונות המבולעים, כמה התארכה והתרחבה עתה! צא וחשוב אתה. אמנם קורא יקר, אל תיגע ותונה את רעיוניך, בחשבון אכר לפניך, נסו יגון ואנחה, ולא תאחוז רעה, כי גם למו הרוחה, בהיותם בעלי הגדה, ויודעים כי ארץ ישראל בוזן שיושבין עליה רווחא, ובוזן שאין יושבין עליה גמרא (גמין נ"ז). לכן אינם נכונים בסולד, כי כחכמים הרואים את הנולד, הנם דורשין ומחשבין, כמדתה בוזן שישבו עליה יושבין; ויהי למו הר - טוב (או ארמוף) בפלך, כבימים הראשונים הר המלך; ואנכי היודע כי דברי חז"ל בהגדות, מליצות חידות, אומר, מה לך אצל הגדות סגורות ונעולות, כלך אצלם ותמצא נגעים לא אהלות. המה ראו כי ב"שערי ציון" לא מצאו ישועה, ויריעו תרועה, ב"הצפירה", היקרה, ויתעו בכזביהם, ובמרמותיהם, כותב כתבי עתים, יודע בינה לעתים, גם גדולים אנשי שם, אשר הם לתהלה ולשם, נלכדו במלכתם, ויאספום במכמתם, הם הרה"ג ד"ר הילדעסהיימער מברלין והרה"ג ד"ר סאלווענדי מדירקהיים, כאשר הודו בעצמם, ב"הצפירה" שם. ולפלא בעיני כי קראו עליהם לסוכן את הרה"ג רמ"צ כהנא מהאסלאוויטש! דבר אשר לא אוכל להאמין, כי יארח לחברה עמהם בדבר כזה אשר לא היה ולא נברא, ולכבודו לא יחוש ולא יירא! ואולי גם אותו התעו, בהיות כי אין לאיש הגדול הזה רק ד"א של הלכה בלבד. ואשר יגדיל הפלא, כי לא הביאו מהרה"ג הזה לא דבר ולא חצי דבר, אשר אמר בפיו, וכתב בכתב ידו, והעיד בחותמו. ולא כן עשה הרה"ג ר"ש סאלאנט לידידיו ומכיריו אשר שמוהו לראש עליהם, אמר, כתב, וחתם, וישם בדפוס את דבריו. לכן אחשוב כי ענין היות הרה"ג רמנ"כ להם לסוכן

הוא

רבות, אלה אין למו רק לשאת עיניהם אל שרי זרע, אשר יאכלו וישבעו מטובם גם בשנים הראשונות; וכי תמצא בשרה אהווחו גם חלקה קטנה נבעת סלע אין רע, יטענה לאט לאט, והיה לו לזרם לצרכו, ואולי גם למכור מטווין; אבל לא בשנים הראשונות.

הוא רק להשביח תרומתם, וכענין כל הענין ההוא. ככל אשר ראו עיני
 ושמעו אזני, בהיותי שם בענינים דומים לענין זה. ועל הרה"ג הזה, לגלות
 דעתו בענין זה. כאשר עשה פינס היקר (למעלה הערה י"ג) בענין דומה לזה.
 אשובה נא מעמק רפאים, גי הצבועים, אל האנשים אשר בשם
 נקראים, אנשי אמונים וידועים, אשר למעלה נקבתי שמותם, ואת תעודתם.
 ואומר אליהם: ידעתי את התלוי בכם, ידעתי מה רב יהי עמלכם ויגיעכם,
 ידעתי את כיסכם ואת כספכם, לכן לדעתי הקצרה עליכם לנקוב שכרכם,
 שכר לפעולתכם, וידעו האנשים אשר ישימו עיניהם בכם, כי באמת
 ובתמים אתם דורשים טובתם אשר היא גם טובתכם; הן לא נעלם מכם,
 מה יהי פריכם, אם יקומו לצים ויתלוצצו הם באמרם: רק אך לש"ש
 כונתכם! ולמה תתנו מקום לשונאיכם מנדיכם, לנגוע ולפגוע בכבודכם,
 בדבר שלא יהיה בכם. שמעו אל אוהבכם, שמעו ויהי לבבכם, שמעו
 והבינו את אשר הטלתם עליכם, ודעו וראו את אשר לפניכם. והי י"י
 עמכם, וישלח ברכה בכל מעשה ידיכם.

סוף דברי

את אשר ידעתי, חקרתי, דרשתי ובקרתי, השמעתי, וכלל דברי ; אבל הנצורות אשר בירושלם וביתר ערי ארצנו הקדושה, ובמקומות אשר לא נושבו בערים, והנם חרבים ושוממים מאז הגלינו מארצנו, לא כלו. ואם אימר לספר את התרונשות והשתפכות נפשי במקומות הקדושים המפוצצים גם לב סלע ובשר חלמיש, תלא לשוני, ואחשב לבעל הויה ; לכן אניחם לבא אחרי וימלא את דברי.

ואלה המקומות אשר בקרתי בשום לב : הכתל המערבי הנשאר מחצר בית י"י, ועליו נוספו שדרות אבנים בימים האחרונים ; אצלו התפללתי ארבעת פעמים תפלת המנחה, ובוכרתי את ציון וירושלם, לבי נמס כמים. מערת הנביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי, ובסולם ירדו אליה. מערת זכריה בן יהוידע, אשר רק חור גדול ולא פתח לה. המערה הגדולה העמוקה והארכה מערת צדקיהו. המערה אשר אין ערוך ליפיה וחוד הדרתה ופלאות מלאכתה המיוחסת לכלבא שבוע או לקברי מלכי בית שני, ושם בריכה נפלאה מלאה מים זכים וטהורים, ובהם רחצתי פני וראשי ; הבריכה מקורה בסלע עולמים, כי הכל נחצב מסלע אחד, גם מדרגותיה, גם קירותיה, גם עמודיה, גם כוכיה וגם המקרה אשר ממעל לבריכה. מי השילוח (יט), ובהם התרחצתי. ועל דרך חברון, קבר רחל אמנו (או דורתנו

יט) השילוח הוא עתה מחוץ לחומת ירושלם במורד ההר לא קרוב אל החומה, והרי זה ראייה למ"ש למעלה (פ' י"ח) כי ירושלם זאת שלפנינו עתה התקטנה והיא במקצוע ירושלם הגדולה הקדומה, שכן על הא דאמרו במתני' (חגיגה פ"א מ"א) : ,ולעלות מירושלם לחר הבית', שאלו בירושלמי (שם), מאיכן את מורד מן החומה או מן הכתים' והשיבו : ,תני שמואל מן השילוח ושילוח היה באמצע המדינה' ר"ל באמצע העיר או באמצע ירושלם (והכל אחד) וע' תוי"ט (שק"ט פ"א ס"ג) ד"ה במדינה וכו' בבאור שם מדינה לרעות רש"י והרכיב' , וכאן שניהם יודו כי, המדינה' היא ירושלם, שכן עליה בא הבאור. וכבר ידוע כי מדינה בארמית בסורסית ובערבית (יש גם בכתבי הקדש) ובלשון המשנה, הוא שם לעיר אשר בה ישבו כסאות למשפט, ע' אר"ן

דורתנו), ובבית אשר על הקבר (בנין השר הצדיק מונמפוירי, על היסודות הישנות) התפללתי תפלת ערבית, ועיני ירדו מים, בזכרי חוון ירמיהו (ל"א) רחל מבכה על בניה וגו' הבן יקיר לי אפרים. ובתברון, מערת המכפלה (אשר היא עתה בתוך העיר, לא בקצה שדה), ואצל הקיר היפה אשר למערת אבותינו הקדושים, בחנתי עורקי והנם רועשים; שם התפללתי תפלת המנחה פעמים, בדאבון נפש וכליון עינים, לב נמס ופיק ברכים, וחלחלה בכל מתנים; ובהרימי קולי לאמר: "אלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב". נאלמתי דומיה, אחוונני תאניה ואניה, שמה ושאה, עד כי דמיתי תבלעני שאול תחתיה; ברכי כשלו, ורגלי מערו, וכעשרה רגעים עברו עד כי יצורי נפשי שלו, ולא עוד רעדו; בתפלתי נחמתי כי בקול רם התפללתי, אבל אין להשיב את אשר נואלתי. ושם בהר,

שארית

קדומים שם מדינה, ואין שרשה מרן אמנם דרן, וע' אוצה"ש לבז' שרש מרן שהסתפק בדבר שנראה שאין בו ספק. וע' מד"ר רות (סוף פירשה א') ומד"ר אסתר (סוף פסוק א'): עיר מדינה. (ושיש מדינה שהוא עיר היה ידוע להם) ואחרי כן הושאל שם מדינה למחוז ופלך אשר בעיר הראשה שבהם מקום הרין והטשטש, ולכן יאמרו במדרשים הנ"ל: מדינה איפרכיא. ואין כונת המדרשים (שם) באמרם: כל מקום שאתה מוצא. או: כל מקום שנאמר. דוקא, אבל כונתם כל מקום שאתה מוצא יש להתכונן ותמצא גם על אופן זה; וראיה לזה, שכבר מצאנו שדה שהוא שדה ולא עיר, וכן מצאנו עיר שהוא עיר ולא מדינה, וכן מצאנו מדינה שהיא מדינה ולא איפרכיא. והרי זה כעין שמת הרב מזרחי בפירושו לפרש"י על התורה והביאו גם התוי"ט (ניזר פ"ט מה') ד"ה אמר ר' יוסי והלא אין מורה אלא של בשר ודם וכו' ע"ש, אף שכאן הוא בענין ובאופן אחר. והכל יודו ששם מדינה שבירושלמי הנ"ל הוא עיר והוא ירושלים, וא"כ היה השילוח באמצע העיר ולא כמו שהוא עתה מאחרי החומה.

ודע כי שם מקדש הוא משתף למקדש יי, ולעיר יי ירושלים. מקדש יי כי יקרא מקדש, אין צריך באור; אמנם ירושלים, כמו שתקרא עיר הקדש (בחמיה י"א י"ח) הר קדש (דניאל מ' כ'), כן יכונה הערביים בשם אל-קדש, הקדושה, בית אל - מקדש, בית המקדש (ע' ארץ קדומים בשם ירושלים). ולדעתי, זה הוא אשר הביא את הרמב"ם לפרש למעמדם את מקדש על ירושלים לבדה, ואין כונתו בשום אופן כי שם מקדש הוא רק על ירושלים לבדה לעולם, ולא על מקדש יי, כמו שאין כונת רש"י ששם מדינה הוא לעולם רק על ירושלים לבדה ולא על יתר ערי הארץ; לכן נמצא מקדש שיבארוהו גם הרמב"ם להר בית יי מקדש ממש, ויש מדינה שיבארהו גם רש"י לערי הארץ, ואין מחלוקתם רק במכונות הבאורים לפי שימותיהם היוצאות להם ממקום אחר, אם כה או כה. ובזה תסורנה כל תמיהותיו של מהרש"ח (תוס' חדשים שקלים שם), ולא מתניא כוותיה דמר ותניא כוותיה דמר (שהביא התוי"ט שם) תהוי תיובתא למר ותיובתא למר, ולא המשניות סותרות זו את זו, אמנם הכל לפי הטקס ולפי שימותיהו דמר ודמר. ויש להאריך בזה, אכל לא כאן המקום.

שארית המבצר וההיכל ההרוס משכן המלך דוד בן ישי נעים זמירות ישראל,
ובין הגלים שרידי עמודי אבן נפלאים.

בכל אלה המקומות פור התפוררה נפשי, רועה התרועעה רוחי,
מוט התמוטט גוי; אמנם גם יתרם לא השביעוני פרי מגדים, לא הרווני
יין לבנון; כי מי זה אשר לו לב רגש ולא ירגז ממקומו ולא יתפלץ,
בהרגישו את אשר לפניו ותחת רגליו!

בכל ימי שבתי בירושלם התפללתי בביהמ"ד המחרם (יען כי בנהו
פיננס היקר והוא מתפלל בו), למען ידעו מסלפי צדק וזרעי און, מה
חרמם בעיני; כי עוד היום נמצאים אוילים מהבילים אשר לא יבואו בו,
אוי לאותה כלמה.

ובכלל, נפגוש בכל צעד ושעל, באמונתנו הצרופה מועלי מעל;
אמונת הבל, אוסרות בכבל, את אחינו העברים העורים שם בארץ
הקדושה, אשר הן למו מימי קדם—ימי השך—למורשה, עד כי ירחם י"י
ותמלא הארץ דעה, ותבוא האמונה המהורה אל המנוחה ואל המרגעה,
או מהראשונות תהיינה לבער, ברוח הכמה ובינה וברוח בער, לא רק
עשיריה, אמנם עשרות עשרות תכתנה שאיה, ותרדנה שאול תחתיה,
ואז מאמינים בני מאמינים, המונים המונים יצאו ממאפליה, לאור מרחביה.
ובכל זאת גם תאנים טובות מצאתי בירושלם, מעטות אבל בכורות
ובחירות הנה ותאזה הן לעינים; אנשים נבונים ומשכילים, יראי י"י
וסגולים, במסותרים בוכים ומתאבלים, על מעל המחבלים מהבילים ומעולים;
ינחמם אביר יעקב וישמחם מיגונם, וישיב למו משנה ששונם.

שלשת ימי שבת הייתי בירושלם, בראשון ובאחרון אלצני ידידי הג'
הנכבד מוהר"ל נוסביום לאכול אתו לחם; ואשמח לראות איש זקן בא
בימים, הוא ואשתו שמחים ומתענגים כי זכו לעלות לאה"ק ולקנות חבל
נחלה, "בפתח תקוה" לזרוע ולנמוע ולבנות למו שם בית. באמצעי, פצר
בי ידידי הרה"ח היקר מורי"מ פיננס לאכל לחם עמו, וקראתי לשבת ענג
בהשתעשעי אתו בד"ת ובד"ח. יקר האיש, יקר מאוד, ונדבת לבו לפי
ערך מעמדו, רבה; לא היה יום אשר לא ראיתי זרים אוכלים לחמו, והכל
ברב כבוד ובנעימות; ובמשלחתו, שקידתו רבה ועצומה.

בשבתי בירושלם, ראיתי אחדים מהתלמידים הידועים אשר הלמו
חלומות, ויחזו למו משאות שוא ומדוחים, וילכו אתרי דמיוניהם והזויותיהם
לרשת אחוזה באה"ק. אלה אשר ראיתי אמרו לי, כי עזבו הגימנאזיום ואת

האנוניווערויטעט בשרם גמרו חק למודם; ויוסיפו לאמר, כי כמעט כלם ככה. יום יום שמעתיים מתאוננים ונאנחים, כי בשאט בנפש אברו את נפשם; את בית תלמודם עזבו, את חקי למודיהם לא כלו, והפרושה מכיסם כלתה, ולמשרתם גם שם גם פה לא באו; פה תקותם מפח נפש, ואולי כבר אברה, ולא רצם לא יוכלו שוב מפני הבושה ויותר מזה, כי לא יקבלו ולא יאספו אל בתי התלמוד לגמור חק למודם, יען כי עזובם ולא ברשיום; ללכת אל ארץ אחרת קצר כחם, כי אול הכסף מכיסם; ומה תהי אחריתם? מי יודע. אחד מהם ראיתי כי נפרד מהם, ויצלח בעזרת קרוביו להכין לו בית חרשת ברזל למסגרים לצירי דלתות לבריחים ולסריגי חלונות ודומיהם. דברים אשר ידרשו בארץ; ויקח לו לחבר (שותף) חרש ברזל אמן היודע מעשהו היטב, ושניהם יחדיו יפעלו יעמלו ויעבדו. ואחד ראיתי למורת רוחי, כי מפני עניו ולחצו התמכר לפרידלענדער המסית, והוא בא ויוציא ובא אצלו יום יום, בהבטיחו לו כי ישלחהו לאנדאנה, לגמור שם חק למודיו אשר לא גמר. כה נפורו עצמותיהם לפי שאול באין מרחם ומציל גואל ומושיע, ומבלי כל מטרה. ישמעו השוקדים על דלתות בתי תלמודם, ולא יחרסו לעלות למקומות גבוהים ורמים מהם; לא יבנו למו חצרות וכפרים בחלומותיהם, לא יורעו שדות ולא יטעו כרמים בדמיוניהם, ולא יקצרו ולא יבצרו בחזיונותיהם; לא יתעשרו בשרם התאשרו, לא יערכו מערכה בשרם התגברו. למדו בני היטב, אשרו בדרך בינה, העמיקו חקר בדברים אשר הם לכם תפארת ויקר; דעו את י"י, האמינו בנביאיו, נצרו מוסרי התלמוד נור ישראל והדרו, דרשו שלום ארץ מולדתכם, יראו את י"י ומלך; שמרו חייכם וכבודכם ואל תחללו שם כבודנו כבוד כל ישראל יחדיו, כבוד דתנו הקדושה; וטוב לכם ולנו כל הימים.

ובשרידי חברת ביל"ו עמוסי התלאות, ראיתי צעירים משכילים נלחמים עם הזמן פלאות; איפת רוזן ועומה איפתם, תקות חוט השני תקותם; נפשם יבשה אין כל, והיו לשיחה בפי כל; בכל זאת לא רפתה רוחם, ולא כשל כחם; לעבודת אדמת הקדש לבם ועיניהם, ובה כל הגיוניהם. י"י אלהים חושה לעזרתם, אל תעלם אונך לרוחתם לשועתם; שבים המה אליך אל תורתך ואל אדמת קדשך, אלו, שובה נא גם אתה אליהם צורי וגואלי! ותן בלב בניך אחינו האדירים העשירים, לחונן לרחם את המחכים לישע וכאביהם נעכרים, לעזור ולהושיע לאלה הצעירים, אשר יגונם ואסונם ישאון כשאון מים כבירים; וצדקתם לעולם תהיה וישועתם לדור דורים.

שובי אל ארץ מולדתי

ביום א' (י"ב אלול) לפנות ערב, עזבתי את עיר האלהים עיר קדשנו, מחמד עינינו ומחמל נפשנו, אחרי נשקי את אבניה, והורירי כנחל דמעה כמימי מעיניה; ובעזבו אותה שפכתי שיחי אל חיקה, ואומר:

ירושלם עיר הקדש,

עיר האלהים ירושלם!

אעזבך בהנהגה והי, אללי

לי, ואריוך דמעתתי.

לא אשכחך גברתי, אעזבך,

הן חקתיך על צפנים.

אעזבך, סגור, לא מלב,

עוד אעלה על ראש שמחתי.

עוד יום ליהוה צבאות, ועוד

יום יאלהי השמים,

ולך נדחה יאמר: שובי

לכצרון חבלי ונחלתי.

אז את וארצך תרימו ראש,

האח! תאירו עינים;

אז תלבשי עז, והיה עזך

עזי, ותדונה חדותי.

ביום ב' (י"ג אלול) שבת ליפו; וביום ג' בהיות הבקר בקרתי פרדסי יפו, אשר שם תפוחי זהב (פאמאראנצין) לימאנען (צימראנען), ופרי עץ הדר (אתרוגים, פאראדים עפפיל) יגדלון. בהיותי בפרדס לא ידעתי נפשי (כ')
 כי

כ) הפרדס ההוא, הוא שכור בידי הרי' מו"ה בונם סאלאנט, בגלל האתרוגים הגדולים בו, והם טסחרו; אל עלייתו עליתי, ואבוא הדרה וארא צבור אתרוגים מונחים על רצפת החדר, כתפוחים מה בגני ארצותינו. האתרוגים טובים וכשרים אבל לא מהודרים ובחירים, ומספרם כשלוש מאות; ואומר לו: אם אבהר עשרים מאלה, מה מחירם אשר תקצוב; ויען ואמר אלי: עשרים מאלה כי תבחר, מחירם לא פחות משמונים רז"כ. ואשתומם למשמע אזני. וירא האיש כי התפלאתי למחירם הגדול הזה, וישב ויאמר אלי: מה לך כי תתפלא, אתרוגים טובים וכשרים יקרים הם גם אצלנו, ואלה אשר אתה רואה לא יספיקו גם ליושבי ירושלים וחברון, ומה לי למכרם לחו"ל, ואנשי ירושלים וחברון ירכו במחירם, אחרי עבוד עוד שבועים ויבואו אלה אל מראם הטוב והדרם כמבעם, רב יותר מאשר הנני דורש ממך עתה: האתרוגים לא קניתי, ובדרך איש את רעהו, ואשוב העירה. אז התבוננתי, כי אך חלומות יחלומן אלה חובבי ציון, האומרים לבחר רק באתרוגי ארצנו הקדושה, ומהם ישועתה תבוא. אתרוגים טובים וכשרים לא ימצאו—כפי אשר אמרו לי—רק בפרדסי יפו, ואלה אשר בפרדסי אל-סחם נופלים ונרועים מהם הרבה. ואם נאסוף כל אתרוגי אה"ק, לא יספיק אף שנים לאלף מאתינו ב"י המתגוררים באירופא. ובהם נושעי ציון! באין סחורה סתת נעשה!! ואלה שוכרי הפרדסים אינם צריכים לישועה ועזר מאתנו אנשי חו"ל, כי בחמלת י"י עליהם, עשירים המה. ואלה האכרים החדשים היוצאים חלוצים לעבוד את אדמת הקדש, עליהם עתה לזרוע למען סצוא להסם חכף, ולא לנמוע. ואחרי אשר ירחמם י"י וישבעו להם, אז יחלו לנמוע. ושנים רבות תעבורנה, עד כי ימצאו בפרדסהם אתרוגים ראויים לתהלה; ובהמצאם, אז אנחנו נדרוש מהם כי ימכרו לנו, ולא הם יתפסו כי נקנה מהם. ומי זה איננו יודע, כי על סחורה טובה רבו הקונים רב יתר מהמוכרים; המוכר יושב שקט שאגן בביתו, והקונה ידפוק על דלתו ואת סחורתו יבקש. ולא לנו לדאג לאכרינו לכורמינו וליוגבינו, את אשר נעשה למו אחרי עבוד כעשר שנים מהיום. אחינו העברים תרועים וזרזים המה, וכחריצותם וזרזותם בסחר בארצות אירופא, כן ירצו ויזדרזו בזרע ובממטע שם בארץ, ולא לנו ללסרם בינה את אשר יעשו בתוצאות ארסתם ובפרי פרדסיהם, אחרי אשר יחגם האלהים, והאדמה תחלוץ שדיה למו, ופרדסיהם וכרמיהם ישאו למו פרי טוב נחמד למראה וברכה בו, אז לא לבד האתרוגים יהיו בידיהם למסחר אף אם לא נפנה למו דרך, כי המה (האתרוגים) בעצמם יסלו למו המסלה, אבל גם הגפן והוית גם אלה יעשו למו שם בחו"ל; כי יון הארץ ושטנה טובים המה מאד כמבעם, רב יתר מיון איטליא ושמן פרובינציא; ולא יחסר לאלה רק הזיקוק הזיכוך והטהרה, כי פרא יגדלו ויעשו. ומה תחשבו, האם יישנו אלה ינומו, ולא ילמדו מלאכת הצירוף (דעסטיליאטיון) לאלה? ואז יינם, יינם, שטנם, שמנם, ישמחו ויכבדו אלהים ואנשים, ולא לבד במטעי כרמיהם ופרדסיהם, אמנם גם בתבואות זרע אדמכם, אם יצו י"י את ברכתו למו, גם בהם לא יבשו לדבר את סותרים

דמיתי הנני בעדן גן האלהים אשר נמטע יי'. הרוח המרחפת שם, עצי העדן, שריגייהם ענפיהם, עליהם ופרחיהם פרים ותנובתם, הם הרהיבוני, עד כי כמו במסמרות נמועים החזיקו בי מבלי למוש ממקומי; ולולא האיש אשר

בשער. אנכי ראיתי אניות קיפור נצבות כחוף יפו, ומטענים אותן כחמי הארץ, לא ראיתי חסים כמותם בחו"ל, גדלם יפים וזיום הרהיבוני, ואקח גרגרים אחרים ללעסם בפי, ואמצאם כה יבשים וקשים עד כי כבד עלי לנשכם כשני, וכמוהם גם יתר הזרעים באה"ק; ואיה צמר הככשים וצמר הגפנים, המשי, הרבש, העורות וכו' וכו'. ואך מוציא דבה יאמרו כי אין לקוות למסחר בארץ, ארץ מסחר היא כי על הוה ימים תשכון, תרבינה תוצאותיה ויפרוץ מסחרה. היו בטוחים, כי אם המץ יי בידם יצלה כאשר אנחנו מקוים, לא ישובו לאירופא ויבדעם למסכר: טבעות ונזמים לילדות וילדים, קמעות ורבידים לצדיקים וחטידים, הושי מרת קברים לנשים וגברים, אף לא יציאת מראשית הגו לחכמים, ולא ארבע אמות קרקע לע"ת תמים, ולא לחובבי ציון מלאכת עצי זיתים, אף לא מעפר הארץ לגויות מתים. המה ישבו בכחיהם ספונים, ישבעו מטוב ביתם, ישאו אלומותיהם ברנה. ואת אשר יותורו משבעם ימכרו לאשר אל ביתם יבואו וירבו במחרים, והיו לאכרים וסוחרים, כורמים ומוכרים, ואורחים זורחים, לא אורחים פורחים. ועלינו עתה רק לעזום בכחנו ובכיסנו, לא באמרי פינו ובהלומות דמיוננו. יהי יי עמם ועמנו, מעשה ידיהם יכונן, והיו לברכה בארץ.

וכשאני לעצמי, לא אבין הרעש אשר ירעישו בכח'ע ע"ד אתרוני ארצנו הקדושה; מי לא יבין כי אהוב ציון יבכר פרי עץ הדר הבא מצדן וגדולו בארץ, על הבא מחו"ל, אבניה רצו עבדי יי ואת עפרה יחוננו, אף כי פרייה? האם את זה אנחנו צריכים להעיר ולעורר! ומי בער לא ידע, ומי מפש כחלב לבו ולא יבין, כי יתרון ארצנו הקדושה בדבר שבקדושה בכל היא. ומלבד זה, אם מהשכר אשר יעלה מהמכירה נחיה העצמות היבשות של אלה עולי ציון החפצים לעבוד אדמתה, המהכים לישועה, וישועה רחקה מהם, והנם סובלים שם עתה חרפת עוני ומחסור; ואם גם נוכל לעזור למו בדבר הזה עוד מעט, עלינו לעשות כל אשר בכחנו, למען לא ימקו באסונם הנורא, לבל ימוגו מחסר כל. ובדבר הזה, גם עוד קטן וחמני, עוד יקרא, עד יעבר זעם, ויבוא עזרם מקדש, עד אשר ירחמום נדיבי עם אלהי אברהם, וישיעו בצר למו, ויציאום מן המצר למרחביה, ויהיו כרמייהם לפניהם, ושדותיהם בדיהם, וישעו ויזרעו, ולא ירעבו ולא יצמאו. ולעת כזאת ובמצבם עתה, מ' פרוטה ופרוטה אדרכתון הננה, וכבר אמרו חז"ל (ב"ב מ'א'): מאי דכתיב וילבש צדקה כשריון (ישעיהו נ"ג י"ז) לומר לך מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת להשבון גדול וכו' ע"ש. אבל עלינו לא לשכוח לבלי חשוב את דבר האתרוגים לעזר חזק ויסודי, אשר ממנו יושע ציון ועדי יהודה הבנינה. אל נא אחי, אל נחשוב גרגר חול להר רם ונשא, אל נחשוב טפה אחת קטנה לים גדול אשר עליו ארץ נוסדה; עלינו לחשוב הענין הזה רק לציץ היותר קטן באילן הגדול אשר עלינו לנשוע למען יוציא ענפים ויעש פרי. ואחרי כל אלה, עלינו להיות כחכמים הזורחים בדבריהם, לבלתי לאסור אתרוגי קורפו ודומיהם, עלינו לזכור טעבנו עתה בימים האלה ובזמן הזה, בין הואבים הקורצים עיניהם על השם התמים, שזנאינו בנפש, אויבינו וצוררינו, לבלתי שים קטורת

אשר ארח לחברה עמדי האיץ בי, כי יום מסענו היום, כי עתה מי ידע אם לא התארחתי שם יום תמים. ברכתי את פרי הארץ, נשקתים, וגם מהם נפרדתי באנחה!

שבתי למלוני, סעדתי לבי, וארד הימה לרחוץ את בשרי במקום אשר רחצו בשרם אבות אבותינו, ואגנדר (ע' כתובות ק"ב:) בעפר החוף, ואשוב וארחץ; החלפתי כח, ואשוב. ואקח את כל אשר לי ואשים על שכם ערבי נושא סבל, ואצמיד בצדה לדרך, ונלך אל החוף, לרדת באניה, לבוא רוסיא.

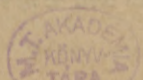
בלכתי, והנה האיש ראש בעלי הטובות המטיבים בחסדם כי רב. להביא את אחינו היהודים הרוסים והרומענים הגאנחים והנאנקים, מהאניות העירה, קורא אלי בקול: עמוד, עמוד! ואעמוד. והוא בא ופניו מכוסים ביוע, ויאמר אלי: „הלא אל האניה תעלה, כמוכך הגד נא לאנשים המתכים לי שמה, כי עוד מעט והנני בא ואקחם“. ואומר לנפשי, עוד מעט ואראה, כמה דגים ימשוך בחכתו, אדם כדגי הים נאהזים במצודתו, מצפים לישועתו, נכונים לארוחתו, ויטיב למו בטובתו, כי רק לשם שמים סאתו, ולא לשם גויתו, כמובו וכצדקתו.

חוננתי עפר ארצנו הקרושה, וארצה אבניה, נשקתים, ואעזוב גם את החוף בעינים מלאות דמע, ובברכים כושלות וידיים רפות עליתי מסירת הדוגה אשר ירדתי בה, על האניה „ראסמאוו-ארעסמא“, לשוב אל ארץ מולדתי. בעלותי, והנה לפני המון אדם כשבעים נפש, זקנים וצעירים לימים, אנשים ונשים, עומדים צפופים בפתח האניה ממעל לספון, מצפים מאז הבקר עד עתה (השעה השלישית אחרי הצהרים) לגואלם כי יבוא. ובבשרי למו, כי עוד מעט והגה הוא בא, נפתחי רוח חיים באפיהם, ויברכוני. לא נפלאתי לשמתם כי כה רבה לבשורתי, יען ידעתי ידעתי את מכאוביהם מבוכתם ויגונם. האניה הזאת הביאתם מארעספע דרך חופי אנאטאליע ארמעניען וסוריא צור וצידון, ועוד מעט והיא ירדת מצרימה

באסם להוסיף שנאה על שנאתם ולעורר איבה על איבתם; הן בדברנו שלום, יחפצו לבלעט דחיס, אף כי אם נגע אף באצבע קטנה בשער צהוב דק אשר בנתקתם או בשער לבן בבחרת עזה כשלג או כסיר ההיכל אשר בנגיעתם, עלינו לחשות ולבלתי דבר דבר בדבר הזה, והבוחר הן בידו לבחר כאשר יבחר, הזאב לא יוכל לפתוח פיו ברצה, ובמטה לא יחבט קצח, ותרכל מגוזיה תנצל, ותשב תחתיה בצל, ותרעה פה נרחב ונבחר, במקום אשר י"י בחר, לשמת לבבנו, וששון נפשנו ורוחנו.

מצדימה, ואם לא ממנה ירדו עתה, יוליכם רב החובל הלאה; אל מטרם לא יבואו, ושכר המסע שלמו; ומה יעשו האמללים האלה בפארט-סעוד או באלכסנדריא! כשעה תמימה עברה, והנה מושיעם וגואלם בא; ויעמוד בתוך ויאמר: „שמעו אלי אחי האהובים, מאז הבקר ועד עתה הנני עמל למענכם, רק למענכם — להעלותכם היבשה; עיף ויגע אנכי מעבודתי כי רבה וגדלה למעלה ראש, ערה עלי זעתי, המכסה את גייתי; וזה אשר עלה בירי (במצודתי?), כא"ו יתן כפר נפשו, מנפש ונפש, ארבעה ר"כ, והיה לו לאבן חן (משלי י"ז ח') אשר יאיר לפניו הדרך בה יעלה, יסל המסלה, וירים מכשול מדרככם בני עמי; ולי שכר עבודתי אשר עבדתי, עמלתי ויגעתי, הן הרבה לא אוכל בקש מידכם, בראותי כי לא עשירים אתם; אבל חמשים קאפיוקעס מכל נפש ונפש, רק חמשים קאפיוקעס הלא תתנו, הן תבינו כי השכר הזה אשר קצבתי לנפשי, מצער הוא, ומי מכם אשר יאמר כי רב הוא! כי מה חצי ר"כ מנפש אדם! את כל זה תתנו, ועליתם כלכם עם מלתחותיכם ואמתחותיכם וכל אשר לכם באין פוצה פה ונודד כנף; ואם לא, גם אז לא אעזבכם, ואסע עמכם פארט-סעודה, והעליתי אתכם שמה, ומשם תשובו אל המקום אשר תבקשו, בתחבולה אשר אחבול למענכם; לכן הפעם, בחרו ואדעה, בחרו מהר, כי עוד מעט והעת תעבור. מי כסיל ולא יבין במה בחרו. והנה סירות דוגה נכונות, ויבהילו להוריד את כל אשר להם, בהן, וירדו כלם עם גואלם יחד, ויעלו היבשה, ועיני רואות. ואנוד לערך שלש מאות ר"כ (שהם שבע מאות וחמשים פראנק, שהם שלשת אלפים ושבע מאות וחמשים פיאסמער, כפי מחיר הר"כ בימים ההם) אשר יעלו בתהו ויאברו, ואנוד לאנשים ההם, כי הכרת פניהם ובגדיהם ענתה בם, כי את הריש התחברו, ואת העשר לא הכירו. ובכל זאת בהתבונני ליגיעו ועמלו, עבודתו ופעלו, זעת אפו, ויגיע כפו, אמרתי, שוה יגיעו לשכרו, וישועתו היא הודו והדרו; כי מה יכלו האנשים העצובים האלה עשות בלעדו וזולתו כל ישועה ועזר רחוק מהם; ואם היטיב למו בגלל השכר אשר השתכר, הלא בטובתו ההיא הוציאם ממאפליה, למרחביה, ויאר עיניהם על דרכיהם, ויושיעם ממצוקותיהם. הפליא האיש בתחבולותיו ועמלו יישר כחו וחילו.

ביום ההוא לפנות ערב עזבנו את יפו, עזבתי ארצנו הקדושה ביוגן, עזבתי את ארץ מולדת אבות אבותינו באנחה, עזבתיה בבכי כי מי יודע

גם אשוב אליה ואראנה עוד. יעקב השביע את בנו יוסף לשאת את גייתו
 המתה ממצרים אל ארץ כנען, ויוסף השביע את אחיו להעלות את עצמותיו
 משם; ואני שב חי, ובמותי מי ישאני מי יעלני! אוי, עזבתי את הארץ
 הקדושה הזאת! ואיך לא אעזבנה? ואני קצר כח אני להשאר בה; לכן
 עזבתי, ואשוב לארץ מולדתי. ודרך פארש-סעיד באנו לאלכסנדריא ביום
 ה' (ט"ז אלול); ושם עליתי באניה הגדולה בת ארבעת תרנים, היא אנית
 הקיסר קארניילאוו, אשר עזבה את אלכסנדריא ביום הששי (י"ז אלול),
 ותביאנו ביום השבת (כ"ה אלול) ארעסמאה. וביום ג' (כ"ה אלול) באתי
 בחמלת י"ז עלי לביתי בשלום. ואתפלל לעושה במרוטיו שלום, כי ידבר
 אל עמו שלום, לשום פקודתנו שלום; ויתן בלב שונאי שלום, מחשבת
 שלום; ונשאו הרים שלום, לזרע השלום, בארץ שלום, בנוה שלום,
 ויתענגו על רוב שלום.

ביאליסמאק

בשבעה עשר לעשתי עשר חדיש הוא חדש שבט.

מה כי בדרך יברכך י"ז בארץ אשר י"ז אלהיך נתן לך נחלה לרשתה לך"ק.

יעקב בכרך בעל המאמרים

22

B
512.